

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HEYKEL ANASANAT DALI**

**EGE MİTOLOJİSİNİN
20. YÜZYIL HEYKEL SANATINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:
Hüseyin SUNA

Tez Danışmanının Ünvanı Adı ve Soyadı:
Yrd. Doç. Şeyma ÜSTÜNER UZUNÖZ

İstanbul – 2007

**T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ**

TUTANAK (YL – 1)

HEYKEL Anasanat Dalı Yüksek Lisans programı 10079639 no.lu öğrencisi Hüseyin SUNA'nın Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 14. maddesine göre hazırlayarak Enstitü'ye verdiği "EGE MITOLOJİSİNİN 20.YY HEYKEL SANATINA ETKİSİ " adlı tezini, Enstitü Yönetim Kurulunun 16/11/2007 günü yapılan toplantısında tayin edilen aşağıda isimleri ve imzaları bulunan biz jüri üyeleri huzurunda ilgili yönetmeliğin 15. maddesi gereğince ...50..... dakika süre ile savunmuş ve sonuçta ;

A) Yüksek Lisans öğrencisi Hüseyin SUNA 'nın tez savunmasında ..başarılı..... olduğu ..ay..... ile kararlaştırılmıştır.

B) Adı geçen öğrencinin başarısız olması halinde kendisine tezini düzeltmesi veya yeniden yazılabilmesi için ..... ay süre tanınmıştır.

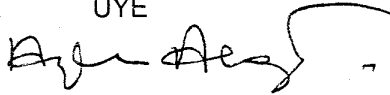
İşbu tutanak 3 (üç) nüsha tanzim edilmiş ve Enstitü Müdürlüğü' ne sunulmak üzere tarafımızdan imzalanmıştır.

Yrd. Doç. Şeyma ÜSTÜNER UZUNÖZ
DANIŞMAN

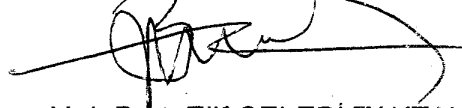

Yrd. Doç. Ayla AKSUNGUR

ÜYE

Yrd. Doç. Nurettin BEKTAŞ
ÜYE

Yrd. Doç. Elif ÇELEBİ TAKTAK

YEDEK ÜYE

MADDE 15. :

a) Tezli Yüksek Lisans programındaki bir öğrenci, elde ettiği sonuçları ilgili kurul tarafından belirlenen kurallara uygun biçimde yazmak ve tezini jüri önünde savunmak zorundadır.

b) Yüksek Lisans tez jürisi, ilgili anasanat dalı başkanlığı'nın önerisi ve yönetim kurulu onayı ile atanır. Jüri, biri öğrencinin tez danışmanı ve en az biri yüksek öğretim kurumu içindeki başka bir anasanat dalından veya başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere üç veya beş kişiden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda ikinci tez danışmanı jüri üyesi olamaz.

c) Jüri üyeleri, söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde toplanarak öğrenciyi tez sınavına alır. Tez sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru – cevap bölümünden oluşur. Sınav süresi en az 45, en çok 90 dakikadır.

d) Tez sınavının tamamlanmasından sonra jüri tez hakkında salt çoğunlukla " kabul ", " red " veya " düzeltme " kararı verir. Bu karar ilgili anasanat dalı başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir.

Tutanakçı Tanzim Eden :

Neslihan POLAT
Enstitü Sekreteri

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Ege Mitolojisinin oluşmasında, doğanın ve evrenin yaratılışına ilişkin mitolojik unsurların, günümüz sanatını ve heykel sanatçısını halen nasıl ve neden etkilediğini araştırmaktır.

Çalışmamız sürecinde, mitin bir kurmaca olarak değerlendirildiği akıl evrelerine değinmedik. Araştırmamızda öncelikle mitlerin, oluştukları çağların yaşamsal gerçekliklerini, kullandıkları sembolik dili ve bu günden bakıldığında bu dilin sanatsal biçimlerde nasıl yer aldığına dikkat çekmek istedik. Bu mitsel özelliklerin günümüzde de hala geçerliliğini koruduğunu belirtirken, “yaşayan mit” deyişi ile, insan davranışı için model oluşturan ilk öğretileri, yaşama değer ve anlam kazandıran olgular olarak ele aldık. Mitlerin yapısını incelediğimizde, onların yalnızca düşünce tarihinin belirli bir evresine ışık tutan veriler içermelerinin ötesinde işlevleri olduğuna ve insanlığın ortak bilinç dışının ürünleri olan “arketipler” aracılığı ile “mitos” yaratmanın öneminin, çağdaş düşüncenin de temelinde var olduğunun anlaşılması gerekliliğine inanıyoruz.

Bu çalışmada bana desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Nilay Büyükişleyen’e, Sayın Yrd. Doç. Ayla Aksungur’a, danışmanım Sayın Yrd. Doç. Şeyma Üstüner Uzunöz’e, Sayın Yrd. Doç. Nurettin Bektaş’a ve çevirilerde bana yardımcı olan Sayın Emre Uncuoğlu’na teşekkür ederim.

ÖZET

Uygarlıklar oluştukları dönemlerin özelliklerine göre biçimlenirler. Değişik uygarlıklardaki mitolojilerin ortaya çıkmasında çok çeşitli faktörler söz konusu olduğu gibi, bu faktörler arasında jeo-politik ve sosyo-politik etkilerin de önemi büyüktür.

Mitoloji kavramının doğuşunda, Ege kültürleri içerisindeki Anadolu, Girit, Arkaik ve Antik Yunan uygarlıklarına ait mitolojiler öncelikli olarak yer alır.

Bu çalışmada söz konusu edilen mitoloji kavramı , Antik Yunan ve sonrasındaki inanç ve düşünce sistemlerinde öne sürüldüğü gibi, yalan, masal ya da kurmaca olarak değil, Ege Uygarlıklarında ilk oluştukları biçimleri ile sürekli yenilenerek dönüşen bir yaşam, evren, insan gerçekliğinin sanata yansması şeklinde ele alınmıştır.

Geçmiş dönemlere ait mitolojilerin etkileri, kültür ve sanat tarihinin çeşitli evrelerini olduğu gibi günümüz sanatını da etkilemiştir.

Bu bakış açısı ile incelediğimiz çalışmamızda Ege Mitolojisinin etkilerinin 20.yy Heykel Sanatına yansımalarını aşağıdaki bölüm başlıkları altında sırası ile inceledik.

1. Ege Uygarlıklarına Genel Bakış
2. Ege Mitolojisinin Özellikleri
3. Ege ve Yunan Kùltürlerinde Evrenin Yaradılış Mitleri
4. Ege ve Yunan Kùltürlerinde İnsanın Yaradılışı Üzerine Mitler
5. Ege ve Yunan Mitolojisinden Örnekler
6. Ege Mitolojisinin 20.y.y Sanatına Etkisi
7. 20.yy Türk Heykelinde Ege Mitolojisinden Etkilenen Sanatçılar

SUMMARY

The civilizations are formed by the aspects of the period they take part in. In addition to the various factors arising the different civilizations in mythology, the aspects of the geopolitical and sociopolitical ones are undeniable.

The mythologies of Anatolian, Cretan, Archaic and Ancient Grecian civilizations within the Aegean culture are the predecessors in the birth of mythology concept.

In this thesis the mythology concept is not dealt with like a lie, tale or fiction as in the Ancient Greek and post Ancient Greek beliefs; on the contrary it is dealt with as continuously renewing life, cosmos and the reflection of humankind reality to the art.

The ancient mythologies not only affect the different stages of culture and art history in the past but also today's art.

That is why in this thesis, the effects of Aegean mythology to 20th century art of sculpture is discussed under the titles below.

1. The Geopolitical and Sociopolitical State of the Ancient Aegean and Greek Civilizations

2. The Greek History
3. The Mythology Concept in the Ancient Greek
4. The Myths About the Creation of the Universe in the Aegean Cultures
5. About the Human Creation
6. Cases from the Greek Myths
7. The Art in the Ancient Greek
8. The Effects of the Aegean Mythology on the 20th Century Art
9. The Artists affected by the Aegean Mythology in 20th Century

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa no.

1. ANTİK YUNAN

1.1. Afrodit başı. M.Ö. 4. yy sonları.....	107
1.2. Afrodit başı. M.Ö. 330 civarı.....	108
1.3. Afrodit. M.Ö. 430-440 civarı.....	109
1.4. Agamemnon maskesi. M.Ö. 1200 civarı.....	110
1.5. Afrodit. M.Ö. 350 civarı.....	111
1.6. Demeter. M.Ö. 340 civarı.....	112
1.7. Athena. M.Ö. 340-350 civarı.....	113
1.8. Atlas.....	114
1.9. Demeter. M.Ö. 6.yy.....	115
1.10 Eros. M.Ö. 2.yy.....	116
1.11 Akdeniz ve çevresi haritası.....	117
1.12 Ege denizi ve çevresi haritası.....	118
1.13 Hera başı. M.Ö. 430 civarı.....	119
1.14 Herakles. M.Ö. 320 civarı.....	120
1.15 Hermes. M.Ö. 350 civarı.....	121
1.16 Herakles. M.Ö. 325 civarı.....	122
1.17 Herakles.....	123
1.18 Hermes Dionysos'u tutarken.....	124
1.19 Afrodit. M.Ö. 350 civarı.....	125
1.20 Hermes. M.Ö. 4.yy.....	126

1.21	Afrodit. M.Ö. 340 civarı.....	127
1.22	Medusa. M.Ö. 440 civarı.....	128
1.23	Nike. M.Ö. 420 civarı.....	128
1.24	Nike. M.Ö. 200 civarı.....	129
1.25	Afrodit Eros ve Pan. M.Ö. 2.yy.....	130
1.26	Poseidon. M.Ö. 460 civarı.....	131
1.27	Poseidon. M.Ö. 460 civarı.....	132
1.28	Poseidon. M.Ö. 2.yy.....	133
1.29	Zeus.....	134
1.30	Zeus. M.S. 1.yy.....	135
1.31	Zeus. M.S. 2.yy.....	136
1.32	Persephone'nin ırzına geçilmesi.....	137
1.33	Theseus'un Minotaur'u hunharca katletmesi.....	138

2. EGE MİTOLOJİSİNİN 20.YY SANATINA ETKİSİ

2.1	Uyuyan Peri. Constantin Brancusi.....	139
2.2	Pygmalion. Paul Delvaux.....	140
2.3	Promethus akbabayı boğazlarken. Lipchitz.....	141
2.4	Venüs ve Adonis. picabia.....	142

3. 20.YY TÜRK HEYKELİNDE EGE MİTOLOJİSİNDEN ETKİLENEN SANATÇILAR

3.1.	Hares. Ali Teoman Germaner.....	143
------	---------------------------------	-----

3.2.	Zümrüd'ü Anka serisinden. Ali Teoman Germaner.....	144
3.3	Deniz Dibi Cini Kılçığı. Ali Teoman Germaner.....	145
3.4	Zümrüd'ü Anka serisinden. Ali Teoman Germaner.....	146
3.5	Söylengen Kuşu. Ali Teoman Germaner.....	147
3.6	Zümrüd'ü Anka serisinden. Ali Teoman Germaner.....	148
3.7	Savaş Atı. Ali Teoman Germaner.....	149
3.8	Şahmeran. Mehmet Aksoy.....	150
3.9	Şahmeran'ın Katli. Mehmet Aksoy.....	151
3.10	Kybele II. Mehmet Aksoy.....	152
3.11	Kybele Attis. Mehmet Aksoy.....	153
3.12	IO Bosphorus. Mehmet Aksoy.....	154
3.13	Nike Anıtı Modeli. Mehmet Aksoy.....	155
3.14	İkarus'u Düşünürken. Mehmet Aksoy.....	156
3.15	Pegasus. Mehmet Aksoy.....	157
3.16	Güzel Kybele. Mehmet Aksoy.....	158
3.17	Zeus. Ender Güzey.....	159
3.18	Nuh'un Gemisi Kalıntıları. Ender Güzey.....	160
3.19	Anka Kuşu. Ender Güzey.....	161
3.20	Zeus'un Asası. Ender Güzey.....	162
3.21	Altın'ın Mitolojisi. Ender Güzey.....	163
3.22	İkarus. Ender Güzey.....	164
3.23	Zeus Madrid. Ender Güzey.....	165
3.24	Eros ve Afrodit serisinden. Ender Güzey.....	166
3.25	Eros ve Afrodit serisinden. Ender Güzey.....	167
3.26	Pan. Ender Güzey.....	168

3.27	Zeus. Ender Güzey.....	169
3.28	Ay-Va.Rahmi Aksungur.....	170
3.29	Ay Dişidir.Rahmi Aksungur.....	171
3.30	Ağlayan Bakire.Rahmi Aksungur.....	172
3.31	Peri.Rahmi Aksungur.....	173
3.32	Pan. Şadi Çalık.....	174
3.33	Aieskhilos Promete. Şadi Çalık.....	175
3.34	Bakhalar ve Pan. Şadi Çalık.....	176

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no.
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
SUMMARY.....	IV
RESİMLER LİSTESİ.....	VI
GİRİŞ	
1. EGE UYGARLIKLARINA GENEL BAKIŞ.....	2
1.1-Tarihçe.....	2
1.2-Ege Uygarlıklarında Coğrafi Özelliklerin Ekonomik ve Kültürel Gelişmeye Etkileri.....	11
2. EGE MİTOLOJİSİNİN ÖZELLİKLERİ.....	16
2.1-Mitoloji Nedir?.....	16
2.2-Ege Mitolojisine Genel Bakış.....	20
2.3- Antik Yunan Mitolojisinin Doğuşu ve Oluşumu.....	22
3. EGE -YUNAN KÜLTÜRLERİNDE EVRENİN YARADILIŞ MİTLERİ.....	26
3.1-Pelasgların Yaradılış Miti.....	26
3.2-Orfik Yaradılış Mitleri.....	27
3.3-Olimpik Yaradılış Miti.....	28
3.4-İki Felsefi Yaradılış Miti.....	29
4. EGE- YUNAN KÜLTÜRLERİNDE İNSANIN YARADILIŞI ÜZERİNE MİTLER.....	31
4.1-Altın Soy.....	31

4.2-Gümüş Soy.....	32
4.3-Tunç Soy.....	33
4.4-Kahramanlar Soy.....	33
4.5-Demir Soy.....	34
5. EGE –YUNAN MİTOLOJİSİNDEN ÖRNEKLER.....	37
5.1-Pandora.....	37
5.2-Artemis Kybele.....	39
5.3-Niobe.....	42
5.4-Hermes.....	44
5.5-Aşk Efsaneleri.....	46
5.6-Afrodite.....	48
5.7-Demeter.....	53
5.8-Hades.....	54
5.9-Dionysos.....	56
6. EGE ve YUNAN UYGARLIKLARINDA SANAT.....	60
6.1-Çömlekçilik.....	63
6.2-Para tasarımı.....	66
6.3- Mimari.....	67
6.4-Seramik.....	69
6.5-Heykel.....	70
6.5.1-Arkaik Dönem.....	70
6.5.2-KlasikDönem.....	72
6.5.3-Helenistik Dönem.....	74
7. EGE MİTOLOJİSİNİN 20.YÜZYIL SANATINA ETKİSİ.....	77
8. 20.YÜZYIL TÜRK HEYKELİNDE EGE MİTOLOJİSİNDEN	

ETKİLENEN SANATÇILAR.....	89
8.1- Ali Teoman Germaner.....	89
8.2- Mehmet Aksoy.....	92
8.3- Ender Güzey.....	94
8.4- Rahmi Aksungur.....	99
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA.....	103
RESİMLER DİZİNİ.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	177

1. GİRİŞ

Mitler, arkaik çağlardan bu yana insanlığın yaşantı ve düşünce biçimleri hakkında bilgi sahibi olmamıza kaynaklık eden en önemli belgelerdir.

İlk çağlardan beri uygarlıklar dünyasını biçimlendirmiş olan mitolojik unsurlar, insan doğasındaki evrensel buluşma noktalarının günümüze kadar uzanan yansımalarıdır. Mitolojik bulgular, kültürel bir varlık olan insanın, en temel gereksinim ve arzularına, umut ve korkularına, yaşamını anlamlandırmaya ve evrenin varoluşuna ilişkin sorularına aradığı yanıtları işaret ederler.

Mitoslar, her çağda ve her uygarlıkta insanlığın ortak konularına ilişkin farklı yaşam biçimlerini yansıtırken, aynı zamanda her dönemde önemini koruyan sorulara verdikleri kültürel yanıtlarla, tarih boyunca din , felsefe ve sanat alanlarının da ilgisinde olmuştur.

Ege mitolojisi konularını, tanrılar, kahramanlar, periler, ve devlerin hayat hikayelerinden alır. Gerçek hayata uymayan bu masal ve öyküler, bize söylencelerin nasıl doğduğunu, nasıl geliştiğini anlatırken, o döneme ait inanç sistemlerini ve bu alanda yetişen bilginlerin düşüncelerini de aktarır. Ege ve Yunan mitleri, bir bölümü uygarlıkların beşiği sayılan Anadolu'da ve Akdeniz ve Ege bölgesinde yaşayan insan topluluklarının, sanat, ahlak, din, aile teşkilatı ve siyasi hayatı üzerinde derin etkiler

bırakmışlardır. Bu mitlerdeki inanç ve düşünce sistemleri gerçek hayata uymuyor gibi görünse de esasında Arkaik ve Antik toplumların o günkü düşünce ve yaşam biçimlerinin göstergesidir. Uygarlık katmanlarının oluşmasında değişik kültürlere ve tarihsel dönemlere ait farklı uygarlıkların mitolojilerinin etkisi olsa da, Ege Yunan mitolojisindeki hikayeler, dünya sanat ve kültürünü her zaman en çok etkileyen etkenlerden biri olmuştur; ve bu mitolojilere ait hikayelerdeki yaşama ve evrene ait sembolik anlatımlar sanatçılara her zaman esin vermiştir. Kısaca, “bu mitoslardaki zamanın başlangıcında gerçekleşen büyük olaylar, periyodik olarak yeniden güncelleştirilen törenler için bir model oluşturarak, sonsuza kadar tekrarlanabilen bir tarihsel gerçekliğe işaret etmişlerdir.”¹

¹ELİADE, Mircea, **Ebedi Dönüş Mitosu**, Çev. Ümit Altuğ, Ankara, İmge Kitabevi, 1994(1. Baskı). S. 12.

1. EGE UYGARLIKLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. Tarihçe

Yunan düşünürleri, Perseus yazıtlarının oluşumundan ve Yunan edebiyatının başlangıcından yüzyıllar önce anakaranın, çeşitli yerlerinde ve adalarda yaşamışlardı. Eski Yunan halkları, tarihlerinin hiçbir döneminde bir birlik oluşturamadılar. Çünkü onların bağımsız insan toplulukları, asla bütünleşmiş bir organizasyonun parçası olmayı kabul etmek istemediler. Yunan halkları her zaman kendilerini farklı kültürlerdenmiş gibi tanımladılar. Yine de, başka bölgelerde yaşamalarına rağmen aynı dili konuştular ve aynı tanrılara tapıldılar.

Ege uygarlığı , Doğu Akdeniz havzasında Girit, Kıbrıs, Santorini ve Milos (Kykklades) adalarında M.Ö. 3.000-2.000’li yıllarda gelişen Tunç Çağı uygarlığıdır. Bu uygarlıklar, Girit’te Minos, Yunanistan’da Peleponisos’ta Mykenai, Kylades adaları ve Anadolu’da Troya’ dır. Ege uygarlığı halk topluluklarının büyük çoğunluğu eski Yunan dilinin çeşitli lehçelerini konuşuyorlardı. Bu dönemde ortaya çıkan yakın uygarlıklar üzerinde, Minos devletinin etkisi, ortak bir kültürün oluştuğu kanısını uyandırır da, bu uygarlıklar, kendi yerel kültürlerini geliştirmeye devam etmişlerdir.

İ.Ö. 10.000 ve 3.000 yılları arasında Ege'de yaşayan en eski Yunan toplulukları, Pelasgian's olarak bilinirdi. Homeros, Thucydides ve Heredotos'un yazılı kaynaklarından öğrendiğimiz üzere bu topluluklar, Thrace , Argos, Girit, ve Halkidiki'de yaşamışlardır.

Herhangi biri için bir taş yığınının ibaret görünen Pelasgian uygarlığının kalıntıları, genellikle sadece araç ve mesken olarak kullanılan işlenmiş kayalardır. Arkeolojik kazılar sırasında Argolis'te, Frankthi'de yaşayan toplulukların, adalarda yaşayan eski Yunan akrabaları ile ticaret yaptıklarını belgeleyen buluntular ele geçirilmiştir. Yunanistan'ın merkezinde bazı cilalı taş devrine ait yerleşimlerde, özellikle Sesklo ve Dimini'de, M.Ö.400. yıllarına ait, bir çeşit yönetim binası olduğunu düşündüren bir yapının ve şehri koruyan duvarların varlığı, burada yaşayanların gelişmiş topluluklar olduğunu işaret eder. Atina Ulusal Müzesinde sergilenen ve Sifnos adasında bulunmuş olan bir erken Cycladic figürün mükemmel üslubuna rağmen, İ.Ö 2800 ve 2300'ler arasında yapılmış bu mermer heykelcikleri üreten kültürler hakkında günümüzde halen çok az şey bilinmektedir.

Ege kültürleri arasında Girit'lilerin önemi büyüktür. Girit halkı Anadolu'dan adaya M.Ö. 6500 civarında gelmiş ve Knossos'un etrafında bir alanda yerleşmişlerdir. Bu insanlar, çoğunlukla çiftçilikle geçinen küçük topluluklardı. Bu topluluklar yerini MÖ 2400 civarında, adı Kral Minos'tan gelen Minoan uygarlığına bıraktı. Bronz Çağında Girit'te yaşam, tasarımı ve işçilikleri ile o güne kadar Yunanistan'da daha önce

karşılaşılmamış mükemmellikte olan ve adanın etrafında kurulmuş bir dizi saray çevresinde geçiyordu. Girit saraylarının hepsi, 19.yy.'da amatör bir arkeolog olan Sir Arthur Evans tarafından keşfedilmiş olan Knossos'taki en büyük sarayla benzer özellikler taşımaktadır. Özellikle Malia, Palekastro, Phaestos ve Zakro'da, bulunan saraylar, adadaki kalabalık yerleşim alanlarında bulunmaktadır. Bu saraylar ve bölge halkının yaşantısı hakkında en önemli bilgileri Knossos sarayındaki arşivlerden ediniyoruz. Dağlardaki, evlerdeki ve mağaralardaki yaşantı biçimleri ile birtakım tapınaklardaki inanç biçimleri, saray geleneklerini kapsayan bir sistemin parçasıydı. Bu güne kadar, Knossos 'ta kil tabletler üzerine kazınmış yazılı metinlerin bir kısmının çözülmüş olmasına rağmen bu eski dinin inanç sistemi hakkında çok az şey bilinmektedir. Hiçbir dinsel metin tam olarak çözülememiştir. Ancak şunu anlıyoruz ki bulunan heykelcikler ve çeşitli belgelerden Giritlilerin dine çok saygı gösterdiği söylenebilir. Eğer onlar, doğa ve insan güzelliğine tapmasalardı ne Girit sarayları ne Mikenlilerin görsel sanatları , ne de tarih öncesi din ile ilgili bilgileri edinemeyecektik. Minotauros efsanesi, yarı adam- yarı boğa Pasiphae, Kral Minos'un hanımı ve bir boğa ile diğer arkeolojik buluntular, boğaya tapınmanın bir çeşit Tanrısal oluşum veya simge olduğunu gösterir. Ayrıca bu görsel anlatıların Taurus takımyıldızı ve o döneme ait anma törenleriye bağlantılı olduğu da öne sürülebilir. İlginçtir ki bu buluntulardan bazıları, Tanrıların kralı Zeus'un da Girit'ten Yunanistan'a göç etmiş olduğunu işaret ediyor.

Ayrıca Saraylar, içindeki buğday, yün ve yağ ambarıyla ekonominin, üretimin ve uluslararası ticaretin merkezleriydi. Kazılarda bulunan bazı yapılardan, Minoan'ın, Sümerliler ve Mısırlılar gibi diğer eski uygarlıkların bir kısmıyla temas halinde olduğunu anlayabiliyoruz. Saray yaşantısının örgütlü ve güçlü yapısının, bu bölge halklarının denizcilikteki gelişmesinde de büyük etkisi olmuştur.

Santorini adası, Girit'in ilk ileri karakollarının biriydi. Bu uygarlık ile ilgili bilgilerin büyük bir kısmı, Knossos'ta ve Girit'in etrafındaki yıkık saraylar ile Akrotiri'nin yıkıntılardan elde edilmiştir. Bu uygarlığın MÖ 1600'de Santorini'de yanardağın püskürmesi ile yok olduğu iddia edilmekle birlikte karbon testleri ile yapılan incelemeler Minoan uygarlığının, MÖ 1450 civarında Thira'nın püskürmesinden yüz elli yıl sonra bile halen çökmediğini göstermektedir. Bu felaket Minoan uygarlığında bir yıkıma neden olduysa da onların yok olmasının nedeni bu değildir. Platon'un, Solon'dan bize aktardıklarına göre, aynı felaket dalgası Mısırlılar'ı fethetmekten dönen bir Yunan filosunu da harap etmiştir. Bu varsayım bütünüyle, Santorini'nin kaderinin, eski Atlantis efsanesi teorisiyle uyuştuğunu göstermektedir.

Mineraller ve değerli madenler bakımından oldukça zengin olan Ege adalarında, büyük nüfuslu Girit merkezleri ve Santorini'den başka daha küçük bağımsız halk toplulukları da vardı.

Minoan uygarlığı ile ilgili araştırmalarda karşılaşılan problemlerin başında, önemli yapıtlara ait kalıntıların günümüze ulaşmasına rağmen, M.Ö. 2000'li yıllarda Girit'in sakinlerinin hiçbir yazılı tarihi veya edebiyatı olmaması gelir. Bu nedenle, sadece yapılara, taşlara, heykellere, çömleklere ve duvar resimlerine bakarak bu uygarlığın nasıl oluştuğu ve nasıl sona erdiği tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle Minoan Uygarlığı , tarih sahnesindeki sırrını korumaya devam etmektedir.

Minoan ile aynı dönemde, Achaean veya Mycenaean uygarlığı olarak bilinen başka bir grup, Peloponessos'ta ve Argoliste yaşıyordu. MÖ 2100 ve 1900 arasında Bronz Çağındaki bu bölge, ileri bir kültür seviyesine ulaşmış olan, doğulu insanlar tarafından istila edildi. Bu eski Helen uygarlıklarının, Thessalyia'dan, batıda Pylos'a kadar ve kuzeyde Iolcus'a kadar kaleleri vardı. Mycenaean prensleri, Akdeniz boyunca ticaret mallarının yolunu ellerinde tutmak için uğraşıyorlardı.

Knossos sarayına ait bir bölümü çözülmüş olan Linear B metinlerinden öğrendiğimiz üzere bu bölgedeki istihkam duvarları, öyle büyük taşlardan yapılmıştı ki onları kaldıracak, ölümlü bir insanoğlunu hayal etmek bile çok zordu. Homeros'un Odysseus'undaki tek gözlü dev ırkından söz etmesinden sonra bu duvarlara Cyclopean duvarları adı verildi. Mycenaean ve Minoan'lılar , Akdeniz'de yaşayan diğer topluluklarla muhtemelen ekonomik olarak rekabet halindeydi. Sir Arthur Evans, Minoan'ın, Ege'deki anakarayı sömürgeleştirmiş

olduğuna ve eskiden gelen uygarlıkların bir devamı olduğuna inanıyordu. Gerçekten de, tarihçilerin öne sürdükleri çeşitli görüşler arasında, Mycenaean'ın, tamamen farklı bir kültür olduğu ve Minoan etkilerin varlığını düşündüren yapıtların, ticari ilişkiler sayesinde değişik kültürel etkilerle oluştuğu iddiaları yaygındır. 1952'de İngiliz dilleri ve klasik dil bilim uzmanı olan Michael Ventris , Girit'te Evans tarafından bulunan Linear B tabletlerini çözdü. Evans da, bu tabletleri çözebilmek için çok çaba sarf etmiş ancak bir sonuca ulaşamamıştı; aynı zamanda bu tabletlerin Yunan değil, bir Minoan lisanı olduğunda ısrar ediyordu. Ona göre Mycenaean, Minoan'ın bir kolu değil; büyük olasılıkla aynı çağda yaşamış başka bir uygarlıktır. Minoan şehirlerini koruyacak savunma sistemlerinin de yeterince güçlü olmadığını şehirlerdeki duvar yıkıntılarının kalıntılarında anlıyoruz. Bu durum, muhtemelen Giritliler'in, şehirlerini koruyan ve denizleri yöneten güçlü filoları olduğunu akla getiriyor. Ancak, olası bir başka düşünce şehirlerinde büyük zarara sebep olan Thira tsunamisinin, belki gemilerini de yok etmiş olabileceğidir. Buradan da anlıyoruz ki Minoan uygarlığı dediğimiz çağın son döneminde büyük bir bölümü yok olan Girit filosuyla, çok büyük zarar gören Mycenaean'ı istila ve işgal edilmekten alıkoyacak pek bir şey yoktu.

Homeros'un Illiada ve Odysseus'undaki Achean kahramanları bu dönemin Helen insanlarıydı. Illiada destanı, bir Truva prensi olan Paris'in, Sparta kralı Menelaus'un karısı Helen'i kaçırması ve Yunan topluluklarının anlaşarak Truva'ya karşı savaş açması ile ilgili epik bir

şiidir. Şiirde Kral Agamemnon'un izniyle Kral Menelaus'un karısını geri alabilmek için Anadolu'da bulunan Troy şehrini 10 yıl boyunca kuşatması ve şehri yok etmesi anlatılır . Odysseus ise, Ithaki adasının kralı Odysseus'un eve seyahatinin hikayesidir. Yıllar boyunca mit olarak kabul edilmiş bu hikayeler, 1870 yılında Henrich Schliemann'ın, eski şehrin yıkıntılarının, Homeros'un destanının yer aldığı zaman diliminde yok edildiğini kanıtlaması , sözkonusu destan Arkeoloji ve tarih bilimleri açısından önemli bir belge niteliğine büründü. Gerçek veya kurgu, bu iki destan, insan tarihinin erken bir dönemine açılan büyüleyici bir penceredir. Sözlü olarak anlatılan bu hikayeler, 8. y.y.'da yazıya döküldü. Bu anlatılar, Yunanlıların geçmişleri ile bağlantı kurarak ele alındığında tarihsel kimliklerinin daha iyi anlaşılması bakımından da önemlidir.

Mycenaean'da bulunan yapıtlar, bize Mycenaean halkının altını ve güzellik eşyalarını sevdiklerini ve zengin bir kültüre sahip olduklarını gösteriyor. Mycenaean uygarlığı, MÖ 1200 civarında Dorian istilasası ile sona ermiştir. Bu durum, Demir Çağı olarak bilinen yeni bir kültürel dönemin de kapılarını açmıştır .

Dorlar, işgaller sayesinde yükselme devirlerini yaşarken, Pelasgianlar, onların adalarda ve Anadolu kıyısında yarattığı Smyrna, Halicarnassus, Samos, Ephesus ve Miletus gibi yeni şehirleri fethetmek için yola çıkmışlardı. Bu şehir devletleri, insanlığa bilimi ve felsefeyi armağan etti. Tarihte ilk kez insanoğlu kendi doğası ve doğadaki yeri

üzerine düşünmek için vakit buldu. Bu şehir devletleri, ticarete başarılı oldukları için, Karadeniz'den batı Akdeniz'e kadar birçok yerde karakol kurdular. Bu Ege'nin altın çağının klasik dönemini başlattı.

Ancak, büyük uyanıştan önce karanlık çağ denen dönemlerde, bu bölgenin insanları, kalabalık toplulukların tehlikelerinden korunmak için dağlarda klanlar halinde yaşıyorlardı. Tarım ve hayvancılıkla ilgileniyorlar ve aile yaşantısına çok önem veriyorlardı. Bu klanlar veya küçük aile toplulukları, Yunanca'da ev halkı anlamına gelen 'Oikos' olarak biliniyordu. Bu klanlar zamanla gelişip büyüdüler; ve sadece komşularıyla değil, denizaşırı ülkelerle de ticari ilişkiler kurdular. 8'inci yüzyılda Yunanlılar yeniden şehirlerde yaşamaya başladılar. Bu yerleşimlere polis veya şehir devletleri adını verdiler. Bu şehir devletleri, doğal olarak yabancıların tehdidi altında bir araya gelirlerdi. İşte bu dönemde Eski Yunanlılar Illiada ve Odysseus destanlarındaki kahramanlara çok gıpta ettiler. Ne de olsa onlar Antik Yunanlılar için tarihti. Tıpkı Antik Yunanlıların da bizim için tarih olması gibi. Çekirdek aileler klanları, klanlar köyleri, köyler kasabaları ve kasabalar da şehirleri oluşturdu. Bu durum Yunanistan'ın 20. yüzyılda da verimli tarım alanlarının azalmasına yol açtı. verimli tarım alanlarının azalmasına. Bundan dolayı Yunanlılar, kendilerinde bol bulunan ticari malları ihraç etmeye başladılar. İspanyadan , Ukrayna'ya değin koloniler kurdular. Bu sömürgeler çoğunlukla Karadeniz, Kuzey Afrika ve Batı Akdeniz'de toprak bakımından verimli, taze su bulunan yerlere kuruldu. Bu koloniler büyüyüp ekonomik bakımdan geliştikçe, aralarındaki

ticaret yolları Akdeniz'i "gemi yolu" haline dönüştürdü. Yunanlılar zamanın en iyi denizcileri haline gelmişlerdi. Ticaret Yollarının kesiştiği yerlerde daha çok koloni kurdular.

Yunanlılar, İtalya ve Batı Akdeniz arasında ticaret yapan Fenikeliler gibi kolonileşme ve ticaretle uğraşan başka topluluklar ile bir araya geldiler. Yunanlılar'ın, Karanlık Çağlar'da yazılmış garip yazıları vardı, ama büyümenin bu dönemi esnasında Fenikeliler'in Sami kökenli alfabesi, Yunan dilinin seslerini simgeler olmuştu. Yunan kültürüne ait birçok kültürel motif sömürgelerinden ve bu bölgelerin yerel kültürleri ile kurulan ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Batı mitolojisiyle tanışmaları Yunan mitolojisindeki dinsel öğelerin başlangıcını oluşturur. Özellikle Hesiod'un Theogony'si Tanrıların soyağacının şiir dilinde yazılmış halini içerdiğinden eski Yunanlıların inandığı en önemli kaynaktır. Bu dönem, "orientalizing" dönemi olarak bilinir ve bu dönemdeki Doğu etkilerinin kanıtı sanatlarında da açıkça görülmektedir. Yunan sanatı ve kültürünün doğudan etkilendiğini ileri süren bu ilginç teorinin Doğu ve Yunan sanatının benzerliklerini karşılaştırarak edinilmiş binlerce örneği vardır.

Başka bir ilginç teori de Filistinliler'in, aslında İÖ 1200'de Girit'in Yunan Dorian fethinden sağ kalan insanlar olduğu ile ilgilidir. Minoanlılar, deniz yoluyla Libya'ya kaçıp oradan Mısır'a giderek bu güzel bölgeyi fethetmeyi planlıyorlardı. Ama, bu isteklerini başaramadılar ve Canan bölgesine gittiler. Ne varki Israiloğulları da o

bölgeye hemen hemen aynı zamanda ulaştığı için burayı da ele geçiremediler. Başka bir teori ise, Filistinlilerin Troya keşfinde sağ kalıp eve dönüş yolunda kaybolan kimseler olduğu ile ilgilidir. Ancak bu teorilerin hiçbir kanıtı yoktur ve sadece teori olarak kalmıştır.

1.2. Ege Uygarıklarında Coğrafi Özelliklerin Ekonomik ve Kültürel Gelişmeye Etkileri

Ege uygarlıkları yerleşimlerinden bir bölümünü Ege denizine kıyısı olan Yunan Yarımadası, bir bölümünü ise Ege denizindeki adalar oluşturur. Akdeniz'e de açılan havzanın bu parçası büyüklü küçüklü birçok adayla nokta nokta işaretlenmiş gibidir. Ayrıca batıda bu gün Yunanistan'ın bulunduğu Balkan yarımadası ve doğuda da bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin bulunduğu sahil şeridi yer alır. Yunanlılar ayrıca batı Akdeniz'de ve Kuzey Afrika kıyısında yaşamışlardır. Bunun dışında en ünlü Yunan şehirleri güney İtalya'da ve Sicilya adasında kuruludur. Bu coğrafyaya Latince "Magna Graecia" denir.

Yunanistan Anakarasına büyük bölümü Balkan yarımadasında bulunan ve kuzeybatı-güneydoğu yönünde dizilmiş dağlar egemendir. Yüksek zirvelerin bu zinciri Yunanistan'ı eskiden Makedonya olan bölgeden ve kuzeyde Balkan yarımadasından ayırır. Bu dağların hiçbiri 300 metreden daha yüksek olmamasına rağmen, onların dik eğimlerini aşmak zordur ve bu dağlar yerleşim yerlerini birbirinden ayıran doğal engeller gibidir. Yunanistan'ın doğusunda bulunan Thessalya,

güneydoğuda bulunan Messenia ve anakaranın güneybatısında bulunan Girit adası gibi bazı bölgelerin büyük düzlüklere sahip olmasına karşın Yunanistan'ın büyük bir kısmı bu coğrafi özelliklerden yoksundu. Yerleşimler ya dağların arasına sıkıştırılmış gizli tarım arazisi denebilecek yerlerde ya da elverişli limanlar kurulabilecek deniz kıyılarında kurulmuştur. Yunanistan'ın nehirleri, ticaret ve iletişim için elverişli değildi. Bu nehirlerin çoğu özellikle çok az yağışın olduğu ya da hiç yağışın olmadığı aylarda neredeyse su birikintisi haline dönüşüyordu.

Yunanistan anakarasının dağlarının en bereketli kaynağı ev ve gemi yapımında kullanılan kerestelerin elde edildiği ormanlardı. Ancak, ormanların azalma sorunu daha o yıllarda başlamıştı . Çünkü Yunanlılar kuzey bölgelerden ağaç ithal ediyorlardı. Çömlek ve Heykel yapımında kullanılan kil cevherleri gibi maden cevherleri de Yunanistan bölgesi boyunca dağınık olarak bulunuyordu. Mermer gibi önemli taş madenleri de yine az miktarda ve dağınık bölgelerde bulunuyordu. Bu da ancak, özel binaların yapımında ve bazı sanat eserlerinde kullanılıyordu. Bu kaynakların bölgelere düzensiz dağılmış olması, Altın Çağ denen beşinci yüzyılda bazı yerleşimlerin ve adaların, önemli ölçüde zenginleşmesine neden oldu.

Yunanistan'ın toplam kara alanının sadece yüzde yirmi ila yüzde otuzu tarımsal bölgeydi. Düz arazinin kıtlığı, inek ve at gibi büyükbaş hayvanların çoğalmasını kontrol altında tutuyordu. Domuz, koyun ve keçi ortak çiftlik hayvanlarıydı. Yunanlılar yakın doğudan gelmiş olan

kümes hayvanlarıyla İ.Ö. 7. yüzyılda tanışmışlardı. Çiftçiler genellikle Yunanlıların besin kaynakları içinde tahıl kısmını karşılayan arpayı ektiler. Ekinin diğer önemli kısmını ise şarap üzümü ve zeytin oluşturuyordu. Suyla seyreltilen şarap Yunanlıların ortak içkisiydi; ve neredeyse herkes tarafından içilirdi. Zeytinyağı, yemeklerde en çok kullanılan yağ idi ve ayrıca temizlikte çokça kullanılan sabunun ve parfümün ana maddesiydi.

Yunanistan anakarasının sahil şeridi, öylesine girintili çıkıntılıdır ki neredeyse bütün şehirler denizden 60 kilometre içeridedir. Bu nedenle Yunanlıların bir çoğu asla evlerinden çok uzaklara yolculuk yapamamışlar, çok az sayıda uzun mesafe yolcusu ise kendi çabalarıyla deniz yolculuğunu tercih etmiştir. Kara yoluyla ulaşım ise zahmetli, yavaş ve pahalıydı. Daracık keçi yolları Yunanların çoğuna dağlık arazide gidebilecekleri tek yol olarak hizmet ederken, Akdeniz'e yakın olmaları, Yunan tüccarlarının, deniz yolunun önemini keşfetmeleri, Mısır'a ve Yakın Doğu'ya giden kazançlı bir uluslararası gemi yolu olarak kullanmalarına olanak sağladı. Ancak denizden gitmek, aynı zamanda korsan ve fırtına tehlikesi anlamına geliyordu. Rüzgarlar ve azgın fırtınalar kışın deniz yolunu kullanmayı imkansız hale getiriyordu.

Yunanistan'ın iklimi, Akdeniz iklimi'dir. Kış ayları bol yağmurlu yaz ayları ise sıcak ve kurak geçer. Dağların dorukları haricinde Yunan yerleşimlerinin birçoğu çok az kar yağışı ile tanışmıştır. Buna rağmen kışlar soğuk ve fırtınalı olabilmektedir. Yıllık yağış miktarı yüksek

ölçüde değişken olduğundan, çiftçilik mesleği Yunanlılar için riskli bir iştir. Ancak, bazı olumsuz hava koşullarına rağmen Yunanlılar , yine de dünyanın en iyi iklimine sahip olduklarını düşünüyordular.İklimin, insanlığın geleceğini kontrol ettiğini düşünen Aristoteles "Yunanlar, Sıcak ve soğuk iklimlerin arasında orta bir konumu işgal eder ve uygun bir şekilde her iki enerjiyi ve zekayı da tadarlar"² demiştir.

Yukarıda kısaca değindiğimiz gibi kıyıları ve adaları ile bir bütün oluşturan Ege havzası , Avrupa ve Asya ile kültürel ve ekonomik ilişkileri sağlayan önemli bir konuma sahiptir. İki kıta arasındaki jeolojik çöküntülerin oluşturduğu tek veya takım adalar, bu ilişkiyi sağlayan en önemli etkenlerdendir. Bu adalar arasında en büyüğü olan Girit adası, özellikle Kuzey Afrika da dahil üç kıta ile ilişkisi ve Anadolu, Yunanistan, Suriye, Mısır gibi Akdeniz ülkeleri arasında bir kilit noktası durumundadır. Girit uygarlığı ile yakın ilişkileri bakımından, Kiklat takım adaları, Melos, Paros, Thera ve Naksos gibi adalar, buradaki adalar içerisinde en önemlileridir.

M.Ö. 3.000 yıllarına kadar Girit'de feodal düzen egemen olmuştur. Bu tarihlerden sonra yaklaşık dörtyüzyıl süren deniz kavimleri göçünün başlaması, Girit adasını önemli bir koloni haline getirmiştir. Bu süre içinde Batı Hindistandan gelenler Fenike sahillerine yerleşmiş, Mısır İmparatorluğunda iç karışıklıklar başlamış ve Basra Körfezine Sumer donanması egemen olmuştur. Bölgedeki bu karışık durum Girit'in önemli bir ticaret merkezi olmasına yol açmıştır. Arkeolojik

² THOMAS, Martin, **Overview of Archaic and Classical Greek History**, <http://www.perseus.tufts.edu>, 2.1, 2.5. 17 Feb 1999.

araştırmalar bu ağda Girit adasında yüksek düzeyde bir Neolitik kültürün varolduğunu kanıtlamaktadır. Anadolu kültürü ile benzer özellikler gösteren bu kültür, Batı Anadolu ile akrabalık ilişkilerini akla getirmektedir.

2. EGE MİTOLOJİSİNİN ÖZELLİKLERİ

2.1. Mitoloji Nedir?

“Mitoloji”, Latince kökenli “logos” sözcüğünden türemiştir. Değişik çağlarda ve farklı inaç sistemlerinde, söylence, söz, kurmaca, masal, yalan, öykü, fabl gibi, çok çeşitli tanımlarla, bir kargaşa ve tutarsızlıklar birikimi olarak ifade edildiği gibi, tüm anlamlı insan etkinliklerinin temel kaynağı olarak da görülür. Mitsel öykülerin dili, ilk çağ insanının yaşadığı doğayı, doğal olguları, hayatı , ölümü ve evreni anlayabilmek ve kendince anlamlı kılabilmek için yarattığı basit, ancak içeriği örtülü sembolik bir dildir. Ancak, bir dogmatik inançlar dizgesi değildir.

Mitoloji, mitlerin nasıl ortaya çıktığını, farklı toplumlarda geçirdiği anlam değişikliklerini inceleyerek karşılaştırmalar ve çözümlemeler yapan bir bilim dalıdır. İlk çağların çok tanrılı dinlerindeki tanrıların, yarı tanrıların ve kahramanların tarihini , eski çağ insanların yaratılış üzerine yönelttiği soruların yanıtlarını yorumlayan bu bilim dalı, dört ana başlıkta incelenir. Tanrıların doğuşunu inceleyen *Teogoni*, evrenin nasıl oluştuğunu inceleyen *Kozmogoni*, insanın yaratılışını inceleyen *Antropogoni* ve tüm bunların geleceğini inceleyen *Eskatoloji*.

Mitoloji, terimini ilk kullanan Platon için “*mithologia*” sözcüğü, boş söz, uydurma veya hikayeden başka bir anlama gelmez. Heredot içinse mitoloji, tarihi değeri olmayan güvenilirmez sözdür.

Mitoloji üzerine yapılan araştırmaların çoğunda Yunan mitlerindeki temel unsurlar üzerinde durulur. Bu yaklaşımda, Batı düşüncesinin etkisi büyüktür. Ayrıca Yunan mitolojisi, Homeros ve Hesiodos tarafından yazıya geçirilmiş en erken mitsel örnekler olmasının yanısıra, Yunan mitolojisi ile ilgili tartışma ve yorumlar, yaklaşık ikibinbeşyüz yıldır süregelmektedir.

M.Ö. 4. y.y.da yaşayan Evhemeros, mitlerin doğuşu ile tarihi gerçeklikler arasında bağ kuran ilk düşünürlerdendir. Onun düşüncesine göre, mitsel öykülerde, eskiden yaşamış krallar ve kahramanlar tanrılaştırılarak anlatılmaktadır. Bu düşünce biçimi Hristiyan din bilginleri tarafından da puta tapınmayı engellemek ve tek tanrı inancını yaygınlaştırmak için benimsenmiştir. Aynı zamanda Hristiyanlığın, eski çağ insanının inandığı tanrıların, daha eskilerde yaşamış kahramanlar olduğunu öne süren düşüncesi, onları kutsallıklarından da arındırmış oluyordu.

İlk çağ filozoflarından bazıları mitosları, ahlak ve ruhsal gerçekliklerin bir yansıması olarak görmekteydi.

Orta Çağ'da da mitsel düşünce üzerindeki görüşler, ilk Hristiyan bilginlerinin fikirleri çerçevesinde kalmıştır.

Mitler üzerinde, Orta Çağ düşüncesi, onsekizinci yüzyıla gelinceye kadar, geçerliliğini sürdürmeye devam etti. Bu dönemde mitlerin tarihle olan bağları kurulmaya çalışılıyor ve mitler hala, dinsel geleneklerin şekil değiştirmiş halleri olarak değerlendiriliyordu. Akıl Çağı olarak tarihte yer alan Fransız Aydınlanma Çağı'nın düşünürleri miti , hurafe diyerek reddetmişler; ancak onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru, Rasyonalizme karşı tepki olarak ortaya çıkan Romantizm döneminde mitler, şairlere esin veren bir kaynak ve felsefi düşüncenin atılmış ilk temelleri olarak değer görmüştür. Muharrem Kaya'nın *Mitolojiden Efsaneye* adlı yapıtında René Wellek ve Austin Warren'in Edebiyat Teorisinden aktardığı üzere "mitin şiir gibi hakikat, veya hakikate eşdeğer olarak kabul edilmesi gerektiğini, bilim ve hakikate eşdeğer bir konuma yerleştirilmesinin yalnız olacağını, mitin, bilim ve tarihi bütünleyici bir niteliğe sahip olduğu"³ görüşü Coleridge, Emerson ve Nietzsche gibi Romantikler tarafından benimsenmiştir.

20. y.y.ın başlarında psikanaliz alanındaki gelişmelerin ilerlemesi ile o güne kadar mitoloji üzerine öne sürülen tüm mevcut görüşler altüst olmuştur. Bilinç altı gerçekliğinin insan doğası üzerindeki öneminin kabul edilmesi ile, Antik Yunan'dan bu yana süregelen ve mitosları masal veya boş söz olarak değerlendiren düşünce yapısı, kökünden değişmiştir. Psikanaliz biliminin kurucusu Sigmund Freud, başlangıçta

³ KAYA, Muharrem, *Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri*, İstanbul, Bağlam Yayınları, Eylül 2007(1.Baskı), s.94.

psikanaliz yöntemlerini nevroitik hastaların tedavisini kolaylaştırmak ve hastalığın kökenlerine inmek için kullanıyordu. Freud, bilinç altı araştırmalarını derinleştirdikçe rüyaların, gerek hasta, gerekse sağlıklı insanların kişilik çözümlerinde evrensel bir olgu olduğunu keşfetti. Bu keşifle, insanın karmaşık yapısının, düşünce ve dış çevre etkenlerinden farklı olarak, kimliğine ait ipuçlarını bilinç altında gizlediğini ortaya çıkardı. Freud'un bu evrensel gerçeği keşfi , başka bir buluşu da birlikte getirdi. Freud bu buluş sonucunda, mitosların da temelde rüyalardan pek farklı olmadığını kavradı.

Freud'la başlayan bilinçaltı araştırmaları, analitik psikolojinin mucidi Carl Gustav Jung'ın ortak bilinç dışı (arkhetip) teorisini geliştirmesi ile farklı bir boyut kazanmıştır. Jung'ın araştırmaları, mitosların ve sembollerin anlamlarını daha derinden kavramamıza yardımcı olması açısından büyük önem taşımaktadır. Jung , mitosları insan yaratılışının temel ifade araçları olarak görür. Ona göre, mitosu biçimlendiren bilinçtir. Ancak, mitosun simgelediği ruhsal durum, yaratıcı dürtü, ifade dili, ortaya çıkardığı duygulanımlar ve hatta konusunun gelişimi, insanlığın ortak bilinç dışının ürünleridir. Jung'a göre, mitoslar ortak bilinç dışının dolaysız ifade araçları oldukları için, tüm toplumlarda ve her çağda benzer temalar üzerinde dururlar.

20. y.y.ın önemli dinbilimci ve felsefecilerinden Mircea Eliade mitolojinin tanımını şöyle özetliyor: “Bana göre en geniş kapsamlı olduğu için en az kusurlu olan tanım, mitin kutsal bir öyküyü anlatmasıdır. En

eski zamanda “başlangıçtaki” masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü Varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası olsun, bir gerçekliğin yaşama nasıl geçtiğini anlatır.”⁴

2.2. Ege Mitolojisine Genel Bakış

Bugün Yunanistan Anakarası ve Ege Denizi Adaları'nın tarihini geriye doğru izlediğimizde, M.Ö.yedinci bin yıla kadar her yerde eski Anadolu uygarlığının etkilerini buluruz. Ancak bu etkilerin, bölgeye Anadolu'dan göç eden halk toplulukları yoluyla mı ya da ticaret yoluyla mı ulaştığı konusunda kesin bilgi yoktur. Fakat Yunan Anakarası'ndaki ve Girit'teki tarihi kalıntılarda Anadolu uygarlıklarının etkilerini görmek mümkündür. Bir benzerlik olarak Anadolu'da olduğu gibi Girit'te de Ana Tanrıça Kültü'nün dinsel inanç bağlamında hakim bir figür oluşu ilgi çekicidir. Örneğin eski bir Girit uygarlığı olan Minos Uygarlığı'na ait Knossos Sarayı'ndaki duvar resimleri, Ana Tanrıça Kültü hakkında ayrıntılı görsel bilgiler içermektedir. Girit'te Ana Tanrıça gibi bir diğer önemli figür olan Boğa karakteri de dinsel öykülemde bir araç olarak kullanılmıştır. Girit'te boğaya verilen bu önem bazı efsanelere de konu olmuştur. Bunlardan ilgi çekici olanlarından bir tanesinde Kral Minos'un karısı Pasiphae kutsal boğayla cinsel ilişkiye girmiş, bunun sonucunda boğa başlı Minotauros doğmuştur.

⁴ELİADE, Mircea, **Mitlerin Özellikleri**, Çev. Sema Rifat, , İstanbul Om Yayınevi. S. 13

Son olarak anaerkil toplumdun ataerkil topluma geçişte, mitolojik yklemelerin benzer temalar içerdikleri söylenebilir. Helmut Uhlig'in de belirttiği gibi "...bu etkiler bizim bugün Avrupa uygarlığı olarak tanımladığımız uygarlığın gerçek temelleridir ve bu her şeyden önce Yunanistan'daki eski uygarlık , için geçerlidir. Burada zamansal açıdan Girit Yunanistan'dan önce gelmektedir.”⁵

Ege sözcüğünün anlamı ile Ege Denizi adının birbiriyle ilişkilendirilmesi üzerinde yapılan tüm açıklamalar mitolojik bulgulara dayanmaktadır.

Efsaneye göre, Pandion'un oğlu, Theseus'un babası Aigeus, Aegeus veya Egee olarak da bilinen Atina kralı Ege, Troizen kralının kızı Aithra'dan gayri meşru bir erkek ocuk sahibi olur. Çocuğun babasının kim olduğunu söylemeyeceğine dair Aithra'nın söz vermesini ister. Doğan ocuğa Theseus ismi verilir ve ocuk büyüyene dek babasının ismi söylenmez. Theseus, büyüyünce Atina'ya gelir ve babasının kim olduğunu halktan öğrenir. Kral olan babasına yani Aegeus'a kendini tanıtır ve babasının düşmanlarını öldürerek onun tahtta kalmasını sağlar. Bir gün Atina'da düzenlenen Panathenaia bayramında, Giritli atlet Androgeus ldrlnce Girit kralı, bunun diyeti olarak her yıl kurban edilmek üzere, yedi kız ve yedi erkeğin gönderilmesini ister. Aegeus, bu ağır şartı kaldırmak için oğlu Theseus'a Girit kralını öldürmesini söyler ve onu bir gemi ile Girit'e gönderir. Bu önemli olayın sonucunu hemen öğrenebilmek için, kralı öldürmeyi başarırsa gemisine

⁵ Uhlig, Helmut, **Avrupanın Anası Anadolu**, İstanbul, ev. Yasemin Bayer, İstanbul, Telos Yayınları, 2001, s.75.

beyaz yelken, başaramazsa siyah yelken çekmesini tembihler. Theseus, Girit adası'nda Giritliler ile giriştiği savaşı kazanır ve Girit kralını öldürür. Zafer müjdesiyle Atina'ya geri dönmek üzere yola koyulur, zaten babası da onu deniz kıyısında beklemektedir. Theseus, zafer sarhoşluğuyla, gemiye zaferin işareti beyaz yelken yerine siyah yelken çeker. Siyah yelkeni gören Aegeus, oğlunun mağlup olduğunu zannederek kederlenir ve kendini denize atarak intihar eder. Aegeus'un kendini attığı deniz, Atina körfezidir. Bu yüzden, bu körfez ve yakın çevresine efsaneye dayandırılarak Aegeus Pelagos, yani "Ege Denizi" denmeye başlanır. Daha sonra Yunan tarih ve coğrafya kitaplarında da Atina körfezi ve yakın çevresinin adı, "Ege Denizi" olarak geçmeye başlar. Konuyla ilgili etimolojik bir dayanak mevcut değildir.

2.3. Antik Yunan Mitolosinin Doğuşu ve Oluşumu

Yunan mitolojisi ile ilgili araştırmalara değinirken, Kuzeyden ve Doğudan gelen Ari saldırılarının Avrupa kıtasına ulaşmadan önce, Neolitik çağın, bu bölgedeki bize kadar ulaşmış buluntularından, inanç sistemlerinin (Syria ve Libya gibi Ana-tanrıça idolleri) dikkat çekici homojen yapısı üzerinde durmak gerekir.

Eski çağ Avrupa'sında erkek tanrı yoktu. Büyük Tanrıça, ölümsüz, değişmez ve sınırsız gücün simgesi olarak kabul edilmekteydi. Babalık düşüncesi, dinsel düşünce içinde yer almıyordu Ancak, Ana tanrıçanın

aşıkları vardı; çocuklarına baba sağlamak ve onun gönlünü hoş tutmak için tanrıça, hem korku duyulan hem de sevilendi. Onun bir mağarada ya da bir evde (ki bunlar ilk sosyal oluşumlardır) göz kulak olduğu canlılar, ana tanrıçaya atfettikleri annelik duygusunu kutsal bir sır olarak kabul ettiler. Eski Yunan topluluklarında adaklar ateş ve ocağın, bakire tanrıçası Hestia'ya sunulurdu. Zeus'un ablası olan Hestia, Yunan devlet yapısında çekirdek topluluğu temsil eden kutsal aile ocağının da sembolü idi. Devletin de ayrı bir Hestia ocağı vardır. "Omphalos" denen bu ocak şu anda Delphi'dedir. Daha erken Yunan mitoslarında güneşe tapınma, aydan öncelikli gelir; ayrıca kozmik güce olan inancın da ilhamıdır, binlerce yıl geçse de güneşin parlaklığı asla azalmaz ve tarlalara gidecek suyu esirgemek ya da bağışlamak onun elindedir.

Ayın üç evresi olan yeniay, dolunay ve eski ay, kadınlığın üç evresini, kızlık çağı, gelinlik çağı ve yaşlılığı simgeler. Güneşin yıllık evreleri de benzer şekilde onun fiziksel gücünü simgeler. İlkbahar, kızlık; yaz, gelinlik çağı; sonbahar yaşlılığı; kış da ölümü. Tanrıça, hayvan ve bitki yaşamındaki mevsimlik değişikliklerle bağdaştırılmıştır. Toprak anayla olan bu ilişkide bitki yılın başlangıcında, sadece yaprakları üretip, tomurcuklanır; sonra çiçeklenip meyvelenir ve döngünün baştan başlaması için duraklar. Tanrıça daha sonra başka bir üçleme olarak anılacaktır. Gökyüzünün kızlığı, toprağın ve suyun kadınlığı ve yeraltının yaşlılığı. Tıpkı Selene, Aphrodite ve Hecate gibi. Bu mistik öğeler üç sayısının gizemini büyütmüş ve bu üç kadınlık evresinden her biri, üçlü olarak Ay tanrıçasının evrelerini göstermek için

büyütülmüştür. (Bir araya geldikleri zaman ay tanrıçası dokuz kat büyüyordu.) Ancak bu durum tek bir tanrıçanın değişik tezahürlerini gösteriyordu. Sadece bir tanrıça vardı; Hera (resim 1.13). Antik çağ tapınaklarından geriye kalmış az sayıda tapınaklardan, Arcadian Stymphalus onun adına yapılmış tapınaklardan biridir.

Erken Yunan mitolojisinin konuları , yukarıdakilerden ayrı olarak, Kraliçenin ve onun aşıklarının yer değiştirmesiyle ilgilidir. Bu kültürün başlangıcı, yılda bir ya da iki yılda bir kurban adaklarıyla başlamıştır. Bitişi ise İliada da sözü geçen, kralların böbürlendiği zamanı işaret eder. Bu durum kadınsal gücün azaldığı bir dönemin ve erkeğin sınırsız monarşisinin yükselişinin habercisidir .

Yunan mitolojisinin büyük bölümünün konuları siyasi ve dinsel tarihten oluşur. Bellerophon kanatlı Pegasus'a emir verir ve Chimera'yı öldürür. Perseus, aynı efsanenin değişik bir şeklinde havada uçar ve Pegasus'un annesi cadı Medusa'nın (resim 1.22) kafasını keserek öldürür. Bir Babil kahramanı olan Marduk'un deniz tanrıçası dişicanevar Tiamat'ı öldürmesi gibi. Perseus ismi "pterscus" olarak ilk doğduğu şekliyle telaffuz edilseydi, adı tarihe "yokedici" olarak geçecekti. Orijinal bir ölüm-figürü değildi ama, muhtemelen M.Ö. 2. y.y.'da Yunanistan'a ve Anadolu'ya saldırıp, üç tanrının gücüyle savaşan ataerkil Helen'leri temsil ediyordu. Pegasus, Anaerkil toplum inancının yıkılışını temsil eden Medusa'nın, ataerkil toplum düzenine geçişin temsilcisi olan Perseus tarafından yokedilmesinin onuruna doğmuştur.

İliada destanında, kanatları hızından çok, kutsal doğayı simgeleyen atın, ay-şekilli toynaklarından, yağmur yağdırma törenleri ve kahraman kralların doğuşu bölümünde söz edilmektedir. Medusa tanrıça olduğu zamanlarda mistik güçlerini kötüye kullanabileceğini göstermek için tasarlanmış korkunç ve koruyucu bir Gorgon maskesinin ardına gizleniyordu. Perseus, Medusa'yı kafasını keserek öldürdü. Bu efsane bize alt anlamları incelediğimizde, Helenlerin niye ana tanrıçalarının tapınaklarını kapattıklarını, Gorgon maskesinin tanrıçalara ihanetin bir simgesi olduğunu ve kutsal ataların iktidar erkini nasıl ele geçirdiklerini açıklar. Perseus'un iki katı olan Bellerophon, Lycian Chimaera'yı öldürmüştür. Bu da Helenler'in eski Medusan takvimini feshederek başka bir takvimle değiştirmesinin nedenlerini de açıklar.

3. EGE- YUNAN KÜLTÜRLERİNDE EVRENİN YARADILIŞ MİTLERİ

3.1. Pelasglar'ın Yaradılış Miti

Başlangıçta her şeyin tanrıçası Eurynome bir kaosun içinden doğdu. Ama ayakları üstünde durabileceği bir şey bulamadı; bu yüzden suyla göğü birbirinden ayırdı ve dalgaların üstünde yalnız başına dans etmeye başladı. Güneye doğru dans ederek gitti ve rüzgar da onun arkasından geldi. Eurynome rüzgarı yakaladı ve onu ellerinin arasında ovaladı. Yeni ve farklı bir şeyler doğuyordu sanki; yaratmaya başlayacaktı. Bora denilen bereketli kuzey rüzgarı böyle doğdu. Sonra ortaya dev yılan Ophion çıktı. Eurynome biraz ısınmak için dans etti; vahşice ve daha vahşice ta ki Ophion şehvete gelinceye kadar. Ophion bu tanrısal güzelliğe tutulmuştu onunla çiftleşti.

Eurynome, hamile kaldı ve güvercin kılığına girdi; dalgaların üstüne kuluçkaya yattı. Bir süre geçtikten sonra evrensel yumurtaları yeryüzüne bıraktı. Eurynome'nin emri üzerine Ophion bu yumurtaların etrafında, kırılana kadar yedi kez dolandı. Yumurtaların içinde var olan her şey dökülmüştü. Çocuklar, güneş, ay, gezegenler, yıldızlar ve dağlar, ırmaklar, ağaçlar, otlar ve canlılar ve dünya...

Evren böyle yaratılmıştı.

Eurynome ve Ophion evlerini Olimposta yaptılar. Ophion evrenin hakimi olmayı isteyerek Eurynome'yi kızdırmıştı; derhal ayakkabısının topuğuyla yılanın kafasını ezdi, dişlerini söktü ve onu dünyanın altındaki karanlık mağaralara hapsetti.

Daha sonra tanrıça yedi kozmik güç yarattı ve hepsine dişi ve erkek oniki Titan (dev) yerleştirdi. Theia ve Hyperion'u güneşe, Phoebe ve Atlas'ı aya, Dione ve Crius'i Mars gezegenine, Metis ve Coeus'u Merkür'e, Themis ve Eurymedon'u Jüpiter'e, Tethys ve Oceanus'u Venüs'e, Rhea ve Cronos'u Satürn'e, ama ilk erkek Titan Pelesgianlar'ın soyundan gelen Pelesgus'dur. Arcadia topraklarından çıkmış ve diğerleri de onu takip etmiştir. Pelesgus onlarla kulübeler inşa etti, mısır yetiştirdi ve domuz derisinden elbiseler dikti.

3.2. Orphic Yaradılış Mitleri

Bazı mitolojik kaynaklara göre bütün tanrılar ve yaşayan canlılar dünyayı çepeçevre saran bir okyanus akıntısından yaratılmıştır. Tethys ise bütün çocukların annesidir.

Ancak, Orphic'lerin dediklerine göre, Zeus'un (resim 1.29, r. 1.30, r. 1.31) bile karşısında korku ile durduğu bir tanrıça olan siyah kanatlı Gece'ye, Rüzgar tarafından kur yapılmış; ve rahmine gümüş bir yumurta yerleştirilmiştir. Eros'un (resim 1.10, r. 1.25) yumurtadan çıkarak evrenin döngüsünü başlatması böyle olmuştur. Eros çift cinsiyetli, altın

kanatlı ve dört kafalıdır; ve bazen bir boğa, ya da bir aslan gibi kükreder, bazen de iri bir yılan gibi sürünür, veya koç gibi melerdi. İsmi Ericapaius ve Protogenius Phaethon'dan alan, Gece, Eros ile bir mağarada yaşardı; ve kendini üç şekilde gösterirdi: Gece, Düzen ve Adalet. Bu mağaranın önünde kaçınılmaz anne Rhea pirinçten yapılmış davulunu çalarak oturur ve herkesin ilgisini tanrıların kehanetine çekerdi.

Orphik yaratılış mitlerine göre, Yeryüzünü, Gökyüzünü, Güneşi ve Ayı Phanes yarattı; ama evreni hep üçlü tanrıça yönetti. Ta ki onun hükümdarlık asası Uranüs'e geçene kadar.

3.3. Olimpik Yaradılış Miti

Her şeyin başlangıcında, Toprak-Ana Gaia, Khaos'un içinden belirdi ve uyurken oğlu Gökyüzü Uranüs'ü doğurdu. Ona aşık oldu; birleştiler ve Uranüs Toprak Ana'nın çatlaklarına, tohumlu yağmurlar yağdırdı. Böylece, yer ve göğün birleşmesinden altısı dişi altısı erkek on iki Titan doğdu. Evren böyle oluştu. Toprak-Ana her iklime uygun kuşlar ve vahşi hayvanlarla beraber otları çiçekleri ve ağaçları da yarattı. Yağmur, nehirlerin akmasını sağlayarak boşluk olan yerleri su ile doldurdu. Bu sayede göller ve denizler meydana geldi.

Briareus, Gyges ve Cottos onun insan şekilli, yüz kollu ve elli kafalı ilk çocuklarıdır. Daha sonra üç tane tek gözlü dev Kyclops'lar belirdi. Onlar devasa taş surlar ve büyük demirhaneler yaptılar. Şehirler

böyle kuruldu. Önce Thrace’de sonra Crete ve Lycia’da. Onların çocukları ise Sicilya’ya gitti. Adları, Brontes, Steropes ve Arges’dir.

3.4. İki Felsefi Yaradılış Miti

Bazı kaynakçalara göre ilk olarak sadece karanlığın varolduğu söylenir; ve Khaos karanlıktan çıkmıştır. Karanlığın ve Khaos’un birlikteliğinden gece, gün, Erebus (ruhların Hades’e gitmeden önce geçtikleri kasvetli karanlık yer) ve hava meydana gelmiştir. Gecenin ve Erebus’un birlikteliğinden intikam tanrıçası Nemesis, kader, yaşlılık, ölüm, cinayet, ılımlılık, uyku, rüya, anlaşmazlık, yoksulluk, üzüntü, sevinç, arkadaşlık, şefkat, üç yazgı ve Hesperides doğmuştur. Havanın ve günün birlikteliğinden ise Toprak-Ana, gökyüzü ve denizler meydana gelmiştir. Hava, Toprak-Ana’yla birleştikten sonra terör, hile, öfke, çekişme, yalan, küfür, intikam, ayyaşlık, münakaşa, antlaşma, bilinçsizlik, korku, kibir savaş; ayrıca, Oceanus, Metis, erkek ve dişi Titanlar, üç Erinnyes ve Furies ortaya çıkmıştır. Dünyanın ve Tartarus’un birlikteliğinden Devler doğarken, denizin ve ırmakların birleşiminden ise Nereidler dünyaya geldi. Ancak henüz ölümlü insan yoktu. Athene’nin rızası ile Iapetus’un oğlu Prometheus onları tanrı biçiminde yarattı. Bunun için Phocis’deki Panapeus ‘un suyunu ve kilini kullandı ve Athena onlara hayat üfledi.

Başka bir efsaneye göre ise her şeyin yaratıcısı olan , birden kaosun içinden çıkıverdi ve yeryüzünü cennetten, suyu yeryüzünden ve gökteki havayı yerdeki havadan ayırdı. Elementleri söktü ve şu an buldukları yerlere koydu. Yeryüzünü bölgelere ayırdı ve bazı yerleri sıcak, bazı yerleri soğuk ve bazı yerleri de ılıman yaptı. Düzlükleri ve dağları yarattı ve onları ağaç ve çimenle kapladı. Onun üstüne göğü çevreledi, yıldızlarla süsledi ve rüzgarların yönlerini belirledi. Ayrıca suları balıklarla, yeryüzünü vahşi hayvanlarla, gökyüzünü ise güneş, ay ve beş gezegenle donattı. En son, bütün hayvanlardan farklı olarak başını havaya kaldırıp güneşi ayı ve yıldızları gözlemleyebilen, insanı yarattı.

4. EGE- YUNAN KÜLTÜRLERİNDE İNSANIN YARADILIŞI ÜZERİNE MİTSEL ÖRNEKLER

Ege mitolojisi üzerine bildiklerimizin çoğunluğunu kulaktan kulağa yayılan söylencelerden değil, Homeros, Hesiodos ve Euripides gibi Yunan şairlerinin, ilk yazılı tarihsel belgeler olan yapıtlarından biliyoruz. Ve bu hikayeler üzerine yapılan incelemelerin tümü, bu şairlerin yapıtlarından alıntılarla ve bu yapıtların yorumlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Homeros'un İlliada şiirinden alınan bu kısım insanın yaratılışını oldukça açık bir şekilde anlatmıştır.

4.1. Altın Soy

*Olympos'ta oturan ölümsüzler yarattı
ölümlü insanların ilk soyunu altından.
O zaman Kronos'un gökleri tuttuğu zamanlardı,
tanrılar gibi yaşıyordu insanlar,
kaygısız, rahat, acısız, dertsiz.
Belalı ihtiyarlık çökmüyordu üstlerine,
kolları, bacakları her zaman dipdiri
sevinip coşuyorlardı gamsız şöenlerde,
tatlı uykulara dalar gibi ölüyorlardı.
Dünyanın varı, yoğu onlarındı,
toprak kendiliğinden bereket saçıyordu.
Sayısız nimetler ortasında, rahat, memnun,*

*yaşayıp gidiyordu insanoğulları tarlalarında.
Bu ilk insanlar ölüp toprağa karışınca,
bire cin oldular Zeus2un dileğiyle,
İyi birer cin, toprağı ve insanları koruyan cinler
yaman bir şerefe konmuş oldular böylece.*

4.2. Gümüş Soy

*Sonra gümüşten ikinci bir soy yarattı
Olympos'ta oturan ölümsüzler.
Bunların boyları bosları da, akılları da
çok başka türlüydü altın soylulardan.
Çocuklar yüzyıl çocuk kalıyordu
evde, analarının dizinde çocukça oynaşarak.
Büyüyüp ergin çağa gelince,
pek uzun sürmüyordu hayatları,
başlarını derde sokuyorlardı çılgınlıklarıyla,
ölçü nedir bilmiyordu coşkunklukları,
ölümsüzleri saymıyor, tapınaklara gitmiyorlardı,
oysa uygar insanların yasasıydı bu.
Kronos oğlu Zeus kızdı onlara,
gömdü toprağa saygısız yaratıkları,
yer altı cinleri, oldu gümüş soylular,
bunlar şerefçe altındadır ötekilerin.*

4.3. Tunç Soy

*Bir üçüncü soy yarattı tanrılar babası Zeus.
Bu tunç soylular gümüş soylulara hiç benzemiyordu,
birer kütük gibiydi bunlar, güçlü kuvvetli, korkunç,
işleri güçleri azıtmak, saldırmak, öldürmekti,
bunlar ekmek yemiyordu, taş gibiydi yürekleri,
korku salıyorlardı gittikleri yere.
Önünde durulmuyordu güçlerinin,
yenilmek nedir bilmiyordu
gürbüz omuzlarına çakılı kolları.
Tunçtandı silahları, tunçtandı evleri,
tunçla kazıyorlardı toprağı,
çünkü kara demir yoktu henüz.
Bunlar kendi elleriyle yokolup,
çekti gittler öbür dünyaya.
ve dünyada ad bırakmadan gittiler
küflü, paslı Hades'in ürpertili karanlıklarına.
Kapkara ölüm rüzgarları aldı onları,
bırakıp gittler pırıl pırıl gün ışıklarını.*

4.4. Kahramanlar Soyu

*Toprak yeniden örtünce bu soyu da,
bir kuşak daha yarattı Zeus, Kronos'un oğlu.*

*Daha bereketli, daha doğru, daha yürekli olan bu soy
yarı tanrı kahramanlar getirdi dünyaya.
işte ondandır bu sınırsız topraklarda
bizlerden önce gelen koca yiğitler.
Çetin savaşlarda, yürekler acısı kargaşalıklarda
yitti gitti bu kahramanların hepsi,
kimi yedi kapılı Thebai'nin duvarları önünde,
Oidipus sürüleri uğruna Kadmos'un toprağında
kimi gemilerde, denizler ötesindeki Troya'da
güzel saçlı Helena uğruna.
sarıldılar her şeyi örten ölüm yorganlarına.
Kimilerine de Kronos oğlu Zeus, tanrılar babası,
insanlardan uzakta, dünyanın sınırlarında
bir yurt ve bir hayat verdi mutlu ve ölümsüz.
Orada, o mutlu adalarda yaşıyor şimdi onlar,
engin, derin Okeanos'un kıyılarında.
O mutlu yiğitlere yılda üç kez ürün verir,
çiçekler, tatlı meyveler saçan Ana Toprak*

4.5. Demir Soyu

*İnsanoğullarının beşinci soyuna gelince,
keşke o soydakilerden biri olsaydım ben,
keşke daha önce ölsem, ya da doğmasaydım!
çünkü bu beşinci soy demir soyudur.*

*Onlar gündüzleri didinir, ezilirler,
geceleri kıvrır dururlar
tanrıların yolladığı türlü dertlerde.
belalarla karışık biraz sevinçtir bulabildikleri.
Ama bir gün gelecek, Zeus, Kronos'un oğlu
bu ölümlü insan soyunu da yok ediverecek.
O zaman ak saçlı insanlar soyu gelecek,
o zaman ne baba oğullarına benzeyecek,
ne de oğulları babalarına,
ne ev sahibi konuğunu bilecek, sevecek,
ne dost dostunu, ne kardeş kardeşini bugünkü gibi.
Yaşlanır yaşlanmaz hor görülecek ana, baba,
kaba kaba çatacaklar onlara.
Tanrı saygısı nedir bilmeyecek bu mutsuzlar,
karınlarını doyuranların karınlarını doyurmayacaklar.
Ne yeminin değeri kalacak, ne doğrunun, ne iyinin,
yalnız kötülere, azgınlara gidecek saygıları,
bak güçlüniün olacak yalnız, vicdan kalmayacak.
Kötü insan saldırarak iyi insana, yalana dolana kaçıp, antlarını
çiğneyecekler,
zavallı insanların ayaklarına dolanacak
kıskançlığın kem gözleri, kem dilleri.
O zaman bırakıp yeryüzünü Olympos'a gidecek
insanları bırakıp tanrılara sığınacak
ak yüzlü, ak alınlı Aidos'lar, Nemesis'ler*

*yalnız acılar kalacak öliimli insanlara,
çare bulunmaz olacak kötülüklere karşı.*⁶

⁶ ERHAT, Azra, **Mitoloji sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997(7.baskı), s.275-276.

5. EGE - YUNAN MİTLERİNDEN ÖRNEKLER

5.1. Pandora Efsanesi

İnsan soyu yaratıldıktan sonra, tanrılar gibi ölümsüz, ama onlar kadar güçlü olmayan insanlar yeryüzünde öteki canlı soylarıyla birlikte yaşıyorlardı. Tanrılar soyu, yeryüzündeki tüm canlılara kendilerini korumak ve soylarını sürdürmek üzere belli yetenek ve becerileri dağıtım işini Prometheus' a verdi, çünkü Prometheus “önceden gören, düşünen”, yani akıllıydı. Ancak bu görevi kardeşi Epimetheus'a devretmişti. Epimetheus ise tedbirsiz ve beceriksizdi, olayları sonradan farkediyordu. Bu yüzden yeryüzündeki canlılara yetenek dağıtırken hayvanlara o kadar çok şey verdi ki, insanlara ne onları soğuktan koruyacak bir post, ne saldırılara karşı koruyacak pençeler veya sivri boynuzlar, ne de yüzgeç kaldı. Bunun üzerine kendi hatası yüzünden insanların savunmasız kaldığını düşünen Prometheus, onlara acıdı ve Olympos'daki kutsal ateşi çalarak onlara armağan etti. Tanrılar tanrısı Zeus (resim 1.29, r. 1.30, r. 1.31), kutsal ateşi çalınmasına çok kızdı ve hemen Prometheus'u ve onun koruduğu insanları cezalandırmak için bir plan yaptı. Oğlu Hephaistos'a topraktan bir kadın heykeli yoğurmasını söyledi, Zeus da heykele can ve ses verdi; tanrısal güzelliklerle donattı, öteki tanrıçalara da onu daha fazla süslemelerini söyledi. Sonunda elleri becerikli, yüreği hünerli, bu baştan çıkarıcı varlığı elinde türlü armağanlar bulunan bir kutuyla insanların arasına yolladı. Akıllı Prometheus, Zeus'un kindar ve öfkeli yapısını bildiği için onun öç planları yaptığını tahmin ediyordu, bu

yüzden kardeşini Zeus'tan gelecek hiçbir şeyi kabul etmemesi konusunda uyardı. Ama 'her şeyi sonradan farkedemeyen' Epimetheus bu hayret verici güzellikteki armağanı geri çeviremedi. Zeus Pandora'ya verdiği kutunun içini türlü bela ile doldurmuştu ve ona kutuyu açmamasını öğütlemişti. Ancak Pandora'ya verdiği merak güdüsü yüzünden o kutuyu açacağını da biliyordu. Nitekim Pandora merakına yenik düşüp kutuyu açtığı anda tüm hastalıklar, acılar, felaketler kutudan fırladı. Pandora hata yaptığını farketmediği gibi kutuyu kapattı ancak içeride Umudun hariç hiçbir şey kalmamıştı.

Böylece kadın ve beraberinde getirdiği kötülükler, o güne dek mutlu bir yaşam süren ve salt erkek cinsten oluşan insan soyuna dahil oldu. Şair Hesiodos'un, kadın düşmanı olduğunu bilsek de bu efsaneyi tamamen kendisinin uydurduğunu düşünemeyiz. Muhakkak o dönemin ataerkil toplumunda kadının bir takım sorunlara yol açtığı fikri hakimdi. O dönemin ilk yazarlarından Homeros ve Hesiodos da kadın cinsine pek iyi gözle bakmamışlar ve destanlarında bundan bahsetmişlerdir. Örneğin yıllarca süren ve Troya'nın yıkımına yol açan Troya Savaşı güzel Helena yüzünden çıkmıştır. Homeros İlyada destanında Troyalılar ve Yunanlılar arasında çıkan savaşı, nice yiğidin ölümünü, nice ocağın sönüşünü detaylı bir şekilde anlatmıştır. Homeros, Troya Savaşı'ndan dönerken Odysseus'un başına gelenleri de kadın cinsine bağlar. Ancak Hesiodos ile kıyaslandığında, Homeros kadın cinsine daha insafli davranmıştır. Odysseus'un karısı Penelope'yi anlatırken kadınlara karşı vicdanını biraz

susturmuşu benzer. Euripides, antik dönemin yazarları arasında kadına ilk kez sıcak bakan tragedya şairidir.

Mitolojik anlatılar arasında, kadın cinsinin yalnızca insan soyu içinde kötü gösterildiğine tanık oluyoruz. Tanrı ve tanrıçaları kapsayan konularda kadının erkekten iyi ya da kötü olarak farklı olmadığını, hatta kadınla değişik kutsallıkların bağdaştırıldığını görüyoruz. Muhakkak kutsallıkların kaynaştırılarak bir tanrıçaya maledilmesinde eski anaerkil kültürün etkisi yadsınamaz. Örneğin Artemis bir tanrıça olarak; kimi yerlerde bakire, kimi yerlerde kadın eş, kimi yerlerde de ana özellikleri ile anlatılır

5.2. Artemis – Kybele

Artemis, Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Girit'ten Yunanistan'a ve Roma'ya kadar uzanan, toprak ve bereketi simgeleyen "Ana tanrıça" kültürünün kutsal gereklerini üzerinde taşır. Yöreden yöreye farklı isimlerle anılır, çeşitli evrelerden geçer ve "Ana tanrıça" olarak Yunan mitolojisindeki yerini alır. Özellikle Çatalhöyük yöresindeki arkeolojik kazı çalışmaları, kökeninin Orta Anadolu olduğu ve İ.Ö 6500 yıllarına dek tapınıldığını ortaya koyar. "Ana tanrıça" kültüründe Demeter, (resim 1.6, r. 1.9) Kybele, Artemis, sonra da Roma'daki Diana isimleri sıkça birbirine karışmıştır. Başlıca özellikleri olan toprak ve bereket simgesi olma nitelikleri değişmeksizin, her biri kadına ait üç değerden birini ya

da hepsini taşıyarak hem anaerkil, hem de ataerkil kültürlerde tapınılmışlardır. Bu üç özellik; bakire olmak, eş olmak ve ana olmaktır.

Yunanlıların Olympos ailesine kattıkları "Altın Yaylı tanrıça" bakiredir; Kardeşi Apollon gibi okçudur, doğa güçlerine ve hayvanlara egemendir. Tapınma gördüğü her yörede farklı sıfatlarla anılır, ancak öz nitelik bakımından bereketi simgeler. Ona yakıştırılan "potnia theron" sıfatı Anadolu'daki "Ana tanrıça" Kybele için de kullanılır. Kendisi bakire olsa bile doğumdan, doğum sırasında ölen kadınlardan hatta genel olarak tüm kadınların ölümlerinden o sorumludur. Kardeşi Apollon erkekleri, kendisi de kadınları oklarıyla acısız bir şekilde öldürür.

Efes kazılarının ortaya çıkardığı Efesli Artemis, eş ve ana olarak, tam bir bereket tanrıçasıdır. Bunu İ.Ö. 2000 yıllarına ait olduğu kabul edilen heykelinden de görebiliyoruz. Eteğindeki hayvan kabartmaları ile doğaya hakim olduğunu, "polymastos" yani çok memeli oluşuyla doğurganlığı simgelediğini, başındaki üç katlı kule ile de kentleri koruduğunu söyleyebiliriz. Alnındaki hilal ise, Yunan Artemis'ine de yakıştırılan "Ay tanrıça" sıfatının işaretidir. Böylece Ana tanrıça ve Artemis'le ilgili bütün anlatı ve efsanelerde bahsedilen nitelikleri kendinde toplamıştır.

Çatalhöyük ve Hacılar'daki kazılarda ortaya çıkan Ana tanrıça heykelleri de bütün bu nitelikleri ve sıfatları taşır. Pessinus, Frigya, Manisa, Eskişehir, Afyon yörelerinde Kybele; Lydya'da Kybebe;

Kappadokya'da Ma; Sümer'de Marienna; Hitit'te Arinna; Girit'te Rheia; Efes'te Artemis adlarıyla karşımıza çıkan bu Ana tanrıça figürü, bakire, evli kadın ve ana olma nitelikleriyle aslında kadını bir bütün olarak ifade etmektedir. Bunu hem yazılı kaynaklardan, hem de heykelerde ve tasvirlerde sunulan detaylardan anlayabiliriz.

Bazı kaynaklar tanrıçanın bir savaş ve zafer tanrıçası olarak da tapınıldığını söyler, çünkü Komana tapın merkezlerinde tanrıça şimşek, topuz ve çift ağızlı balta ile simgelenir. Bu yüzden, tanrıçanın Karadeniz yöresindeki Amazonlarla da ilişkisi olduğu düşünülür.

Ana tanrıçayla ilgili anlatılan en köklü ve en yaygın efsane, onun Attis adlı bir delikanlıya aşık oluşuyla ilgili olan efsanedir: Attis Pessinus kralının (bazı kaynaklara göre de Kral Midas'ın) kızıyla evlenmek istemektedir. Aşkına karşılık alamayan tanrıça, delikanlıyı düğün günü çıldırtır ve delikanlının kendisini hadım etmesine yol açar. Dökülen kanlar ile toprakta türlü türlü bitkiler fışkırır, delikanlı da bir çam ağacına dönüşür.

Ana tanrıça kültü ve Doğa'nın ölüp canlanması neredeyse tüm Toprak ve Bereket, ölme ve dirilme efsanelerine ilham kaynağı olmuştur. Bu konuda, kocasının hain planıyla kızı kaçırılıp Hades'e götürüldükten sonra kederlenen, yılın belli dönemlerinde kızının yanına geri gelmesiyle neşelenen bereket tanrıçası Demeter'in efsanesi ya da kışın yeraltında, yazın yeryüzünde yaşayan güzel delikanlı Adonis'in efsanesi Ana tanrıça

kültünün içinde birbirine karışmıştır. Muhtemelen Ana tanrıçanın üretme ve bolluk gücünü vurgulamak için, neredeyse tüm anlatılarda erkek figür hadım olmaktadır ve tapınma törenlerinde birçok rahip kendinden geçip kendilerini iğdiş etmektedir. Ayrıca bu kült ve imgenin uzantısını hristiyanlıkta da görebiliriz. İsa'nın doğumuyla bağdaştırarak, çam ağacını kutsal bir imge haline getirmişler, İsa'nın annesi Meryem'i de hem bakire, hem de ana kabul etmişlerdir.

5.3. Niobe

Niobe tanrısal soydan gelmektedir, bir titanın kızıdır ve bugünkü Manisa yöresindeki Sipylos bölgesinde Leto ile büyümüştür. Leto, Apollon ve Artemis'in anasıdır. Niobe, Thebai kralı ile evlenip ona, Homeros'a göre altı kız, altı oğlan verir. Kimi kaynaklar yedi oğlan, yedi kız doğurduğunu söyler. Bir sürü çocuğa sahip olunca yersiz bir gurura kapılarak Leto'yu küçümsemeye kalkmıştır: "Leto sadece iki çocuk doğurdu, oysa ben bir düzine doğurdum. Üstelik benim çocuklarımdan biri erkek tavırlı bir kız, biri de efemine bir erkek" Bu sözlere çok kızan Leto, hıncını Niobe'nin çocuklarını öldürterek aldı. Apollon erkekleri, Artemis de kızları öldürdü. Leto o kadar kızmıştı ki, ölüleri kimse gömmesin diye Zeus Niobe dışındaki tüm Thebailileri taşa çevirdi. Niobe çocuklarının başında dokuz gün, dokuz gece ağladı. Onuncu gün çocukları gömüldü ancak Niobe üzüntüden taşa döndü. Homeros'un anlatısına göre "Bugün Sipylos kayalarında, ıssız doruklarında, Akheloos ırmağı kıyısında oynaşan su perilerinin yatakları var derler ya, işte

oralarda, tanrı buyruğu ile taş olmuştur Niobe, yüreğine sindirir durur acılarını."⁷

Gerçekten de bugün Manisa'da, uzaktan kadın yüzünü andıran bir kaya vardır; baharda erimeye başlayan karlar, bu kayanın gözyaşları gibi aşağılara süzülür. Bu kayanın az ötesinde Manisa, bahar ve bereket şenliği olarak Mesir bayramını kutlar. Gene bu kayanın birkaç kilometre ötesinde, Sipylos dağının yamaçlarında Ana tanrıça Kybele'nin bir anıtı vardır. Birer ana olarak, Kybele, Niobe ve Leto da bir anlamda aynı kültür içinde birbirine karışmıştır.

Niobe hakkındaki bu Anadolu kaynaklı efsaneden başka, bir tane de daha geç devirlere ait Yunan kaynaklı bir efsane vardır. Efsaneye göre Niobe Peloponez'de yaşayan ilk adamın kızı yani ilk kadın, bir tür Havva gibi gösterilir ve Zeus'un birleştiği ilk ölümlü kadındır. Bu birleşmeden Yunanlıların atası sayılan Argos ve Pelasgos doğar. Bu efsane muhtemelen Yunanlılar'ın hem atalarını kutsallaştırma, hem de ilk kadın ile Ana tanrıça imgesini birleştirme çabasından doğmuştur. Ayrıca anlatı, Roma'daki Remus ve Romulus efsanesini andırır.

Niobe efsanesinde sadece bir ana ve çocukları vardır, çocuklarıyla övünen, onlar öldürölünce üzüntüden taş kesilen bir anadan bahsedilir. Ana tanrıça kültüründe doğum ve üreme işlerini sadece kadınlarca gerçekleştirilen olaylar gibi gösterilir ve babadan hiç söz edilmez. Hatta birçok anlatıda erkek figür hadım edilir ve erkeklik gücünü kullanamaz.

⁷ HOMEROS, *İlyada*, İstanbul, 1988, s.24.

Bu durum Ana tanrıça kültünün anaerkil toplumla arasındaki sıkı bağdan kaynaklanır.

5.4. Hermes

Zeus ile yağmur perisi Maia'nın oğlu olarak Arkadya dağlarında bir mağarada dünyaya gelir. Beceriklilik ve kurnazlığın simgesidir. Efsaneye göre, doğduğu gün kundağından çıkış dolaşmaya başlar, bir kaplumbağa kabuğuna teller çekip “lyr”i icat eder ve akşama kadar kendi kendine şarkılar söyleyip eğlenir. Hermes (resim 1.15, r. 1.18, r. 1.20) akşama doğru, tanrıların sürülerini güden Apollon'un elli danasını çalar ve onları gizler. Bilici Apollon suçlamalarda bulunduğu anda, beşiğinde masum bir bebek gibi yatmaktadır. Bunun üzerine Apollon Zeus'a başvurur ve Zeus işe el koyar. Bu arada Hermes sevimliliğiyle Apollon'u yumuşatmayı başarmış ve kendini bağışlaması için “lyr”i Apollon'a hediye etmiştir. Bundan sonra beceriklilik ve pratik zekanın tanrısı, akıllı ve ileri görüşlü zekanın tanrısıyla dost olurlar.

Lyr'e karşılık Hermes, Apollon'dan servet ve bereket yayan, haberci ve sihirbaz değneğini alarak, tanrıların habercisi oldu. Onların buyruklarını ulaştırmak için, kanatlı sandallarıyla şehirler ve ülkeler arasında dolaşır dururdu. Ayrıca çobanlar tanrısı olarak sürülere bereket verir; becerisi ve kurnazlığı ile alışverişi, tüccarları korurdu. Yollardaki yön taşları, kilometre taşları Hermes'in büstü kabul edilirdi çünkü Hermes yolları ve yolcuları da korurdu. Daha bebekken Apollon'un

sürülerini çaldığı için hırsızların tanrısı da sayılırdı. Palestralarda ve gymnasiumlarda idman ve söz söylemedeki kıvrak zeka ve becerisinden dolayı saygı gösterilir, kurbanlar kesilirdi.

Hermes, Zeus'a pek çok serüvende yardımcı olmuştur. Özellikle de insanlar arasında dolaşırken ve gizli kapaklı işlerini hallederken becerisini ve kurnazlığını Zeus'a sunmuştur. Örneğin, Zeus Io isminde bir kızı çok beğenir ve onunla olmanın yollarını arar. Bir gün Io ve arkadaşları nehir kenarında gezinirken Zeus boğa kılığına girerek kızların yanına gider. Boğayı gören Io, arkadaşlarına boğayla gezmeyi teklif eder. Arkadaşları kabul ederler. Boğaya ilk olarak Io biner, ancak boğa Io'yu aldığı gibi uzaklaşır. Hera onun yokluğunu farketmesin diye ardında bir toz bulutu bırakır. Bu arada Hera Olympos'ta Zeus'u aramakta ancak bulamamaktadır. Dünyayı bir toz bulutunun kaplamasından şüphelenen Hera, derhal Zeus'un peşine düşer. Hera'nın yaklaştığını gören Zeus Io'yu ineğe çevirir. Hera ineği alıp götürür ve başına bekçi olarak yüz gözlü Argos'u diker. Argos'un vücudunun her yerinde gözler vardır, bu yüzden Zeus'un Io'yu görebilmesi için Hermes'in Argos'u öldürmesi gerekir. Hermes, onu Hypnos (Uyku)'nun da yardımıyla Iyr eşliğinde ezgiler ve masallarla uyuttuktan sonra öldürmüştür. Uyuduğu için ona çok kızan Hera, onun gözleriyle tavuskuşunun kuyruğunu süslemiştir. Hermes, Philemon ve Bauchis anlatısında da Zeus'a yardım etmiştir. Hermes zekayla beraber erkek güzelliğinin simgesidir. Kanatlı sandalları ve elinde, iki yılanın dolandığı asası ile temsil edilir.

Penelope adında bir nympa ile Hermes'in Pan adında keçi kılıklı bir oğulları olur. Doğduğunda kendisinden ürken annesine karşılık babası Hermes çoban tanrısı Pan'ı bir tavşan postuna sararak Olympos'a götürür. Ancak tanrılar da onun görünüşüyle alay ederler. Bunun üzerine, Pan doğa perilerinin, satyrlerin dolaştığı yerlere sığınır. Kendine ormanları, mağaraları ve dağları mesken edinir; Srynks çalarak eğlenir. Onu rahatsız eden bir çoban çıkarsa, sürüleri Pan korkusu denen "Panik"le korkutarak kaçıtır.

Pan sözcüğü "bütün, hep, hepsi" anlamına da geldiği için özellikle Arkadya bölgesinde tanrının adı gibi her şeye muktedir olduğu düşünülür ve büyük saygı görürdü. O her şeyi yapabilen bir dünya ve doğa tanrısı sayılıyordu. İmparatorluk döneminde Tiberius zamanında, muhtemelen hristiyanlığın yayılmaya başladığı dönemde, Adriatik kıyılarındaki adalardan geçen gemiciler "Epir'e varınca bildirin, Yüce Pan öldü" diye bir ses duymuşlar. Epir'e varınca söylenileni yapmışlar ve Pan'ın öldüğünü yaymışlar. Bunun üzerine tüm kayalar, dağlar, taşlar ve hayvanlar ağlamaya başlamış. Efsane, eski Doğa dininin ölümü olarak açıklanabilir.

5.5. Aşk Efsaneleri

Pan, Artemis gibi bakire kalmaya and içmiş olan Srynks adlı nympa'ya aşık olur. Fakat sevdiği kendisinden kaçarak bir göle atlar ve

göl kıyısında boy boy sazlar ortaya çıkar. Bunun üzerine Pan, fısıldayan sazları bir kanat gibi bağlayıp, bir de üflemek için ağızlık taktığı Srynks denilen çalgıyı yapar.

Pan aynı zamanda Echo efsanesinde de yer alır. Pan gibi diğer aşıklarına da yüz vermeyen Echo, bir gün onlar tarafından saldırıya uğrar. Aşıklar onu parçalar halinde vadilere fırlatırlar. Echo hala o vadilerden ses verir, yakınır.

Echo ile ilgili bir başka efsane de Hera ile anlatılır. Echo, Hera'yı lafa tutarak peşinde olduğu nymphaların kaçmasına yardım eder. Zeus'un beraber olduğu nymphaları yakalamak üzereyken, Echo'nun bu hareketiyle onları elinden kaçıran Hera kızar ve Echo'nun sesini keser. Artık Echo asla söze kendi başlayamaz, sadece söylenenin son hecesini tekrarlar durur.

Söz Echo'dan açılmışken, onunla ilgili ünlü Narkissos efsanesini de değinelim: Echo Narkissos adlı güzel delikanlıya aşık olur ama aşkına karşılık bulamaz. Bu acıyla günden güne neşesi kaybolur, mağaralara çekilip erir gider. Ondan geriye sadece sesi ve kemikleri kalır. Kemikleri sertleşip kayaları oluştururken sesi o zamandan beri dağlarda, vadilerde başboş gezinir, durur. Bu arada tanrılar, Echo'nun aşkına karşılık vermeyen kibirli Narkissos'a kızarlar ve onu cezalandırırlar. Narkissos bir gün sakin bir kaynağın kenarında aksini görür ve kendine aşık olur. O güzelliğe sahip olmak için, kaynağın sularına atlar ve yok olup gider.

Onun yok olduğu yerde, orman perileri ve su perileri nergis çiçeği görülür.

5.6. Afrodite

Anadolu ve Sümer kültüründe Attis, Yunan mitolojisinde Adonis diye adlandırılan güzel delikanlı kimi anlatılarda Afrodit'in oğlu, kimisinde ise aşık olduğu genç olarak gösterilir. Adonis, sevgi tanrıçasının oğlu olarak gençliğin, güzelliğin, baharın simgesiydi. Doğa onunla şenlenir; çiçekler, ağaçlar canlanır; mis kokular, coşkun duygular ortalığı sarardı. Bir yaban domuzunun bu delikanlıyı öldürdüğu söylenir, bu da Anadolu kültüründe yer alan domuz eti yasağının sebebi olarak gösterilir. Afrodit (resim 1.1, r. 1.2, r. 1.3, r. 1.5, r. 1.19, r. 1.21, r. 1.25) oğlunun ölüm haberini alınca büyük bir telaşla yerinden fırlar ve tanrısal sandallarını giymeyi unuttur. Yolda ayağına bir gül dikenini batar ve kanı güllerin üzerine damlar. O zamana dek bembeyaz olan güller birden parlak kırmızı bir renge bürünürler. Afrodit Adonis'in ölüler ülkesine gitmesine itiraz eder ve onu geri vermesi için Zeus'a yalvarır. Ancak Hades'in kraliçesi Persephone de Adonis'e aşık olmuştur, onu geri vermek istemez. Sonunda Zeus yüce adaletini kullanarak Adonis'in, yılın bir bölümünde yeryüzünde, sevgi ve güzellik tanrıçasıyla beraber olmasına, yılın kalan bölümünde de yeraltında, Yeraltı tanrıçasının yanında kalmasına karar verir. Persephone'nin yeraltı tanrıçası olması ile ilgili anlatılan efsaneyle benzerlik gösteren bu efsane, bir anlamda Anadolu'nun yaygın kültürleri ile Girit-Yunan uygarlığının geliştirenip

kendilerine mal etmek istediği kltlerin kaynaştığını, birbirine karıştığını gösterir. Bu noktada bahar bayramları, Paskalya, İsa'nın yeniden doğuşunun bu döneme denk gelişi, Nevruz bayramı, Hidrellez tekrar gözden geçirilebilir.

Afrodit'in lml Akhises ile aşkından Aeneas dünyaya gelir. Troyalı nl kahraman Aeneas, Roma'nın kurucusu olarak bilinir. Bu noktada, ünlü kent ve devletlerin kuruluş efsanelerine tanrısallık katma çabasıyla, efsane ve tarih birbirine karışır.

Bir başka efsanenin kahramanı da, Afrodit'in Hermes'ten doğan oğlu Hermaphrodit'tir. Doğduktan sonra Ida dağı perilerine emanet edilen delikanlı, vahşi bir ortamda yabani ve ürkek büyür. Hem insanlardan, hem de ölümsüz varlıklardan kaçıp kuytularda, ıssız yerlerde dolaşır. Bir gün dolaşırken Salmakis perisinin glne gelir ve orada suya girer. Bu arada peri kızı utangaç delikanlıyı çok beğenmiştir ve onunla çiftleşmek istemektedir. Ancak utangaç delikanlı ondan kaçmaya çalışır, bunun üzerine peri kızı onun boynuna sarılır ve tanrılara onları ayırmamaları, bir gövdede tutmaları için dua etmeye başlar. Duaları tanrılar duyar ve bir gövdede hem dişi, hem de erkek cinsin yaşamasına izin verirler. Buradaki Salmakis suyunun Bodrum'daki Salmakis koyu ile bağlantısı olduğu söylenir.

Bir efsaneye göre evrenin kuruluşu sırasında ortaya çıkan Eros her şeyi birleştirir, dünya ve evren sevgisini simgeler. Ancak sonra Afrodit

ile Ares'in oğlu Eros ortaya çıkar. O aşkın ve ihtiraslı sevginin simgesidir. Ok ve sadağı omuzunda, kanatlı güzel bir oğlan çocuğu olarak canlandırılır. Oklarını kullanarak hem ölümlüleri, hem de ölümsüzleri aşık eder. Afrodit, ona arkadaş olsun diye bir erkek kardeş daha doğurur. "Karşı sevgi" anlamına gelen Anteros. Eros kardeşi yanındayken neşeli, mutlu, o yanında yokken kederli, hüznü, mutsuzdur. Romalı ozan Apuleius, Eros'un Psykhe ile aşkını anlatır: Psykhe çok güzel ancak ölümlü bir kral kızıdır. İki kızkardeşi vardır. Öylesine güzeldir ki, Afrodit onu kıskanmaya başlar ve oğlu Eros'a o güzeller güzeli kızı çirkin ve biçimsiz bir adama aşık etmesini söyler. Eros bunu kabul eder ancak tam oku atacakken kızın güzelliğine vurulur. Psykhe'yi sihirli sarayına götürür, ancak kendisinin bir tanrı olduğunu söylemez. Çünkü kızı korkutmak istememektedir. Psykhe gecelerini büyük bir mutluluk içinde, gündüzlerini ise yalnız geçiren Psykhe günün birinde sırrını kardeşlerine açar. Onun mutluluğunu kıskanan kardeşler, Psykhe'ye kocasının bir canavar olabileceğini söyleyerek ona kötü duygular aşırlar. Ayrıca, o uykuya dalınca yüzüne bakabileceğini ve gerçeği öğrenebileceğini söyleyerek Psykhe'yi kandırırlar. Psykhe "merak"ın ve "haset"in oyununa gelir. Kocasının onca uyarısına rağmen, bir gece o uyurken bir mum yakar ve sevdiğinin tanrısal güzelliğini görüp tutulur kalır. Öyle ki mumun eriyip damla damla Eros'un omzuna aktığını bile farketmez. Acıyla uyanan Eros sözünü dinelemediği için karısına çok kızar ve kanatlanıp uçar. Sihirli saray da ardından yok olur.Yaptığı hatayı anlayan Psykhe, umutsuzluk ve acıyla sevgilisini aramaya koyulur. Kimse ona Eros'un yerini söyleyemez; genç kız

sonunda çaresizlik içinde Afrodit'in sarayına gelir, ona yalvarır yakarır. Ancak tanrıça eski hıncıyla onu yaralar ve yanına "can sıkıntısı" ve "hüzün"ü verip onu köle gibi çalıştırır. Hatta, başka bir anlatıya göre, hıncını alamayan Afrodit onu Yeraltı ülkesine yollar. Orada Persephone ona kapalı bir kutu verir ve kutuyu açmamasını söyler. Ancak yine merakına yenilen Psykhe tam kutuyu açacakken, Eros onu engeller. Yoksa kutunun içindeki, ölümler nehri Styks'ün buğuları ile Psykhe yok olacaktı. Omzu iyileşen ve sakinleşen Eros, Psykhe'nin kendine olan aşkıdan artık emindi çünkü Psykhe tüm bu zahmetleri hiç sızlanmadan çekmişti. Zeus'a onu kurtarması için yalvarır, bunun üzerine Zeus Hermes'i yollayarak Psykhe'yi Olympos'a getirtir ve aşıklar tanrısal bir düğünle evlenirler.

Afrodite ile ilgili olarak, Hero ile Leandros öyküsü ve Pryamos ile Thisbe'nin öyküsü de anlatılır.

Bir Afrodit şenliği sırasında, Afrodit mabedinde yapılan törende iki genç birbirlerine aşık olurlar. Ancak biri Çanakkale boğazının bir yakasındaki Abydos'ta ve diğeri de boğazın öteki tarafındaki Sestos'ta yaşıyordu. Bu yüzden Leandros Abydos'taki sevgilisini görmek ve onunla beraber olabilmek için her gece karşı kıyıya yüzmeye başladı. Sevgilisi de ona bir meşale yakarak yol gösteriyordu. Bir gece fırtına olmasına rağmen Leandros yine karşıya geçmeye çalışıyordu. Ancak fırtına meşaleyi söndürmüştü. Bir yandan dalgalarla mücadele edip diğer yandan tönünü bulmaya çalışan Lendros, sonunda boğaz sularında

kaybolur ve cesedi kıyıya vurur. Bir anlatıya göre, Hera o gece meşaleyi kendi tutmamış ve Afrodit rahibelerinden birine emanat etmiştir. Rahibe uyuyakalınca meşale sönmüş ve Leandros'un ölümüne sebep olmuştur. Hero sevgilisinin cesedini görünce onun üzerine kapanır kalır. Sestos halkı onları böyle bulurlar ve iki aşığı üzerlerine kokulu çiçekler serpererek kalenin dibindeki kayalıklara gömerler. Yüzyıllar sonra oradan geçerken Lord Byron Leandros'u hatırlamış ve aynı yerden karşı kıyıya kadar yüzmüştür.

Pryamos ve Thisbe'nin anlatısı ise bize Romeo-Juliet öyküsünü hatırlatır. Ailelerinin evlenmelerine karşı çıktığı iki aşık, evleri arasındaki duvardan bir aralık bulurlar ve bir süre fısıldaşırlar, güzel sözler ile yürekleri aşkla dolan gençler gizli gizli buluşmaya başlarlar. Bir gece Thisbe, Pryamos ile buluşacağı yere giderken, avını parçalayıp karnını yeni doyummuş ağzı kanlı bir aslanla karşılaşır; kaçıp bir mağaraya sığınır. Kaçarken düşürdüğü beyaz şalı aslan paramparça eder; ama karnı tok olduğu için Thisbe'nin peşinden gitmez. Bu sırada buluşma yerine gelen Pryamos, sevgilisinin kanlı ve parçalanmış tülünü görünce derin bir üzüntü içinde kendini öldürmeye kalkar. Sığındığı yerden gelen Thisbe onun son nefesine yetişir, güzel başını kucağına alıp “bizi aşk ve ölüm birleştiresin” diyerek Pryamos’un hançeri ile kendini öldürür. İki aşık yanyana can verirler.

5.7. Demeter

"Hoş geldin, bize ekmek, bize buğday veren Demeter! Dört parlak kır kısrak, sepetli arabayı çekiyor.. Bize ilkbahar böyle, yaz ve kış böyle parlayıp gülsün." (Büyük yunan ozan Kallimakhos Demeter için böyle yazıyor).

Demeter (resim 1.6, r. 1.9) toprağın bereketini, buğdayın bolluğunu simgeler. Demeter'in simgeleri ise orak, buğday başağı ya da demeti ve kızını araken kullandığı meşaledir.

Zeus'tan doğma kızı Kore (sonra adı Persephone ya da Latin dünyasında Proserpina olur), oyun arkadaşlarıyla kırdan çiçek toplarken, kopardığı bir çiçeğin dibinde yer yarılar ve arabasıyla çıkagelen Hades onu kaçırdığı kendi yeraltı dünyasına götürür. Kızının kaçırılması üzerine Demeter derin bir keder içerisinde girer, umutsuzca dünyayı dolaşarak onu aramaya başlar. Sonunda her şeyi gören tanrı güneş, Helios ona kızının Hades tarafından kaçırıldığını söyler. Çaresiz Demeter Olympos'u terkedip ıssız bir yere çekilir. Kızı yeryüzüne tekrar gelmeden toprağa bereket vermeyeceğini söyler; ağaçlar kurur, buğdaylar olgunlaşmadan çürür, insanlar kıtlık çekmeye başlar. Bunun üzerine Zeus ikisini de ikna etmeye çalışır, Hades'ten kızı geri vermesini ister. Demeter kızının yeraltında hiçbir şey yemediğini umar, çünkü yemediği sürece yeryüzüne çıkabilir. Oysa Persephone Hades'in kendisine verdiği nar tanesini yemiştir.

ve kocasına bağlanmıştır. Sonunda Zeus arayı bulur, Persephone her yıl çiçek açma ve meyve verme dönemlerinde yeryüzünde annesinin yanında, kalan zamanı da yeraltında kocasının yanında geçirecektir.

Bir anlatıya göre Demeter umutsuzca kızını ararken Eleusis'e uğrar. Onun bir tanrıça olduğunu bilmeyen kraliçe, Demeter'e oğlu Demophon'un bakımını verir. Tanrıça oğlanı tanrı içkisi ve yiyeceği ile besler; arınması ve ölümsüzlüğe kavuşması için onu alevlere tutar. Tam o sırada kraliçe gelir ve gördükleri karşısında dehşete kapılır. Bu yüzden Demophon ölümsüzlük şansını yitirir. Söylendiğine göre, tanrıça Demophon ve kardeşine Eleusis'deki Demeter tapınağını kurmayı öğütlemiştir.

Plutos Demeter'in bir ölümlüden olma oğludur. Adı yeryüzü serveti ve bolluk, zenginlik anlamına gelir. Plutos gençliğinde iyi insanlara servet dağıtmakta; kötü, ahlaksız ve cahil insanlara ise sefalet vermektedir. Zeus, iyi ya da kötü herkesi eşitlemek için Plutos'u kör eder. Böylece Plutos kendisine yaklaşanın erdemli olup olmadığını göremeden servet dağıtmaya başlar ve kurnazlar tarafından kandırılır. Erdemli kişiler ise, Plutos'a yaklaşma fırsatı bulamadıkları için aç ve sefil kalırlar.

5.8. Hades

Hades yeraltı dünyasının tanrısıdır. Hades'in dünyasında âsi titanların hapisanesi Tartaros ve yeraltı karanlığı Erebus bulunur. Hades'in kapıları; ırmakların toprağa girip kaybolduğu yerler, volkanlar ve mağaralar sayılırdı. Kerberos adında üç başlı, yılan kuyruklu bir köpek ölülerin yeryüzüne kaçmaması için bekçilik yapardı. Ölüm tanrısı Thanatos, uyku tanrısı Hypnos ya da haberci Hermes ölülerin ruhlarını Styks ırmağı yoluyla buraya getirirler. Styks'den başka Acı (Akheron), Gözyaşı, Unutma (Lethe) ve Ateş nehirleri de yeraltında akarlar.

Thanatos, Hypnos ve düş tanrıları burada yaşarlar: düş tanrılarında biri olan Morpheus düş görenlere hep tanıdıkları bir kimsenin kılığında görünür, bir başka düş tanrısı Phantasos da düş görenlere değişik kılıklarda görünür.

Yeraltında Öç tanrıları ölülere eziyet ederler. Tanrılar tarafından sevilen kahramanlar dertsiz tasasız yaşarken, sonsuz cezalara çarptırılanlar da vardır : Örneğin, Titos, tanrıça Artemis'i küçük gördüğü ve aşağıladığı için iki akbaba sürekli yenilenen karaciğerini didikler.

Tanrılara öz oğlunu öldürüp ikram eden küstah Tantalos, sonsuz açlık ve susuzluğa mahkumdur; su içmek için istediğinde sular çekilir, meyvalara ulaşmak istediğinde ağaçlar dallarını kaldırır.

Hera'ya göz diken Iksion, Zeus'un yıldırımıyla yeraltına gönderilmiş ve durmadan dönen bir tekerleğe bağlanmıştır.

Babalarının kışkırtmasıyla kocalarını öldüren Danaid'ler (Danaos kızları) durmadan dipsiz testilerle bir fıçıyı doldurmaya çalışırlar.

Prometheus gibi tanrılara karşı insanlardan ve insan aklının üstünlüğünü savunan Sisyphos, durmadan, yeniden aşağı yuvarlanacak bir kayayı bir tepeye taşır.

Hades sanat eserlerinde her zaman eşi Persephone ile birlikte resmedilir. Elinde toprağın derinliklerini ve zenginliğini temsil eden boynuzu ve yeraltı dünyasının anahtarları ile canlandırılır.

5.9. Dionysos

Thebai kralı Kadmos'un kızı Selene ile Zeus'tan oğludur. Selene hamileyken, Hera onu kıskanmış ve Selene'ye annesi kılığında görünerek Zeus'u tanrı haliyle görmeyi hak ettiğini söyler. Akli karışan Selene Zeus'a o kadar ısrar eder ki, Zeus sonunda ona tanrı haliyle yani bir yıldırım şeklinde görünür. Ancak Selene yanarak ölürken Zeus bebeğini kurtararak doğana kadar kalçasında taşır. Dionysos doğduğunda onu Hermes aracılığı ile Nysa perilerine gönderir, böylece Dionysos ıssız ve sessiz doğada Silenos tarafından büyütülür.

Orphizm yanlıları Dionysos'un Persophene ile Zeus'un oğlu olduğunu ve isminin de parçalanmış Zeus anlamına gelen Zagreus olduğunu savunurlar.

Dionysos vahşi doğayı simgeler çünkü vahşi hayvanlar ve hayvan ruhlu Satyr'ler arasında büyümüştür. İnsanlara bağıcılığı, üzüm yetiştirmeyi ve şarabı öğretir; cümbüş ve coşku tanrısıdır. Dionysos ile ilgili efsanelerde her zaman vahşet ve taşkınlık vardır. Bunu da kendi doğasına ya da şarabın yarattığı taşkınlığa bağlayabiliriz. Örneğin Ikarios adlı köylünün başına gelenler, Thebai kralı Pentheus'un öz annesi Agave tarafından parçalanması gibi:

Ikarios Dionysos'u konuk olarak ağırlamış ve konukseverliğinin ödülü olarak üzüm yetiştirmeyi öğrenmiştir. Ardından bu yeniliği diğer köylü arkadaşlarına öğretir. Fakat fazlaca şarap tüketen köylüler, onun kendilerine kötülük yaptığını zannederler ve Ikarios'u paramparça ederler. Ikarios bir gece düşüne girdiği kızından ona yardım etmesini ister. Kızı, köpeği ile birlikte babasını arar ve bulduğu tüm parçaları toplayıp gömer. Fakat o kadar kederlidir ki, sonunda kendini asar. Köpeği de onu terketmez ve açlıktan ölene kadar yanında bekler. Bu efsane, babanın vefatını ve köpeğin sadakatini gösterir.

Thebai kralı Pentheus, Dionysos'a, Satyrlere ve Bacchalara tavır alarak şehrinde düzenlenecek Dionysos şenliklerini engellemek ister. Bunun üzerine, Dionysos hemen kralın sarayını yakar ve kadın kılığına girerek onu kandırır. Pentheus'u Mainad'ların Baccha'ların kendinden

geçtikleri coşku törenine götürür, burada aralarında annesi Agave'nin de bulunduğu kadınlar onu parçalar. (Bkn. Euripides, Bakkhalar adlı trajedi.)

Trakya kralı Lykurgos, Dionysos'a ve onun kültürüne engel olmak istemiştir. Ancak Dionysos onu çıldırtır ve asma zannettiği oğlunu baltayla parçalamasına sebep olur.

Dionysos bir gün Tyrren denizindeki korsanlar tarafından kaçırlır. Onun tanrı olduğundan bihaber korsanlar yolda türlü felaketlerle karşılaşır, gemileri sallanır, direkleri kırılır, yelkenleri parçalanır. Bunun üzerine korkan korsanlar denize atlar ve yunus balıklarına dönüşürler.

Dionysos'un arkadaşı Silenos'u iyi ağırladığı için, Lydia bölgesindeki Sardeis kralı Midas ödüllendirilir. Paraya çok düşkün olan Midas, her tuttuğunun altın olmasını diler ve dileği kabul edilir, ancak bir süre sonra hiçbir şey yiyip içemez hale gelmesi bir yana, çok sevdiği kızı da altına dönüşünce bu yetenekten kurtulmayı diler. Paktolos ırmağında yıkanarak eski haline geri döner. Arkadaşı Silenos'u alıp Dionysos'un yanına götürdüğü dağ Tmolos, bugünkü Salihli kasabasındaki Bozdağ; Paktolos ırmağı ise, Salihli ile Ahmetli arasındaki Sarıköy'den geçen Sard deresi olarak kabul edilir.

Dionysos Girit kralı Minos'un kızı Ariadne ile evlidir. Aslında Ariadne Theseus'a aşiktir ve onu Girit labirentinden kurtarır, Minatour'u öldürüp Girit'ten kaçmasını sağlar. Yaptığı bunca şeye rağmen Theseus

onu kandırır ve Naksos adasında terkeder, bunun üzerine Ariadne acı içinde şarkılar söylemeye başlar. Sonra da bu şarkıları duyan Dionysos ile evlenir ve Zeus'un ona ölümsüzlük vermesi ile Dionysos'un daimi eşi olur. Dionysos'un Ariadne'ye hediye ettiği tacın taşları, göğe serpilip yıldız olmuşlardır.

Dionysos adı, babası Zeus ile ilişkilendirilmeye çalışılır. Zeus'un başka dillerdeki karşılığı dio'dan gelebileceği gibi, iki kez doğmuş anlamıyla birleştirilebilecek duo ile yakınlık kurulmaya çalışılmıştır. Bir anlatıya göre, kıskanç Hera Titanlar'ı kışkırtarak Dionysos'u öldürtmüş ve yüreğini Zeus'a ikram etmiştir. Bunun üzerine, Zeus çocuğa yeniden hayat vermiş, yıldırımları ile yaktığı Titanların külünden de insanları yaratmıştır. Bu nedendir ki, insanlarda tanrıdan bir parça olduğuna inanılır.

Dionysos kültü o kadar yaygındır ki, Bektaşilik gibi bir çok tarikata kaynak olduğu, mistik akımları etkilediği ve İsa'nın bile dinini yaymak için bu külte dayandığı söylenir. Haliyle Dionysos ile ilgili sayısız anlatılar mevcuttur. Bizdeki zeybeklerin bile Dionysos kültürüne bağlı ilkel topluluk "Iobakkhi"den geldiği düşünülür.

Dionysos'un simgeleri arasında, boğa, teke, eşek, tavuskuşu, kaplan, saksağan gibi birçok hayvan bulunmakla beraber, muhakkak üzüm salkımı, ayrıca sarmaşık, incir ve çam ağacı da bulunur.

6. EGE UYGARLIKLARI ve ANTİK YUNAN'DA SANAT

Ege –Yunan sanatının kökeni Girit'te başlar. Kesin olarak hangi çağda başladığı belli olmayan Girit sanatına ait ilk bilgilerle, Homeros'un İlliada destanında karşılaşırız. Önceleri bu şiirlerde varolmayan bir efsane ülkeden bahsedildiği zannediliyordu. Ancak yapılan arkeolojik kazılar sonucunda Homeros'un, yaşadığı varsayılan M.Ö. 9.y.y.'dan 5-6 yüzyıl öncesine ait bir uygarlığı anlattığı anlaşılmıştır.

Deniz ticareti ve göçler sayesinde Girit sanatı başka ülkelere de yayılmış ve Yunan sanatının temelini oluşturmuştur. M.Ö.3.000 ile M.Ö.1.200'ler arasında kuzeyden gelen Dor istilasıyla sona eren Minos uygarlığı sanatına ait en önemli örnek Knossos Sarayıdır. Üç döneme ayrılan Minos Uygarlığının son döneminde Girit'in egemenliğini kolonilere kaptırması ve sarayın yıkılmasından sonra bu uygarlık tarihe karışmıştır.

Yunan sanatı tüm geçmişini Girit'e borçlu olmasına rağmen, Girit sanatına ait ipuçlarını mitolojik hikayelerden öğrenmişlerdir. Oysa Ege'ye kaynaklık eden Minoan ve Mycenaean uygarlıklarıdır.

Girit , Minos ve Miken sanatları, zaman zaman Mısır sanatıyla benzerlikler gösterse de, anıtsal etki uyandıran büyük boyutlu yapıtları pek yoktur. Onlar da konularında Mısırlı'lar gibi hayvan teması

işlemişler, ancak yapıtlarında ki anaerkil etki her zaman dikkat çekici olmuştur. Tanrıça heykelciklerindeki zarif kadınsı ifade, onları adeta yaşayan figürler haline dönüştürmüştür.

Ancak, Ege Sanatının en güçlü örnekleri Eski Yunanla başlayarak. Antik ve Hellenistik dönem Yunan sanatı ile en görkemli devirlerini yaşamıştır.

Antik Yunan Sanatı, Batı Anadolu'dan başlayarak İyonya ve Mora yarımadasına geçen kavimlerle, bugünkü Yunanistan topraklarına yerleşmiştir.

Yunan sanatı tüm eski uygarlık sanatları gibi dini inanç ve tapınak kültürü merkezli bir sanattır. Heykel ve resim sanatı da bu inanç zorunluluğundan doğmuştur. Ege , Mısır ve Anadolu sanatlarının baskın etkisini taşıyan Arkaik dönemden sonra, Klasik dönem de denilen Antik çağda en görkemli devresini yaşamıştır. Bu çağın en önemli yapıtlarını mimari yapıtlar teşkil eder ve dolayısı ile Heykel ve Resim sanatı mimariye bağlı olarak gelişir. Yunan heykelinin amacı tapınağı veya yapıyı süslemektir; ancak ilk kez heykeli yapıya bağımlılıktan koparmak da Antik Yunan'da gerçekleşmiştir.

Antik Yunan sanatı, özellikle heykeltıraşlık ve mimarlık alanlarında eski zamanlardan günümüze kadar birçok ülkenin kültüründe güçlü bir etki yaratmıştır. Batıda, Roma İmparatorluğu'nun sanatı,

büyük ölçüde Yunan modellerden türetilirken, doğuda, Büyük İskender'in fetihleri, Yunan, merkezi Asya ve Hint kültürlerinin arasında birkaç yüzyıllık bir mübadele başlatılır ve bu Japonya'ya kadar dallanıp Greco-Budist sanatıyla sonuçlanmıştır.

Avrupa'da Rönesans'tan sonra, Hümanizm estetiği ve Yunan sanatının yüksek teknik standartları ,Avrupalı sanatçıların oluşmasını sağladı. Yunanistan'dan türetilen klasik görenek, 19. y.y. batı dünyanın sanatına egemen oldu.

Eski Yunan sanatı üslup olarak dört döneme ayrılır. Geometrik, Arkaik, Klasik ve Helenistik.

Geometrik dönem, genellikle M.Ö. 1.000 civarına tarihlenir; ama bu Karanlık Çağlar olarak bilinen ikiyüz yıllık dönem hakkında çok az şey bilinir. M.Ö.7. yüzyıla denk gelen dönem, siyah figürlü vazo resmi ile örneklenebileceği gibi geçmişe ait tarzın yavaş gelişmesine kanıt olabilir. Pers savaşlarının başlaması (M.Ö. 448-M.Ö. 480) genellikle Arkaik ve Klasik dönemleri bölen çizgi olarak varsayılır ve Büyük İskender'in hükümdarlığı (M.Ö. 323-M.Ö. 336), Helenistik dönemden Klasik dönemi ayıran olay olarak kabul edilir.

Gerçekte bir dönemden başka bir döneme hiçbir keskin geçiş yoktur. Sanat yapıtları, Yunan dünyasının farklı bölgelerinde farklı hızlarda gelişmiş ve bazı sanatçıların her dönemde olduğu gibi

diğerlerinden daha yenilikçi tarzlarda çalışmalarını dikkat çekici olmuştur. Güçlü yerel göreneklerin etkisi , muhafazakar karakterler ve yerel mezheplerin istekleri ile gerçekleştirilen sanat işlerinin hangi döneme ait olduğu, tarihçilerin çabaları ile saptanmıştır.

6.1. Çömlekler

Eski Yunanlar, günlük kullanım için çömlek yaptı. Oyunlarda kazanılan ödüller ve Şarap aktarma kapları Panathenaic amforaları istisnadır. En çok çıkarılan çömlek, amforalar gibi içme kaplarıdır, Şarap ve suyu karıştırmak için kaseler, krater, su kapları, hydria, şarap kaseleri, ve fincanlar. Bununla beraber boyanmış cenaze semaverleri de bulundu. Ayrıca tapınaklara adakta bulunmakta kullanılmak üzere çok sayıda minyatür üretildi. Helenistik dönemde çömlekçilik çok yaygın bir meslekti, ama üretilen bir çok çömleğin pek azı sanatsal niteliktedir.

Geometrik çağ sonunda, vazo resminin Oryantal evresi, doğu motiflerin, nilüfer, Palmette, aslan ve sfenks gibi daha yuvarlaklaştırılmış, realist formları ile değiştirilmiş soyut geometrik tasarımlar görüldü. Süslerin miktarı ve karmaşıklıkları arttırıldı.

Daha erken dönemlerde düzenli küçük Yunan şehirleri kendi bölgeleri için çömlekçilik yaptılar. Bu geniş ölçüde tarz ve standart değişimine neden oldu. Sanat olarak kabul edilen tipik çömlekler Ege

adalarının bir kısmında, Girit'te ve güney İtalya ve Sicilya'nın varlıklı Yunan sömürgelerinde üretildi. Geç Arkaik ve Erken Klasik döneme iki büyük ticari güç: Corinth ve Atina, egemen oldu. Onların çömlekçiliği, yerel değişimleri bir kenara bırakarak Yunan dünyasının her yerine ihraç edildi. Corinth'ten ve Atina'dan motiflerle bezenmiş kaplar, İspanya ve Ukrayna kadar uzak ülkelerde dahi bulundu ve bunlar İtalya'da öyle yaygındı ki ilk olarak 18inci yüzyılda "Etrüks vazoları" adıyla bulundu. Bu kapların birçoğu, düşük kaliteli seri üretilen ürünlerdi. ;Ancak, M.Ö .beşinci yüzyıla kadar, çömlekçilik önemli bir sanayi, çömlek boyamak da önemli bir sanat olarak döneme adını yazdı.

Antik Yunan Çömlekçiliği biçim olarak çeşitli dönemlere ayrılır.

- Protogeometrik form M.Ö. 1050
- Geometrik form M.Ö. 900
- Geç Geometrik veya Arkaik form M. Ö. 750
- Siyah figür formu M.Ö. 700'lerin başı
- Kırmızı figür formu M.:Ö 530.

Kaplarda kullanılabilen renklerin çeşidi, pişirme teknolojisi ile sınırlıydı: Siyah, beyaz, kırmızı ve sarı en çok kullanılan renklerdi. Daha erken üç dönem boyunca kaplar, onların doğal hafif rengi olarak bırakıldı ve fırında siyaha dönen ince sıvı kil ile dekore edilir.

Tam olarak geliştirilmiş olan siyah figür tekniği, eklenen kırmızı ve beyaz detaylar ve oyma olarak yapılan dış hatlarla MÖ 7. yüzyılın başlarında Corinth'te yapılıyordu ancak bu üretimi Attica neredeyse bir yüzyıl sonra yapmayı başarabildi ve M.Ö 6. yüzyılın sonuna kadar geliştirmeye devam etti. Kırmızı-rakamlı teknik, M.Ö .530 civarında icat edildi, eski göreneklerin tersine, siyah boyanan kaplara kırmızı figürler yerleştirildi. Kırmızı figürlü vazolar yavaşça siyah figür tarzı ile yer değiştirdi. Bazen daha büyük kaplar boyamaya ek olarak işlendi..

Protogeometrik ve Geometrik dönemler esnasında, Yunan çömlekçiliği soyut tasarımlarla dekore edildi. Daha geç dönemlerde estetik anlayış arttı ve çömlekçilerin ustalıktaki teknikleri gelişti, genellikle Yunan tarihi ve mitolojisinin tanrılarını veya kahramanlarını temsil eden dekorasyonlar insan figürlerinin formunu aldı. Ayrıca savaş ve av sahneleri de Yunanlılar için çok saygın bir hayvan olan atın betimlenmesine izin verdiklerinden beri çok popülerdir. Daha geç dönemlerde erotik temalar da, hem heteroseksüel ve erkek eşcinsel, rabet gören formlardı.

Yunan çömlekçiliklerinin çoğu çömleği yapan ya da çömleği yaptıran kişi tarafından imzalanırdı ancak bazıları ressam tarafından imzalanmıştır. Ressamların yüzlercesi sanatsal yetenekleri göz önünde tutularak ayırt edilebilir. İmzalarının günümüze ulaşmadığı ressamların konu seçimlerine bakılarak: geç arkaik“Akhilleus ressamı” gibi; beraber çalıştıkları ressamın ismine göre: “Kleophrades ressamı” gibi; ya da

çalıştıkları bölgelere göre: geç arkaik “Berlin ressamı” gibi, adlandırılması yapılmıştır.

6.2. Para Tasarımları

Madeni paralar, M.Ö.7. yüzyılda Lydia'da icat edildi, ama, ilk olarak Yunanlar tarafından kullanıldı ve daha sonra hep yapılacak olan para tasarımları ilkesini Yunanlılar başlattı. Günümüzde madeni para tasarımları yaygın bir biçimde hala Antik Yunan desenlerini kullanır. Yunanlar, Madeni para tasarımlarını büyük bir sanat formunun bir dalı olarak kabul etmediler ama madeni paraların dayanıklılık ve bolluğu Yunan estetiği hakkında edindiğimiz bilgilerin en önemli kaynaklarındanındır

Yunan tasarımcılar, madeni paraların göze çarpan taraflarında bir profil portresini koyma alışkanlığını edinmişlerdi. Bu, önce koruyucu Tanrı'nın simgesel bir portresi veya madeni parayı çıkarıyor olan şehrin Tanrıçasıydı. Atina için Athena, Corinth'te Apollo, Thebes'te Demeter ve bunun gibi. Daha sonra, Yunan mitolojinin kahramanlarının başları, kullanıldı. Syracuse gibi İtalya'daki Yunan şehirleri, M.Ö. 4. yüzyılda madeni paralarda gerçek insanların başlarını koymaya başladı ve Mısır'ın ve Suriye'nin Helenistik kralları madeni paralarında onların kendi başlarını koyuyordu. Madeni paralarının arka yüzünde Yunan şehirleri her zaman şehrin simgesini koyarlardı: Atina için bir baykuş, Syracuse için bir yunus ve bunun gibi. Madeni paralara yazı yerleştirilmesi de

Antik Yunan döneminde başladı. Bütün bu gelenekler daha sonra Romalılar tarafından atılıp yeniden geliştirildi.

6.3. Mimari

Mimari (Estetik olarak düşünülmüş bir tasarıma bağlı kalınarak inşa edilmiş yapı), Yunanistan'da Maya döneminin sonundan (yaklaşık olarak İ.Ö 1200) 7inci yüzyıla kadar yapılmamıştı, ta ki şehre ait yaşam ve zenginlik, kamu binalarının yapımını üstlenilebildiği bir noktaya gelene kadar. Ama Arkaik döneme ve erken Klasik döneme ait birçok bina tahtadan veya çamur-tuğladan yapıldı, onlardan birkaç yer planı hariç hiçbirşey kalmadı ve neredeyse erken mimariye ait hiçbir yazılı kaynak veya binaların tanımı yoktur. Bizim Yunan mimarisi hakkındaki bilgilerimizin çoğu Klasik, Helenistik ve Roma (Roma mimarisinin yüksek oranda Yunan mimarisinin kopyasıdır.) dönemlerinden kalan birkaç binadan ya da Vitruvius gibi daha sonraki dönemde(İ.S.1. yüzyıl) yazılmış kaynaklardan gelir. Kurtulmuş olan az sayıdaki binalara baktığımızda tapınaklara doğru kuvvetli bir eğilim olduğunu görürüz

Yunan halk binalarının Klasik dönem standart biçimi, Parthenon gibi kurtulabilen örnekler sayesinde iyi bilinir ve hatta Roma binalarının Roma'daki Pantheon gibi kısmen Yunan modelden ilham alınarak inşa edilmiştir. Bina, genellikle ya bir küp ya da bir dikdörtgendi ve Yunanistan'da bol bulunan kireçtaşının büyük bloklar halinde kesilip

giydirilmesiyle yapılmıştı. Mermer, Yunanistan'da pahalı bir inşaat malzemesiydi: Yüksek kaliteli mermer sadece Attica'da Pentelüs dağından ve Paros gibi birkaç adadan büyük bloklar halinde gelirdi ve taşınması zordu. Çoğunlukla heykeltıraşlıkla ilgili, yapısal olarak değil dekorasyon için kullanıldı. Klasik dönem içinde yapılan Parthenon gibi görkemli binalar hariç.

Klasik dönem Yunan mimarisinin iki ana tarzı vardır, Dorik ve İyonik. Bu isimler, Yunanların kendileri tarafından kullanıldı ve tarzlarının Karanlık çağlardaki Dor ve İyon Yunanlıların soyundan geldiklerine inanmalarını sağladı. Ancak bunun doğru olması olanaksızdır. Dorian tarz, Yunanistan Anakarasında kullanıldı ve İtalya'daki Yunan sömürgelerine oradan yayıldı. İyonian tarz, İonia şehirlerinde ve Ege adalarının bir kısmında kullanıldı. Dorian tarz, daha resmi ve daha ciddiydi, İyonik daha rahat ve dekoratif. Daha süslü Korian tarz, İyonian tarzın daha geç bir gelişimidir. Bu tarzlar sütunlu yapı biçimlerinin en iyi bilinen üç tanesidir ama tasarımların ve dekorasyonların birçok noktasında farklar vardır.

Günümüze kadar ulaşmış en iyi bilinen Yunan yapıları , Parthenon ve Atina'da Hephaestus tapınağı gibi, Doriandır. Yine de Parthenon'un yanındaki Erechtheum İyonian'dır. İyonian tarz, dönemin dekoratif estetiğine sakin Dorian tarzdan daha uygun olana kadar Helenistik dönemde baskın oldu. Günümüze ulaşabilmiş Helenistik binaların bir kısmı, Celsus kütüphanesi gibi, Efes ve Bergama gibi şehirlerde

görülebılır. Ama Helenistik şehirlerden en büyüğü Mısır'daki İskenderiye'dir.

6.4. Seramik

Kil Yunanistan'da, adak olarak verilen heykelcikler veya idollerin yapılması için sık kullanılan bir malzemedir, Minoan uygarlığından Helenistik çağa kadar bu böyle olmuştur. İ.Ö.8. yüzyılda Boeotia'da biri buluş olarak "Zil idolleri" imal etti, hareketli bacaklara sahip dişi heykelcikler: Baş, vücudun kalanına kıyasla küçüktü ve uzun bir boynun ucunda dururdu; vücut ise zil şeklinde ve gayet büyüktü. İ.Ö. 8. yüzyılın başlangıcında "Kahramana ait" olarak bilinen kabirlere, yüzlerce ,hatta binlerce küçük heykelcik sunulurdu; temel figür olarak genellikle kollarını kaldırmış karakterler temsil edilirdi; Apotheosis'deki tanrılar gibi.

Daha geç dönemlerde pişmiş seramik heykelcikler dinsel amacını kaybetti ve daha sonra günlük yaşamdan karakterlerin temsil edildi. İ.Ö. üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda Tanagra olarak bilinen heykelcikler, bize o döneme ait arıtılmış bir sanatı gösterir. İskenderiye, İzmir, Tarsus gibi şehirlerde bu tip heykelciklerden bol miktarda üretilmiştir. Ayrıca bu heykelcikler bronzdan da yapılırdı. Pişmiş seramik ,büyük heykeller hariç nadiren kullanıldı. Bu istisnaların en iyi örneği Olimpos'a Ganymède'yi taşıyor olan Zeus'un heykelidir. İ.Ö. 470 civarında yapıldı. Bu yapıt, pişmiş seramikden yapılmış ve boyanmıştır.

6.5. Heykel

6.5.1. Arkaik dönem

Heykeltıraşlık, Yunan heykeline ait kalıntıların sadece küçük bir parçasının bugüne kalmasına rağmen , eski Yunan sanatından bize kadar ulaşan önemli sanat dalıdır. Yunan heykelleri, çoğunlukla Roma kopyalarının biçimsel özelliklerini taşıyan, İtalya Rönesans dönemine kadar son derece etkiliydi. "Klasik model", 19. yüzyılın sonuna, modernizmin doğuşuna kadar, Avrupalı heykeltıraşlarca kullanıldı.

Mısır ve Mezopotamya'nın anıtsal taş heykeltıraşlığından etkilenen Arkaik dönem Yunan heykeltıraşları, daha eski çağlardaki gibi taşı yeniden kesmeye ve işlemeye başladı. Hiçbir yere bağlı kalmadan durabilen figürler katı duruş karakteristiğini batı modellerinden almıştır, ama onların formları, Mısırlı heykellerden daha dinamiktir, örnek olarak Auxerre'nin hanımı ve Hera'nın gövdesi (erken Arkaik dönem, İ.Ö. 660 - İ.Ö. 580, Louvre, Paris). İ.Ö. 575 civarında yapılan figürlerde erkek olsun kadın olsun yapay bir gülümseme vardı. İnsana ait hiçbir duyumsama ya da durumu yansıtmayan bu ifade, figürlere ayrı bir insan karakteristiğini vermesi için bir neden olabilir.

Figürlere üç tip hakimdir. (Kouros) ayakta duran çıplak genç, (Kore) ayakta duran kumaşla süslenmiş kız ve oturan kadın. Arkaik

dönemden Antik döneme geçerken figürünün gerekli karakteristik özellikleri ve insan anatomisi gittikçe daha gerçekçi bir şekilde sergilendi. Kouros heykelleri , mezara konan ya da adak olarak verilen heykellerdi. Örnek olarak Apollo(Metropolitan Museum of Art, New York), erken dönem heykeli; Anafi'den Strangford Apollo(British Museum, Londra), geç dönem heykeli; Anavyssos Kouros (National Archaeological Museum, Atina). Kas sisteminin ve iskelet yapısının bir çoğu erken dönem çalışmalarına nazaran bu heykellerde daha iyi görünür. Ayakta duran kumaşla süslenmiş kız ifadesinin geniş bir sahası vardı, Atina'daki Acropolis müzesindeki heykellerde olduğu gibi. Bu dönemin heykellerinde ortak olan detay heykellerin kumaşının buruşturularak, hassaslık ve titizlik içinde tasfir edilmesiydi.

Yunanlılar , çok erken zamanda insan formunun, yaptıkları eserlerde en önemli konu olduğuna karar verdiler. Tanrılarının insan formuna sahip olduklarını kabul etmeleriyle, kutsal olmak ile dünyevi olmak arasında hiçbir fark olmadığını anladılar; insan vücudu hem dünyevi hem de kutsaldı. Çıplak bir erkek vücudu kolayca, Apollo, Herakles veya o yılın Olimpik boks şampiyonu olabilirdi. Örneğin :Arkaik dönemin en önemli heykellerinden biri olan, ayakta duran çıplak erkek figürü Kouros, veya Biton ve Kleobis örneğinde olduğu gibi. Kore, veya ayakta duran kumaşla örtülmüş dişi figür de aynı amacı içeriyordu ancak Yunan toplumu, İ.Ö. dördüncü yüzyıla kadar dişi çıplaklığının halka açık yerlerde gösterilmesine izin verilmediğinden

beri, Kore tarzı heykeltıraşlığın gelişmesi daha az önem taşımaya başlamıştır.

Çömlekçilikte olduğu gibi, Yunanlılar heykeli sadece gösteriş olarak üretmedi. Heykeller, aristokratik bireyler tarafından veya hükümet tarafından belirli bir amaç doğrultusunda yapılıyordu. Meydanlara tapınaklara, kahinlere ve mabetlere yapılan adaklarda (heykellerde yazı olarak genellikle belirtiliyordu.), veya mezarların işaretleyicisi olarak kullanılıyordu . Arkaik dönemde heykeller, sadece bireyleri temsil etmek için tasarlanmadı. Onlar bir ideanın betimlemeleriydi; güzellik, dindarlık, şeref veya fedakarlık. Bunlar her zaman, yaşlı bir insanın mezarında kullanılmak için yapılırsa dahi, ergenlikten, olgunluk yaşına kadar betimleniyordu. Kore heykelleri, kişinin karakter özellikleri tüm olarak yansıtma çabası açısından dönemi içinde çok önemlidir. Heykelin betimlendiği kişinin sosyal seviyesi ise, heykelin boyutu ile gösterilmiştir.

6.5.2. Klasik Dönem

Klasik dönemde, toplumun demokrasiyle tanışması sayesinde ve Kore ile ilişkilendirilmiş aristokratik kültürün sonunun gelmesiyle Yunan heykeltıraşlıkta bir devrim yaşandı. Klasik dönemde Helkel formunda ve işlevselliğinde değişiklikler yaşadı. Pozlar daha doğal bir hale geldi. (“Delphi'nin at arabası sürücüsünü” heykel sanatının doğa etüdüne verdiği geçiş döneminin en güzel örneklerinden biridir) Yunan

heykeltıraşlarının teknik becerisi insanı çeşitli pozlarda ele alabilmesini sağladı. İÖ 500'in civarından heykeller, gerçek insanları yansıtmaya başladı. Harmodius'un ve Aristogeiton'un heykelleri Atina'da zorba hükümetin devrilmesini anlatmak için kurulduğundan dolayı halk için yapılmış ilk anıt olarak kabul edilir.

Aynı zamanda anıtlar ve heykeller, daha geniş kullanım alanları kazanmış, Atina'daki Parthenon ve Olympia'daki Zeus tapınağı gibi klasik çağın büyük tapınaklarında, kabartma rölyefler ve dekoratif duvar ve tavan süsleri ve kapı üstlerindeki üçgen şekilli parçaları doldurmak için çevresine konan heykellerle donatılmıştır. Estetik bilgisindeki gelişme ve teknik becerilerin gelişmesi heykeltıraşlıkla ilgili yenilikleri kamçılamıştır. Maalesef bu işlerin sadece bazı parçaları günümüze ulaştı; bunların en ünlülerinden olanlar “British Museum”da sergilenen Parthenon heykelleridir .

Cenaze heykeltıraşlığı, bu dönemde Arkaik dönemin katı ve kişiliksiz “Kouros”larından, klasik dönemin yüksek ölçüde kişisel ve aile gruplarına hitap eden biçimlerine doğru gelişti. Bu anıtlar genellikle, özel mezarlıklarda bulunurken, Atina'nın varoş olarak kabul edilebilecek bölgelerinde de yer almaya başladı. Bu heykellerin bir kısmı, "İdeal" olanı yansıtmaya rağmen, gittikçe gerçek insanları daha çok işlemeye başladılar.

Klasik dönemin ilk çağlarındaki heykeltıraşların adlarını biliyoruz. Phidias, Parthenon'un tasarımını ve inşasını denetledi. Praxiteles, ilk olarak dişi çıplak vücudu, geç Klasik dönemde saygıdeğer bir hale getirdi. Kopyaları sayesinde günümüze kadar ulaşan “Aphrodite of Knidos”un dünyanın en büyük heykeli olduğu söylenmektedir.

Klasik dönemin en büyük işleri, Olimpos’daki Zeus heykeli ve Atina’daki Parthenos heykeli (Her ikisi de Phidias tarafından veya onun yönetimi altında yapıldı) kayboldu ama her ikisinin de küçük kopyaları hala mevcuttur. Onların boyutu ve ihtişamı, Bizans döneminde onları ele geçirmek için imparatorları kışkırttı, ve her ikisi de daha sonraki dönemlerde ateşte yok edilecekleri yer olan Constantinople'e çıkarıldı.

6.5.3. Helenistik Dönem

Klasik dönemden Helenistik döneme geçiş, İ.Ö. dördüncü yüzyıl civarında meydana geldi. Büyük İskender’in fetihlerinden sonra (İ.Ö. 323 ile İ.Ö. 336 arası), Yunan kültürü Hindistan’a kadar yayılır. Doğu Afganistan’da Ai Khanoum’un kazıları ve Greco Bactrians ve Hint-Yunan uygarlığı kazıları bunu ispatlamıştır. Greco-Budist sanatı, Yunan sanatı ile Budizm’in görsel ifadesi arasında bir birleşmeyi temsil etti.

Böylece Yunan sanatı, çeşitli uygarlıkların Yunan kültürü yörüngesi etrafında dönmeye başlamasıyla daha etkileyici ve daha çekici bir hale geldi. Bazı sanat tarihçilerinin görüşüne göre, kalite ve

özgünlükte düşüş yaşadı. Bu fikir, yine de, zamanın sanatçılarının ve sanatseverlerinin paylaşmak istemeyecekleri öznel bir düşüncedir. Gerçekten, önceden “klasik şaheser” olarak kabul edilen birçok heykelin, Helenistik çağda yapıldığı düşünülüyor. Ayrıca Helenistik heykeltıraşların teknik yeteneği, açıkça “Samothrace'nin Kanatlı Zaferi”, “Pergamon Sunağı” gibi büyük işlerde kanıtlanabilir. Yunan kültürünün yeni merkezleri, özellikle heykeltıraşlıkta, İskenderiye, Antakya , Bergama ve diğer şehirlerde gelişti. 2. yüzyılda Roma'nın yükselen gücü Yunan gelenek ve göreneklerini ve onun ürünlerini artan bir oranda içine çekmişti.

Bu dönemde heykeltıraşlık, çok daha doğal bir hal aldı. Normal insanlar, kadınlar, çocuklar, hayvanlar ve evcil sahneler heykeltıraşlık için kabul edilebilir konular oldu; onların evleri ve bahçelerinin süsü için varlıklı aileler tarafından satın alındı. Bütün yaşlardaki erkek ve kadınların realist portreleri üretildi ve artık heykeltıraşlar, güzellik veya fiziksel mükemmelliğin idealleri olan insanları yansıtmak için zorlama hissetmiyorlardı. Aynı zamanda Mısır Suriye ve Anadolu gibi her yerde ortaya çıkan yeni Helenistik şehirler, tapınaklar ve kamu binaları için Yunan tanrılarının ve kahramanlarının heykellerine ihtiyaç duyuyordu. Bu tarz heykel yapımı, çömlekçiliğin sanayiye dönüşmesine benzer biçimde standartlaşmaya ve kalite düşüşüne maruz kaldı. Bu sebeplerden dolayı Klasik döneme kıyasla birçok Helenistik heykel günümüze ulaşmıştır.

Helenistik döneme ait heykellerden en iyi bilinen birkaçı: “ Zafer Tanrıçası -Samothrace” (İ.Ö. 2. veya 1. yüzyıl), “Venüs de Milo” olarak bilinen Melos adasındaki “Aphrodite Heykeli” dir. (İ.Ö. ikinci yüzyılının ortası), “Ölen Gaul” (İÖ 230 civarında), ve anıtsal grup “Laocoon ve Onun Oğulları” (İ.Ö. birinci yüzyılın geç dönemleri). Bütün bu heykeller klasik temaları yansıtır, ama onların davranışı, klasik dönemin çetin tadının veya teknik becerilerin izin vermiş olduğundan çok daha fazla duyumsal ve duygusaldır.

Keşifler, 19. yüzyılın sonuna kadar, İ.Ö. 4. Yüzyılı da içine alacak şekilde eski Mısır şehri Heracleum ve çevresinde yapıldı; olağandışı bir şekilde , Tanrılaştırılanın aksine tensel, detaylı ve feminen Isis betimlemesi Mısır formunun ve Helenistik formun kaynaşmasının Büyük İskender’in Mısır’ın fethini yaptığı dönemlerde başladığını gösterir.

Helenistik heykeltıraşlık, “Özgürlük Anıtı” ile aynı boyda olan “Rhodes'in Devi” (3. yüzyılın sonları) ile doruğa ulaşan, boyutsal bir büyümeye işaret ediyordu. Depremlerin etkisinin birleşimi ve yağmalama, bu heykele ek olarak bu dönemin birçok büyük işini yok etti.

7. EGE MİTOLOJİSİNİN 20.YY SANATINA ETKİSİ

20. yy'ın kimi sanatçıları çok farklı nedenlerden dolayı klasik mitolojiden ve bazen de diğer mitolojilerden ilham alırlar. Onlar mitlerin masalsı yanlarını doğrudan doğruya alıp kullanmaktansa kendi düşünce ve yorumlarının ifadesinde bir araç olarak kullanmayı tercih ederler.

1943 yılında Mark Rothko ve Adolp Gottlieb kişisel düşüncelerini diğer yirminci yüzyıl sanatçılarının da yaklaşımını yansıtacak biçimde ifade ederlerken, Mitlerin geleneksel yapısının üst anlamları ile uğraşmaktansa onları sıradan ve basit efsanelere indirgemek istediler. Bu tutum, birçok sanatçının da mitleri kendi içsel dünyalarını ifade etmede kullandıkları bir yoldur. Bu nedenle sanatçılar, mitleri kendi işlerinin konusu üzerine uyarlayarak, mitlerin evrensel sembolleri üzerinde kurulmuş yetkin bir dile sahip olabildiler. Tarihsel mitlerin yaşatılma çabası modern kültürün onu engellediğine işaretler: Claude Levi Strauss'un dediği gibi: “mitsel düşünce daha öncekine paralel bir bağ oluşturur”⁸.

Farklı tarihsel dönemlerde ki mitolojik öyküler, sanatçılara her zaman çekici gelmiştir. Çünkü sanatçılar hemen her çağda evrensel fikirlerin sembolik olarak sunulması yolunda çalışmışlardır. Bu nedenle Modern sanatçılar için klasik mitolojinin sunduğu olanaklar, eski dönemlerde yaşamış olan sanatçılara sunduğu olanaklar ile benzerlik gösterir.

⁸ LEVI-STRAUSS, Claude, **The View From Afar**, trans: J. Neugoschel, New York, 1985, s.173.

Yirminci yüzyıl sanatının klasik mitolojiye dayanan ürünleri genellikle sosyal gerilimlere karşı bir cevabı yansıtır; sanatçıları sosyal karmaşa dönemlerine yeniden bakmaya yönlendirir. Örneğin, özellikle savaş zamanına rastlayan dönemlerde, Andre Masson, Jacqez Libchitz ve bu konuda uğraş vermiş bir çok sanatçı, şiddet ve mücadele içeren mitolojik efsanelere bakmışlardır. (örnek olarak Persaphone'nin ırzına geçilmesi (resim 1.32) ve Theseus'un Minotaur'u hunharca katletmesi (resim 1.33)). İkinci dünya savaşına ve faşizme karşı tepkilerini veya insanın vahşi doğasına karşı manifestolarını açıklamak için mitolojik motiflerden yararlanmışlardır.

Bir çok sanatçı, Avrupa'da yaşanan olaylara karşı özel mitolojik başlıkları, ustalıklı gizlenmiş metaforları kullandılar. Tehditkar baskılar karşısında üzüntüleri belirtmek için bu sanatçılar, kaygılarını sanat yolu ile dile getirdiler. Sanat ortamının bu yaklaşımı ,olası yıkıma karşı gelişen batı kültürünün, insancıl tepkileriydi. Libchitz, kendi mitolojik başlıklarını Avrupa'daki şiddete karşı bir tepki olarak seçmiştir .

Yirminci yüzyıl sanatçıları tarihi mitleri genellikle birçok ereğe, ortak bir düzlemde ulaşabilmek için, araştırmalarının bir parçası olarak canlandırmışlardır. Dünya üzerinde birçok sanatçı mitlerin insan yeteneğinin değişmeyen sürekliliği(veya arkhetipleri) olduğunu sembolik olarak göstermek için kullanırlar. Onlar mitleri insanoğlunun ilk üzüntüsü, korkusu ve şiddeti olarak görürler. Çağımız sanatçısının hala klasik mitolojiye başvurma gereksinimi, eski çağ insanların dürtüleri

ve motivasyonları ile geçmiş ve şimdiki tarihi birbirine bağlama ihtiyacının bir yansımasıdır. İnsanoğlu, biliçaltının, davranış ve düşünceleri üzerindeki etkisi ile hareket ettikçe mitler, bizi tanımlayan derin bağları, duyguları ve düşünceleri bize aktaran zengin bir kaynak olmaya devam edecektir. Mitler modern sanatçıların şimdiki yaşamlarını ve tarihi olayları, tarihi kader, üzerinden görmelerini sağlar ve evrensel insan ihtirasının görünür kopuk analizini sergiler. Korkularını ve isteklerini, kendileri ile mitolojik karakterler arasındaki bir bağ gibi göstererek, gerçek dünyadan farklı bir gerçeklik yaratırlar.

İnsan yaşamının kaynağındaki sırta olan meraklarından dolayı modern sanatçılar, ezeli zaman içinde yaşanan olayları birbirine bağlayan klasik mitolojiye döndüler. Constantin Brancusi'nin heykelleri, mitlerin dirilişindeki cazibeyi işaret eder. Örnek olarak 1910'da yaptığı "Uyuyan Peri" (resim 2.1) adındaki bronz heykelinde sanatsal yaratıcılığın potansiyel uyanışı hissedilir. Barnett Newman'ın 1945'deki organik düşünce çizimleri ("Osiris'in katli", "Orhpheus'un şarkısı"), yaşamın kaynağındaki bilimsel araştırmaları ile, ölüm ile yenilenme hakkındaki mitlerin ortaklığını ifade etmek için tohumun ağaca evrimini kullanır.

Yirminci yüzyıl sanatçılarının kökenlerine geri dönmeye olan ilgileri, geri çekilme olarak tanımlanmıştı, eninde sonunda, anneyle beraber yaşadığı çocukluk dönemine geri dönmenin ölüme dair bilinçsiz isteği oluşacaktır. Ölüm içgüdüsünü açıklayan Freud'a göre, ölüm bütün

yaşamın amacıdır, bütün organikler için içgüdü geri çekilmeye yöneliktir, bu kişinin kökenine, inorganik yaşama dönüşüdür. Modern sanatçıların var oluşun başlangıcına dair mitlere yönelmesi, onların ölümle alakalı mitlerle ne kadar ilgilendikleri ile anlaşılmaktadır. İçlerinde Alexander Liberman, Mimmo Paladino, Rothko ve Julian Schnabel’inde bulunduğu birçoklarına göre, evrensel korku olan ölümün ve bilinmeyenin hissini vermek için olan arayışta, davranışlar ayrılmaz bir şekilde mitlerle ve ayinlerle bağlanmıştır. “sanatın yunan tanrıları”nda, Liberman “ölüm korkusunun şeytan kovma ayini” ve “sanatçıya ölümden kurtuluş görüntüsünü gösterir ve ebediliği taahhüt eder”⁹ demiş ve bunun yaratıcı bir işlem olduğunu yazmıştır. Mitler ilk insana da benzer bir fonksiyonda hizmet etmiştir

Modern sanatçılar Klasik mitolojiyi insanın başına kötü bir şey gelmesini protesto etmek için sık sık kullanır, Nancy Spero “kadının ızdırabını iyileştiren Artemis için” adlı yapıtındaki Artemis’i temsil eden mitolojik kadın, erkeğin hem suçlusu hem de belası olarak resmedilmiş olan çağdaşlarıyla birleştirilmiştir. Spero’nun mistik tasviri, diğer yirminci yüzyıl sanatçıları gibi, onun yıllarca yaptığı politik uğraşını yansıtır.

Agamemnon’daki efsanevi figürler, insan katliamına karşı olan protestonun sembolize edilmesine yardımcı olur. Joseph Beuys’a göre Iphigenia insanlığın düzenlenmesini ve onun katliama hazırlanışındaki trajik çabukluğunu anlatır. Chryssa’a göre, Clytemnestra gerçek

⁹ LIBERMAN, A., **Greek Gods and Art**, New York, 1968, s14.

adaletsizlikteki ızdırabın ağlayışını kişiselleştirir. Leon Golub'a göre ise Orestes'in kendisi, kimsesiz, boşuna didinen, çevresini ve kaderini kontrol edemeyendir.

Klasik mitolojiye dayanan yirminci yüzyıl sanatı, genellikle modern yaratıcının ruhunun kaygılarını dile getirir ve mitoloji ile psikoanalitik edebiyattaki bilinçsizliğin birleşimini, örnek olarak Freud'un "Totem ve Tabu" (1913), "Rüyaların Yorumu" (1900), "Leonardo da Vinci'nin bir Çocukluk Anısı" (1910), "Carl Gustav Jung'ın, Bilinçsiz Psikolojisi" (1912) (daha sonra "Dönüşümün Sembolleri" adını almıştır), "Kişiliğin Bütünlemesi" (1939) (daha sonra "Psikoloji ve Simya" adını almıştır). John Graham'ın "Sanatın Sistem Dialektiği" (1937) sanatçılara Jung'ın fikirleri hakkında önemli bir kaynak oluşturur.

Freud dürtülerimizi ve rüyalarımızı açıklamak için fantazinin ilk olarak kullandığımız mitlerin temeline kadar inen izlernii takip etti. Bunları sosyal kısıtlamalar yönünden anlattı. O psikolojik gerçeklerin özündeki fantezi rüya ve mitleri belirtti, öyle ki bunların hepsinde sembolik anlamlara ihtiyaç duyuluyordu. Mutluluğun kökeni veya insanlığın başlangıcına(erken çocukluk döneminin mutlu ve ezeli zamanlarına) olan inancı, geri dönebilme kabiliyeti veya travmatik çocukluk olaylarını yeniden yaşar gibi olmak tarihi dönemlerdeki mitlerin yaratılmasıyla ve onların modern sanatta daha sonra görsel

olarak tekrarlanmasıyla paraleldir. Daha önceki dönemlerdeki ve şimdiki insanların kendi kökenlerini araştırmaları ve onları mite dönüştürmeleri ile ilgili kaygılarında, psikanalizin gelişmesinin, evrenin, insanlığın ve kurumlarının evriminde karşılığı vardır.

1930'ların ortalarından 1940'ların ortalarına kadar, rüya, arzu ve aşk üzerine olan sürrealist ilgi, antik Yunan'ın karanlık mitlerince Freudlaşmış formda açıklanmasını sağladı. Theseus ve Pygmalion gibi mitolojik figürlerin sürrealist formlara dönüşmesi bilinçaltındaki ve rüyaların yorumlanmasındaki Freud teorilerini yansıtır. Freud, Odysseus'un yeraltına inmesini, zamansızlığın bilinçsizliğinin psikoanalitik buluşu ile bir tutar; 1944'de Robert Motherwell, Sürrealistlerin mitolojik kahramanların efsanevi görevleri ile, bilinçsizliğe giden yolu karşılaştırdıklarını belirtti. Sonuç yüksek kişilikli mitolojinin, kaos, metamorfoz ve vahşi erotizmin karakterize edilmesi sonucuna ulaşmıştır. Mason gibi Sürrealistlere göre (kendisi klasik mitolojiyi çok sık kullanır.) antik mitler asla parçalanamaz görüntüler içeren rüyalar gibidir, sonsuz mekanda geçicidir ve var oluşun başka bir katmanına aittir.

Mitolojik temaların amacının özü, birçok modern sanatçı tarafından, klasik kültürün insanlığının ilgisini çekmek için yenilenmiştir. Mitolojik figürlerin yorumunda putlaşmış inançları kıran Dadaist Man Ray dahi veya Komar ve Melamid gibi daha erken dönem ressamı, klasik mirasın, yirminci yüzyıl sanatçıları hala uğraşmak

zorunda kaldığı çok güçlü bir kuvvet olduğunu ispatlamışlardır. Helenistik geleneğe karşı devam eden saygı, batı uygarlığının kaynağına cevap verme arzusuna devamlı bağlıdır. Barbara Hepworth'un Yunanistan'a gidişinden kısa bir süre sonra, ki oraya vardığında kendi varlığının kökenlerine geri döndüğünü dile getirmiştir, yunan mitolojisini temel alan heykeller ve resimler (örnek olarak pirinçten yapılmış Orpheus, 1956, bronzdan yapılmış Ulysses, 1958) yapmaya başlamıştır. Henry Moore'un Yunanistanı 1950'deki ziyareti, onun için mitsel figürlerden oluşan uzun bir seri ile sonuçlanmış (Prometheus'un seri bir resmi, 1950-1951ve bronz Cyclops, 1963) net bir tecrübedir. Onlar Yunan gizemini ile modern bilincinin, yeryüzündeki insan kökenlerinin, pagan ölümlerinde anlatılan ulu mücadelenin yeni ikonlarıdır.

Mitolojik karakterlerin yirminci yüzyıl tasvirleri, sanatın daha erken dönemlerine konsantre olurlar. Efsanevi kahramanlar tarafından yaratılan estetik devleri anlatanlar, kendileri de neredeyse efsane olmuşlardır, modern sanatçılar kompleks kültürel birleşimler bakımından zengin görüntüler ürettiler. Mitolojik temalara gelince, modern sanatçılar hala kendilerini geçmişe göre nitelendirirler. Paul Delvaux'un 1939'daki Pygmalion'u, Greco-Roman sanatındaki ideal insan figüründen kendi yaşamsal ilhamını yansıtmıştır ek olarak onun, anaerki toplulukların antik mitlerine olan ilgisi onun Pygmalion mitine geri dönüşüne sebep olmuştur. Jung'a ait analiz ve edebiyatın öneminin eleştirel üstünlüğünün belirtilmesine rağmen Golub, kendisinin erken döneme ait mitolojik

figürlerinde, Freud'un etkilerini yansıtır. Palloca'nın minyatüre olan ilgisi gösteriyor ki Picassodan ve Freud sembolizminden kendi kişisel mitolojisini yaratmak konusunda ilham aldı.

Görsel sanatlar ile sahne sanatlarında da anlamlı paralellikler bulunabilir. Tıpkı edebiyatta olduğu gibi. Mitolojik temalara dayanan bale ve tiyatro gösterileri için sahne materyalleri ve kostümler büyük modern sanatçılar tarafından tasarlanır. Bu sanatçılar, bestekarlar, yazarlar ve koreograflar arasındaki fikir alışverişinin yansımasıdır. Bazı dans ve dramatik yapımlar mitolojik sembollerin karışımını gösterir, Freudsal ve Jungsal psikoloji ve fantezi. Belli başlı koreograflar modern yalnızlığın durumunu resmetmek ve bilinçsiz korkuları ve cinsel istekleri göstermek için Yunan mitlerinin devamlı olarak kullanırlar. Isamu Noguchi 1940'larda ve 1950'lerde devamlı olarak setlerini Martha Graham'ın balerinleri için tasarladı. Daha sonra dediğine göre 1948'de "Martha Grahamın Yunan dönemi ile Orpheus balesinde, heykellerinde mit dönüştürme konusunda çok iyi bir yere geldi"¹⁰. Noguchi Graham'ın kaygılarını psikolojiyle tamamlayarak ona bilinçaltı erotizmi, aklın korkularını, gizli istekleri, ve mitsel bağlantıları semboller halinde sundu. Koreografinin ve heykeltıraşın beraber çalışması, evrensel mitoloji ile dolduruldu. Noguchi'nin yaptıkları onun mitolojiyi Jungsal bilinçsizlik bütününe manifestosu olarak anladığını gösterir.

Çağdaş Yunan ve İtalyan sanatçılarına göre pagan kültürüne ve onun daha sonraki sanatsal yorumlarına olan saygı, kendi öz mirasları ile

¹⁰ NOGUCHI, Isamu, **A Sculptures World**, forework by R. Buckminster Fuller, New York, 1968, s.29.

kedini kimliklendirmeyi gerektirir. Bu sanatçılar sanatı ve mitolojiyi tarihin, geleneksel hikayelerin, felsefenin konusu ile kendi yetenekleri doğrultusunda birleştirirler. Mitolojik temalar üzerine yapılan işlere bakıldığında, bu sanatçılardan sadece birkaçı antik dinler üzerine yapılmış derin bir çalışmayı yansıtır.

Promethus efsanesi modern sanatçılar tarafından en çok esinlenen yaratılış mitidir. Yirminci yüzyılda, Promethus isteklerin, dayanmanın ve insanoğlunun başarılarının pozitif sembolü olarak atfedilir. Onun bu yönü eskilerle aynı paralelliktedir. Hem Aeschylus (Prometheus bağı) hem de Hesoid (Theogony 535-70) Titan'ı, yetkilerini kötüye kullanan Zeus'un tersine, insanoğlunun iyilik perisi olarak görür. Promethus kültür tanrısının ilk örneği olarak tasfir edilir, bu kahraman sanattan ve bilimden sorumludur.

Promethus'un 1930'larda Libchitz tarafından yapılmış birçok versiyonu, depresyon, Hitler'in yükseyişi, Fransa'da ortaya çıkan anti-humanist düşüncelerin inflak etmesi, Avrupa'nın tehditkar yüzünü sembolize eder. Tarihi edebiyata göre, Promethus kartalla savaşmamıştır. Kartal gündüzleri yerken, geceleri ciğer porsiyonunun pasif kabıdır. Efsanenin Libchitz tarafından ilave görmüş versiyonu, kendi insancıl fikirlerini belirtmek için mitleri değiştiren modern sanatçılar tarafından özgürlüğün yorumlanmasını örnekler. "Promethus akbabayı boğazlarken" (resim 2.3) adlı anıtsal heykelinde, 1937 Paris Dünya Fuarı'nda Keşifler ve İcatlar Sarayı için tasarlanmıştır, Lipchitz yıkıcı

güçlere karşı insanoğlunun verdiği mücadelede galib geldiğini anlatmıştır. Prometheus Firigyalı kaskı, demokrasi rozeti takar ve Titan'ı karşı gelinmez insansı mitolojik karakterin modern konsepti olarak sergiler: gerçek arzuyu, direnme gücünü ve insan aklının ve ruhunun gücündeki inancı yeniden şekillendirir,”” ışığın bilimin ve eğitimin karanlık güçlere karşı zaferini sembolize eder.

Venus (resim 1.1-1.2-1.3-1.5-1.19-1.21-1.25), aşkın tanrıçası, yirminci yüzyıl sanatçılarının kadın üzerinde estetik ve insansı fikirleri arasındaki bağı açıklamada kullandıkları mükemmel bir konudur. Yüzyıllar boyunca güzelliğın standardını belirlediğı için, Venus kendini mitolojiden çok tarihe adanmıştır ve günün sanatı hakkında fikir beyan etmek isteyen sanatçılar ona yönelmişlerdir. Bazıları işlerini erken dönem örneklerine benzetmeye çalışır. Helen Frankenthaler şehvetli Helena Fourment'in Rubens tarafından yapılmış resminden (“Tuvaleti içinde Venus”)etkilenerek 1956'da özel olarak resmedilmiş benzer şekilde duylara hitap eden “Venus ve ayna”yı yapmıştır. Bazıları ise geç dönemde yapılmış ideal olanla dalga geçerler: Picabia'nın alaylı resmi “Venus ve Adonis” Titan'ın ve Verone'nin güzelliklerini canavara çevirir; ve Claudio Bravo'nun “1971'in venüsü”. Man Ray “Düzenlenmiş Venus”de güzelliğın geleneksel fikirlerdeki kurallara uygun biçiminin zalimliğine taş atar. Mükemmelliğın kusursuz sayılan örneklerini onaylamanın kirli çamaşırlarını ortaya çıkarma çabasının bir parçası olarak Sürrealistler “Milo'nun Venüsü” helkelinin çeşitli karikatürlerini yaptılar, örnek olarak 1949 da yazılmış Max Ernst'ün şiiri

ve ilüstrasyonu olan “Milo’nun faresi”. Gaddarca yapılan bu tacizin kültürel ve politik fikirlerin yıkımı düşüncesi Komar ve Melamid’in 1983’de yapmış işi “Milo’nun Venüsü”nde öne sürülmüştür, tanrıça elinde çekiç ve orakla gösterilmiştir. Michelangelo Pistoletto çağdaş sanatın absürd durumuna bir fikir beyan etmek amacı ile 1967’de “Çöplerin venüsü”nü yapmıştır. Michelangelo Buonarroti’nin geç dönem, sanatta belli bir yere ulaşmış mermerleri’nin ironik modern alaya alışı.

Apollo, zeka tanrısı, her zaman insanın aradıklarıyla bağdaştırılmıştır. Işığın, müziğin, şiirin, dansın, kehanetin, iyileştirmenin ve kırsal arayışın tanrısıdır ve ideal helenik ruhun gerçek sembolüdür. Bu yüzyılın sanatında buna rağmen çekişmeli bir figürdür. Birçok sanatçı ününü özdeşleştirir ve saygı gösterir; ama diğerleri eşit insani ideallerden farklı düşünürler, Apollo’nun ve onunla yapılan akılcı birleşmenin hükmünün saygısıyla dalga geçerler. Onlar Nietzsche’nin “Trajedinin doğuşu” adlı yapıtındaki Apollonluların Dionisosluları örtbas ettiği fikrini onaylarlar, trajik sanatın gerçek ruhu. Nietzsche’ye göre Apollo kısıtlamayı, paylaşmalarını ve düzeni canlandırır. Dionisos’u Apollu’dan daha iyi yapan şey konusunda görüşleri şunlardır: birkaç sanatçı geçmişin onlar üzerindeki baskısını yoksayarlar ve ek olarak geleneksel üstünlüğünü ve insanoğlundan uzaklığını; “uzaktaki tanrı”. Ayrıca Apollonun bize zarfla gönderdiği Helenik mesafenin şanı, bu gün gerçek anlamıyla Romalıların yarattığıdır. Yunanlılar da Apollo’ya karşı çok güçlü kararsız duygular beslerler, o sadece güneş-

tanrı değil aynı zamanda karanlıkla bütünleştirilmiş mistik ilahdır, kurtların tanrısı, veba'nın yaratıcısı ve başka korkunç emellerin hazırlayıcısı olarak.

İdeal Apolloya bu yüzyılın erken dönemlerinde görülen örnek olarak Emile Antoine Bourdelle'nin mermer duvar süsü ("Apolloya doğru koşan ilham perileri" 1910) gösterilebilir. Isadora Duncan'ın dansından etkilenen mermer süs ritmik formlarda bir baleyi temsil eder. Apollo burada mükemmel bir şekilde uygarlığın ve sanatın uyumunu somutlaştırır. Apollo paradigmatic sanatçının niyetine göre benzer bir karakterdir. CY Twombly'nin 1975 deki çizimi "Apollo ve sanatçı", sanatçının dünyaya bakışının açılmasını belirten açmış bir tomurcuğun görüntüsü ve Apollo ismi zayıf bir dengeyle tanıtılmıştır. Joseph Beuys sürekli sabit görüş noktalarını sorgulamanın ve düşünmenin tazeliğini savundu ve 1977'den beri bilincin uyanmasına yönelik başvurularının çoğunda uygun bir şekilde kendisini ve aydınlanma tanrısına karşı yaptığı düşünce işlemini açıkladı. Örnek olarak, "Beuys ile Apollo" yazısı, "düşünmeyi görme, görmeyi düşünme" başlıklı seminer için tasarlanmış broşürünü gösterebiliriz.

Bu yapıtlar yine de modern sanatçıların klasik mitolojiye olan ilgilerinin sadece küçük bir kısmını yansıtır.

8. 20.YY TÜRK HEYKELİNDE EGE MİTOLOJİSİNDEN ETKİLENEN SANATÇILAR

8.1. Ali Teoman Germaner

Ali Teoman Germaner'in mitoloji üzerine çalışmaları sanatçının akademi yıllarından beri süregelmektedir. Bu konu üzerine Sabri Berkel'in düşünceleri oldukça nettir.

“...genç sanatçının çalışmalarını ilginç bulmuştu. Germaner'in bu dönem çalıştığı gravürlerinde hem kaya resimlerini hem antik uygarlıkların piktografik yazılarını anımsatan stilize biçimler yer alıyordu. Bu süreçte çalıştığı heykellerinden ayrı tutamayacağımız bu gravürlerde de, Germaner'in ilk gençliğinden beri ilgi duyduğu Mezopotamya mühürlerinin, çiviyazılı kil tabletlerin etkisi vardı. Günümüzden 4000 yıl öncesinde kil tabletlere yazılmış resim yazıları bugüne taşıyan bu imgelerde, izleyici sanki örtük bir mesajla karşı karşıya bulunuyor, soyut şekillerin içinden bir anlam üretmeye yöneliyordu. Aslında pratik bilgiler içeren bu eski kil tabletler, soyutlanarak resimlenmiş bir hayat bilgisiydi, binlerce yıl öncesinin insanını bugüne bağlayan bir us yolculuğuydu. Germaner'in gravürleri, tabletlerin içerdiği mesajları değil ama, o tabletlerle günümüze gelen bu yolculuğu dile getiriyordu sanki; ayrıca bugün ancak kapalı mekanlarda, vitrinlerin ardında, ancak zihnimize dokunabildiğimiz bir zaman dilimine bir yaşam ve güncellik kazandırıyor.”¹¹

¹¹ANTMEN, Ahu, Ali Teoman Germaner'in Yaşamı ve Sanatı Zamanların Belleği, İstanbul, MAS matbaacılık A.Ş., 2007(1. Baskı), s.84.

Germaner eski dönem uygarlıkları üzerine yoğun çalışmalar yapmış, bu çalışmalar sonucunda da Güneşin hem eski dönemlerde hem de günümüzde dünya mitolojilerinin ortak simgesi olduğu sonucu varmıştır. Bu konu üzerine Ahu Antmen:

“...Germaner'i ilgilendiren, Doğu' dan Batı'ya, çoktanrılı dönemlerden tektanrılı dönemlere, tarih öncesinden modernizme uzanan süreçte insanlığın kullandığı ortak, evrensel bir simge olarak güneşin varlığıydı. Eski toplumlarda gök tanrıların simgesi olan, karanlığı, kötülüğü yok eden, tanımlanamayan güçleri temsil eden güneş, Germaner'in ilgisini çeken geçmiş zamanların görsel birikiminin de bir tür simgesi idi. Ta neolitik dönemden kalan, tekerleğin icadından önce taşa kazınmış imgelerde bile güneş disklerinin görüntüsüne rastlanıyordu...”¹²

demiştir. Germaner'in mitolojiye bu kadar ilgi duymasında kuşkusuz akademide aldığı eğitimin etkisi de büyüktür, ancak asıl önemli olan sanatçının kendi düşünceleri, bakış açısı ve yaşantısıdır.

“Benim öğrencilik yıllarımda galeri diye bir terbiye vardı. Bu terbiye türü, David akademisinden kalma bir terbiyeydi. Şöyle ki, Yunan heykelini doğru dürüst ezberlersin, onun dışında atölyeye çıkmak, yani boya yapmak söz konusu değildir...”¹³

¹²A.g.k s. 90.

¹³A.g.k s. 105.

“...Ali Teoman Germaner'in 1960'ların ikinci yarısından başlayarak günümüze uzanan süreçte giderek belirginleşen mitoloji merakında geçmiş kültürlerin sanatına duyduğu yoğun ilginin izleri aranabileceği gibi, o yıllardan itibaren odaklanacağı 'insanlar alemi' de etkindir. İnsanlığın, Jungçu anlamda 'gölge' yanını ele alan Aloşname, bu anlamda bir ipucu sayılabilir. Aloşname desenleriyle daha önceki yapıtlarından ayrılan bir "görsel sözlük" oluşturmaya başlayan Germaner, heykellerini bu görsel sözlükten yola çıkarak, evrensel mitolojiden esinlenen masallarla, karakterle örer. Sanatçının kendi deyimiyle, "mitolojide denklere rastlama olanağı sezilen yaratıklar" dan - ve özellikle kuş, yılan, at gibi hayvanların biçimsel deformasyonuna dayanan yorumlardan(resim 3.1-3.2-3.3-3.4-3.5-3.6-3.7) - oluşan bu masalsi dünya, bir yandan da, binlerce yıllık yapıtların aurasını bugüne taşıma çabasını yansıtan bir görsel dil arayışı olarak dikkat çeker.”¹⁴

Ali Teoman Germaner'in Yunanistandaki Delf tapınağına yaptığı gezi onu çok etkilemiştir. Ve bu geziden sonra “Piton'un kızları” dizisinin yaratmıştır.

“...”Delf, büyük bilicilik merkezidir. Bir kardeşi de bizim Ege bölgemizde yer alır, Priene, o da bilicilik merkezidir. Bu tapınakların kahin kızları ve Sibil kavramı, düşlerimde döndü dolaştı. Piton'un kızlarıydı onlar; ben, çağımızda da denklere olduğu inancını taşıyorum. Ahşap kadın figürü yontularım, onlara, yani Sibil kavramına adadığım

¹⁴A.g.k s. 123.

bir diziydi." Delf'teki kahinin adı Pythia'ydı; Anadolu'daki bilicilik merkezlerindeki kahin kadınlara ise Sibil deniyordu. Efsaneye göre, Apollon kahinine gönül vermiş, ağzından çıkacak ilk dileği gerçekleştirmeye söz vermiş, Sibil uzun ömür istemiş ama sonsuz gençlik istemeyi unutmuş. Apollon, kızlığını kendine verirse gençliğini bağışlayacak olmuş, ama kız buna yanaşmamış. Böylece yaşlandıkça yaşlanmış, buruşmuş, büzülmüş, ve sonunda bir ağustos böceğine dönüşmüş. Ne istediği sorulduğunda, verdiği yanıt hep "Ölmek istiyorum" olmuştur. Geçmişten günümüze uzanan mitlerdeki, imgelerdeki sonsuzluk duygusunu yansıtan bu öykünün Germaner'in ilgisini çekmesi, şaşırtıcı değildir."¹⁵

8.2. Ender Güzey

Ender Güzey heykellerinde ve resimlerinde hep doğallıktan yanadır. Tatilde yürüyüş yaparken ya da denizde dalarken bulduğu ve doğanın şekillendirdiği parçaları alır ve onlara anlam kazandırır. Güzey kendine ait bu tarz çalışmalar için "Ben sadece bu parçanın kendi özünün altını çiziyorum, ona çok az şey katıyorum. Yaşam zaten malzemenin özünde var."¹⁶ demiştir.

"Ender Güzey'in bu çağrısı, gizli ve sessiz bir törensellik ("ritüel") içinde yaptığı da kuşku götürmez. İlkel yerli halkların, görsel malzemelerden yararlanarak, kendilerini doğa tanrılarına adarken uyguladıkları davranışlara benzer bir içsellik, Güzey'in totemlerinde sık

¹⁵A.g.k s. 131.

¹⁶Ender Güzey, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005,s. 4.

sık çıkar karşımıza. Bu totemler, insanın ataları tarafından doğaya adanmış minnet duygularını yeniden işleyip kurgular ve unuttuğumuz hayranlık duygusunu içimizde yeşertmenin yollarını gösterir bize... Ender Güzey'in "gece ve gündüz" metaforuna dayalı olarak biçimlendirdiği seramik objesine bakalım örneğin. Bu düzenlemede, üzerine zaman kavramına ilişkin simgesel biçimlerin (güneş, ay) çizildiği dairesel bir kaide üzerinde, boynuna yilankavi nesnelere geçirilmiş bir totem figürü yer almaktadır. Büyüsellüğün çağrıştırmacı etkisine açık olan bu figür, ilkel toplumların inanç kültürüne yönelik tasarımlarını düşündürür bize. Benzer temanın işlendiği ve gene aynı döneme (2000) ait ve gene seramik bir başka obje tasarımında ("Dişi kuş"), kuş başının yer aldığı plakanın altından, ipler üzerine dizilmiş küçük nesnelere, doğurganlık metaforuna gönderme yapılarak, yukarıda değindiğimiz gizli gücün bir başka yönüne atıfta bulunulmuştur. Bunlardan birkaç yıl daha eski olan "Boğa ve güneş" (1996) ve "Koşan totem" (1996) gibi örneklerde, gene ilkel insanın yaşam ve doğa felsefesi, malzeme olarak kullanılan ağacın doğallığıyla uyumlu bir bağlam çerçevesinde ele alınır... Güzey'in bütün amacı, insan varlığının kökensel değerlerini, o varlığın doğasında var olan eylemlerin ışığında irdelemek ve buradan yola çıkarak "insan"ın kendisinde saklı olan gerçeklerin "sanatsal" yorumunu yapmaktır. Bir an gözlerini kapayıp boşlukta uğuldayan sesi dinlemekte ve ancak duyarlı bir kulağa yansıtacak olan o gizemli sesin anlamını çözmeye çalışmaktadır. ”¹⁷

¹⁷A.g.k s. 25.

“...Güzey, aynı doğal olanın sürekliliği gibi, kendi düşünce evreninin sürekliliğini de korudu. 1980'lerde başlayıp bugüne kadar "Tilkikuş"u iki ayrı has malzemeye, "Çılgın Bakire"yi ahşap ve at kıllarıyla, "Her işin bir tılsımı var" diyerek, kökler, tahta levhalar ve hindistan cevizleriyle tılsımlar inşa etti. "Anka Kuşu"nu (resim 3.19) ağaç, demir, kürk ve kadim Tenochtitlan krallarının başını süsleyen kuştüleriyle somutlaştırdı. Yolda yürürken bulduğu bir bahçe çiti parçasında kurtçukların ahşabı yiyerek oluşturdukları kaligrafiye hayran oldu, tutup onu altın rengine boyadı ve ortaya krallara layık "Zeus'un Asası" (resim 3.20) çıktı.”¹⁸

8.3. Mehmet Aksoy

Ana Tanrıça fügürü sadece Ege mitolojisinde değil hemen her mitolojide bulunmaktadır. Mehmet Aksoy’u çok etkileyen bu mitolojik figür ögesi bir ananın doğurganlığına sahip olan yeryüzünün aynı zamanda insanlığı da doğurup büyüttüğü düşüncesi üzerinden varolagelmiştir.

“...Bunlardan en görkemlisi, eğer gerçekleşecek olsaydı dünyada eşsiz bir örnek oluşturacak olan "Toprak Ana" anıtı ve Mezar taşı Müzesi projesidir. Toprak Ana, Anadolu'nun Kibele mitosuna ilgilidir. Bu anıt Ankara'dan Esenboğa havaalanına giden yol üzerinde, büyük bir kayalığın üstünde yer alacaktı... Doğal sitten yararlanarak ve Anadolu'nun iki önemli heykel geleneğinden, mezar taşlarından ve

¹⁸A.g.k s. 4.

Kibele efsanesinden yola çıkarak tasarlanan bu proje, içinde doğal florayı da barındıracak olan bir park da içermekteydi... Doğal kayalıkların üzerinden yükselen "Toprak Ana" sanki örttüğü toprağa gebe olan bir kadın figürü..."¹⁹

Aksoy, tarihi kavimlere ait heykeltıraşlardan ve ünlü sanatçılardan çok etkilenmiştir. Yaptığı heykellerin kompozisyonlarında bu açıkça dile getirilmektedir.

"Aksoy'un temel davası, Mısırlı, Yunanlı heykeltıraşlar, ya da Donatello ve ya Michelangelo gibi sanatçıların, tarih boyu heykel sanatçılarını ilgilendirmiş olan sorunlardır. Burada kütleli biçimin mekanı canlandırması ve tarif etmesi kaygısı biçimin içerikle olan ayrılmaz ilişkisini ilgilendirmektedir. Her şeyden önce, Aksoy'u ilk planda ilgilendiren, vereceği mesajdır. Bazen atölyedeki bir parça taş biçimi ile bir düşünceye yol açabilir, ama her zaman öncelik bir düşünceyi, değeri başkaları ile paylaşmak, bir direnç ya da bir kutlama, bir kutsama oluşturmaktır. Bazen gerçek bir olgu ya da öykü en iyi simgesini Anadolu'nun bir mitolojisinde bulabilir; böylece aktüel olan bir şey sonsuz zaman içinde meşrulaştırılır. Kaygı her zaman insanlığın evrensel konularıyla ilgili olmuştur; ölüm, aşk, güç ve insan hakları... Bir başka "Kibele" (resim 3.10-3.11-3.16) başında, metal bir kemer formu önünde duran Kibele başının soyut biçimlerinde aynı zamanda bir kadın torsu da okuyabiliyoruz. Bu çift anlamlılık Kibele'nin verimliliği ile ilgili sembolleri gündeme getirmektedir... Antik Bergama kentinde

¹⁹ERZEN, Jale Nejdet, **Mehmet Aksoy**, İstanbul, Bilim Sanat Galerisi, 1996 s.24.

bir kavşak için yaptığı projede üç metre genişliğinde ve 17 metre yüksekliğinde devasa bir kolon içbükey formunda. Nike'nin (resim 3.13) negatif imajını taşıyarak hem yörenin ışığından yararlanıyor, hem de tarih ve mitosunu güncelleştiriyor... Vurgulanması gereken, Anadolu'nun çok güçlü bir heykel geleneğinin canlandırılması ve bunun yanında, figür konusunu yoğun bir içerik olarak ele almamış olan sanatımıza heykel dolayısıyla bu boyutun kazandırılmasıdır. Bu açıdan Aksoy'un sanatı "Anadolu kökenli bir Hümanizma" olarak tanımlanabilir... Mehmet Aksoy'un heykeli Anadolu'nun Hitit'ten başlayarak, çeşitli uygarlıklarının miras bıraktığı üstün bir heykel sanatının ve taş ustalığının anısını insan biçimlerindeki güç ve taşa verdiği derin duyarlılıkla tekrar canlandırmaktadır...”²⁰

Mehmet Aksoy sadece Mısır, Asur, Hitit, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarıyla değil Ege mitolojisiyle de ilgilenmiştir, Zeus'un meşhur çapkınlıklarından biri olan ve İstanbul boğazına “Bosphorus” (resim 3.12) adını vermiş olan Io efsanesinden etkilenerek boğaza yapmayı planladığı proje onun mitolojinin hayatımızda ne kadar etkili olduğunu düşündüğünün bir kanıtıdır.

“...Huber Köşkü'nde ... Orası için yeni bir heykel yapmam istendi benden. Tasarladım ve yaptım. Yine bir Atatürk, "Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk heykeli yaptım. Ama benim aklım İo'da. İo yani Bosphorus. Huber Köşkü tam Boğazın üstünde. Boğaza muhteşem bir manzarası var. İnanılmaz güzellikte bir yer, bence dünyanın en güzel yerlerinden birisi

²⁰A.g.k s. 38.

orası. "Buraya İo yakışır" dedim. "Bizim bu İo. Zeus tarafından buzağıya döndürülen o kızın hikayesini anlatırım. Tam yakışır Buraya." Biliyor musun, efsaneleri ile tanışmıyor istanbul. Bosphorus deniliyor bütün dünyada. Bosphorus nedir, kimsenin bildiği yok. Türklerin de çoğu bilmiyor. Boğaz, Boğaz ... Ama bütün dünyada Bosphorus deniyor ve Bosphorus'u Latince de çözdüğünde, -Buzağı Geçidi" ya da "inek Geçidi" oluyor. Hikaye Zeus'un aşk masallarından biri. Ordan yola çıktım. İo efsanesinde, Zeus'un isteği ile Hermes, buzağıya dönüştürülmüş İo'yu Hera'nın elinden. Ben Boğazı erotik de bulurum. O kıvrımlar, birden bir göl halini alıvermeler... Yukardan bakarsan Boğazın kadınsı formları vardır. Kıvrımlar kurtarıyor. Ama İo serbest kaldıktan sonra, Hera da kızgınlıktan onun üstüne bir sinek gönderiyor. Bizim Yayladağ'da Değrek denen, inekleri deli eden bir sinek vardır. Siz Egeliler düvelek diyorsunuz galiba... O sinek musallat oluyor arkasına. İo o hızla, adeta delirerek koşmaya başlıyor. İlk geçtiği yer Boğaz. Yani Bosphorus. Yani Buzağı Geçidi. Bu hoş bir hikaye filan çok güzeldir. O yüzden bir kadın sureti gibi düşündüm Boğazı. O boşlukta boğazın kıvrımlarını İo'yu saran bir form olarak düşündüm. Onu saran bir formla da o hikayeyi anlatıyorum. Yani İo'nun buzağı haline dönüştürülüşü. Kadından buzağıya dönüşmesi... küçük bir modelini Huber Köşkü'ne koymakla yetindim.”²¹

Aksoy'un heykellerini gerçekleştirirken, etkilendiği uygarlıklardan Eski Mısır ile Ege- Yunan uygarlıkları arasında yaptığı karşılaştırma hayli ilginçtir:

²¹AKSOY, Mehmet, **Çekicin Rüzgarında Kırk Yıl**, İstanbul, MAS matbaacılık A.Ş., 2002, s.122.

“...Tabii bir alfabe bunlar. Bunları okumadan, A'yı B'ye çarpmadan bir cümle kuramazsın. Bunlar alfabe. Mısır bir A harfidir, B harfidir, kaç harfse... Ama alfabe harflerinin çoğu Mısır'dadır benim için. Buna çok önem veriyorum. Mısır sanatı, heykeli en yüksek düzeyine getirmiş, tekrardan bozulma dönemi başlamış dünyada. Heykelin bozulma dönemi gibi... Böyle iddialarım var. Antik Yunan'ı ben, heykelin bozulma dönemi diye sayarım. Eğer Mısır'a kadar çıkmış bir heykel tekrar Yunan'a dönüyorsa, o idealizm zamanına, o forma geliyorsa... Ama oturan o figürdeki, o firavundaki enerji göğe yükselir. Bunu nasıl başarıyorlar? Bu mesela benim için bir sorundur. Ve Mısır'daki tipler Yunan'daki tiplerden çok farklı ve de beni sıkıyor. Daha halktanmış gibi geliyor bana, daha yaşayan bir şeymiş gibi. Adam tutmuş firavunu tanrı yapmış ama insanla yapmış bunu, insan formuyla... Şimdi Venüs'e bakıyorsun, Apollon'a bakıyorsun, Hera'ya bakıyorsun, hepsi de öyle bir yaşamsız... Yaşamaz gibi geliyor bana. Bir idealler dünyası Yunan heykeli. Yunan, hedef olarak insanı almıyor, insanın en iyi parçalarını birleştirip bir bütün oluşturuyor ki, yeryüzünde öyle bir fani yok. Oysa Mısır heykeli firavunun gücünü halkın önünde oturtuyor ve bunu durağan formlarla yapmış ve ona inanılmaz bir enerji yüklemiş. Heykelin gücü budur, buna inanıyorum. Heykele güç veren, formdur. Onu yukarı yükseltebilir, yukarı, uçar gider... Durağan, öylece oturan bir firavun heykelindeki güç inanılmaz bir şeydir.”²²

8.4. Rahmi Aksungur

²²A.g.k s. 138.

İzlenim, bu izlenim kesim hatlarını göstermez. Heykelleri sanki kendi ruhlarında mitoloji barındırıyormuş gibidirler. Ne isimleri ne görünüşleri ne de teknikleri mitolojiyi bağırma ihtiyacı duymazlar. Onlar düşüncelerini saklama ihtiyacı duyan ve konuşmayan insanlar gibi sadece yakınlaşmaya başladığınız zaman kendilerini size anlatırlar.

“Çalışmalarında mistik söylemler ile heykel sanatının temel kavramlarını buluşturan Rahmi Aksungur, heykellerini öncelikle bir tasarım problemi olarak görüyor. Sanatçıya göre yapıt, tasarım aşamasında sonuçlanıyor. Daha sonra tasarıma göre malzeme seçip, çalışmalarında kullanacağı renk ve materyali çevreden gelen her türlü enerjiyi emme ve yansıtma özelliğini göz önünde bulundurarak belirliyor. Rahmi Aksungur'un heykellerinde siyah rengi tercih etmesinin nedeni, siyahın üzerine düşen ışığı yutması ve kütle üzerindeki yansımaları yok etmesidir. Seçtiği malzeme ne olursa olsun, sanatçının birincil amacı, heykel kütesinin çekim ve itim alanını bütünleştirerek, yeniden oluşturmaktır. Gemi, balık ve farklı canlıların melez bir karışımını anımsatan heykeli, izleyiciyle tinsel ve mekansal bir bağ kurmak isteyen yatay bir karaktere sahiptir. Sanatçı, izleyicinin belleğini harekete geçirerek, ona sunduğu bu üç boyutlu dünyanın anlamını

özmeğ üzere harekete geemesini bekler. Rüyalarında gördüğü ya da mitolojik bir kahraman olarak okuduğı bu canlıya düşünsel bir seyir içinde ulaşmasını ister...”²³

Bu sanatçılar dışında ayrıca Girit’te doğmuş olan şadi alık’ın da “Aieskhlios Promete” (1964) (resim 3.33), “Pan” (1964) (resim 3.32), “Bakhalar ve Pan” (1964) (resim 3.34) gibi işlerinde Ege mitolojisinin etkilerine rastlamaktayız.

²³<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/08/02/pencere/pencere7.html>

SONUÇ

Bu çalışmada, ilkel ve arkaik çağlardan bu yana çeşitli kültürlerdeki inanç, düşünce ve yaşantı biçimlerine göre anlam değiştiren mitleri, kökleri Anadolu ve Yunan kültürüne dayanan Ege Mitolojisi çerçevesinde inceleyerek, günümüz heykel sanatına yansımalarına dikkat çekmek istedik.

Ancak, bu incelemeyi yaparken mitlerin sanata esin kaynağı olan özelliklerini, Antik Yunan (özellikle Homeros) ve sonrasında Yahudi-Hristiyan inanışlarında yer aldığı gibi, masal, söylenti, uydurma veya, kurmaca şekliyle değil, arkaik ve bazı antik toplumlarda ifade edildiği gibi, yaşama ve evrene ilişkin gerçeklikleri anlattığı biçimiyle ele aldık. .Bu mitoslarda konu edilen doğa, doğanın güç kaynakları olan hava, ateş, toprak ve su, evrenin yaratılışı, yaşam, ölüm, yenilenme, bereket ve kahramanlık, gibi evrensel temalara olan yaklaşımlarda ki etkinin, halen ilk olduğu zamanki tazeliği ile günümüz sanatına ve sanatçılara nasıl kaynaklık ettiğini vurgulamak istedik.

Konuyu ele alış biçimimizle ilişkili olarak, mitolojik öykülerin temelinde ki, doğa, evren ve insanın varoluşuna ilişkin soruların, yaşamı anlamlandırma ve sürdürebilme çabalarının, teknolojinin bu gün geldiği son noktaya rağmen, her çağda ve her kültürde insanoğlunun kafasını sürekli meşgul etmesinin nedenleri üzerinde durduk. Modernleşmenin getirdiği artı ve eksi değerlerin, insanlığın üzerinde yarattığı baskı ve düş

kırklıklarının günümüz sanatçısını da etkilemiş olduğuna ve onları yeniden ilkelerin dünyasını keşfetmeye ve dolayısıyla mitolojilerdeki konulara neden yönlendiklerine dikkat çekmek istedik. Bu nedenlerle günümüzün aynı zamanda kuramsal düşünen ve geçmiş dönemlerden farklı olarak bireysel mitoslarını yaratan sanatçıları için mitolojik öğretilerin, tükenmez bir esin kaynağı olduğunun önemini bir kez daha belirtmek istedik.

KAYNAKLAR

TÜRKÇE KAYNAKLAR

AKŞİT, İlhan, **Mitoloji-Ege'nin İki Yakasının Öyküsü**, İstanbul, Akşit Kültür Ve Turizm Yayıncılık, 2003.

AKURGAL, Ekrem, **Ege Batı Uygarlığının Doğduğu Yer**, İzmir, Meral Akurgal Ve İzmir Yayıncılık, 2000(1. Baskı).

ATAKAN, Nancy, **Arayışlar, Resimde Ve Heykelde Alternatif Akımlar**, Çev. Zeynep Rona, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1998.

BAYNES, Ken, **Toplumda Sanat**, Çev. Yusuf Atılgan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı.

CAN, Şefik, **Klasik Yunan Mitolojisi**, İstanbul, İnkilap Kitabevi, 3. Baskı, 1994.

CAMPBELL, Joseph, **Batı Mitolojisi – Tanrının Maskeleri**, Ankara, İmge Kitabevi, 1992.

CARPENTER, Thomas H., **Antik Yunanda Sanat Ve Mitoloji**, Çev. Bensen B.M. Ünlüoğlu, İstanbul, Homer Kitabevi Ve Yayıncılık, 2002(1. Baskı).

CÖMERT, Bedrettin, **Mitoloji Ve İkonografi**, Ankara, Ayraç Yayınevi, 1999.

ÇORUHLU, Yaşar, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 1. Baskı.

- ELİADE, Mircea, **Ebedi Dönüş Mitosu**, Ankara, Çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, 1994.
- ELİADE, Mircea, **Mitlerin Özellikleri**, İstanbul, Çev. Sema Rifat, Om Yayınevi.
- ERHAT, Azra, **Mitoloji sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997(7.baskı).
- GEZGİN, İsmail, GEZGİN, İlkay, ÇOKIŞLER, Nazım, **Mitoloji: Mitos Ve Logos Hayatımıza Yön Veren Söylenceler**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2001(1. Baskı,).
- HAUSER, Arnold, **Sanatın Toplumsal Tarihi**, Çev. Alaeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi, 4. Bası.
- HOMEROS, **İlyada**, İstanbul, 1988.
- KAYA, Muharrem, **Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri**, İstanbul, Bağlam Yayınları, Eylül 2007(1.Baskı).
- LYNTON, Norbert, **Modern Sanatın Öyküsü**, Çev. Cevat Çapan-Sadi Öziş, İstanbul, Remzi Kitabevi, 3.Baskı.
- RICHTER, Gisela, **Yunan Sanatı**, Çev. Beral Madra, İstanbul, Cem Yayınevi, 1979.
- ROSENBEG, Dona, **Dünya mitolojisi**, Ankara, İmge Kitabevi, 1997.
- TURANİ, Adnan, **Dünya Sanat Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 9. Baskı.
- Uhlig, Helmut, **Avrupanın Anası Anadolu**, İstanbul, Çev. Yasemin Bayer, İstanbul, Telos Yayınları, 2001.

İNGİLİZCE KAYNAKLAR

BOARDMAN, John, **Greek Sculpture: The Classical Period**, Londra, Thomas And Hudson Ltd, 1995(3. Baskı).

BUXTON, Richard, **From Myths To Reason? Studies In The Developmet Of Greek Though**, New York, Oxford University Press, 1999.

BUXTON, Richard, **Oxford Readings İn Greek Religion**, ABD, Oxford University Press, 1999(1.Baskı).

EASTERLING, P.E., **Greek Tragedy**, İngiltere, Cambridge Universty Prss, 2003(5. Baskı).

FURBES, Irving , **Metamorphosis In Greek Myths**, New York, Oxford Universty Press, 2003(5. Baskı).

GRAVES, Robert, **The Greek Myths**, İngiltere, Peguin Books, 1992.

KIRK, G.S., **Myth: Its Meaning And Functions In Ancient And Other Cultures**, Berkeley Los Angles, Cambridge Universty Press Ve Universty Of California Press, 1998.

LEVI-STRAUSS, Claude, **Myth And Meaning**, ABD, University of Toronto Press, 1979.

LEVI-STRAUSS, Claude, **The Wiev From Afar**, trans: J. Neugoschel, New York, 1985.

LİBERMAN, A., **Greek Gods and Art**, New York, 1968.

NOGUCHİ, Isamu, **A Sculptures World**, forework by R. Buckminster Fuller, New York, 1968.

THOMAS, Martin, **Overview of Archaic and Classical Greek**

History, <http://www.perseus.tufts.edu>, 2.1, 2.5. 17 Feb 1999.

VEYNE, Paul, **Did The Greeks Believe In Their Myths? An Assay
On The Constitutive Imagination**, İngilizceye Çeviri: Paula Wissing,
ABD, The Universty Of Chicago Press, 1988.

WEB SİTELERİ

<http://www.aksam.com.tr/>

13. RESİMLER

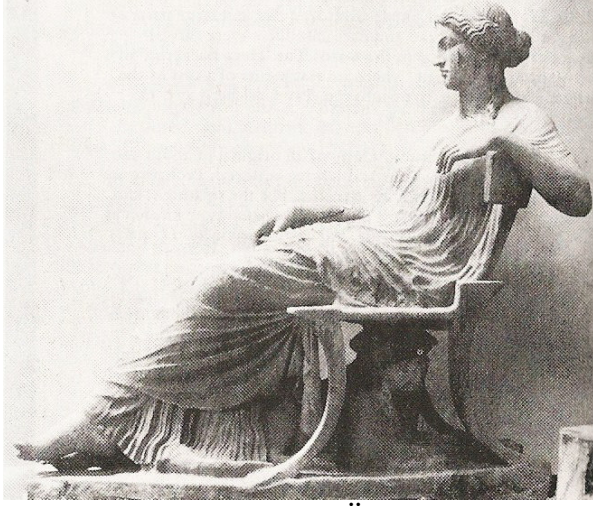

Resim 1.1. Afrodit başı. M.Ö. 4. yy sonları.

Resim1.2. Afrodit başı. M.Ö. 330 civarı.

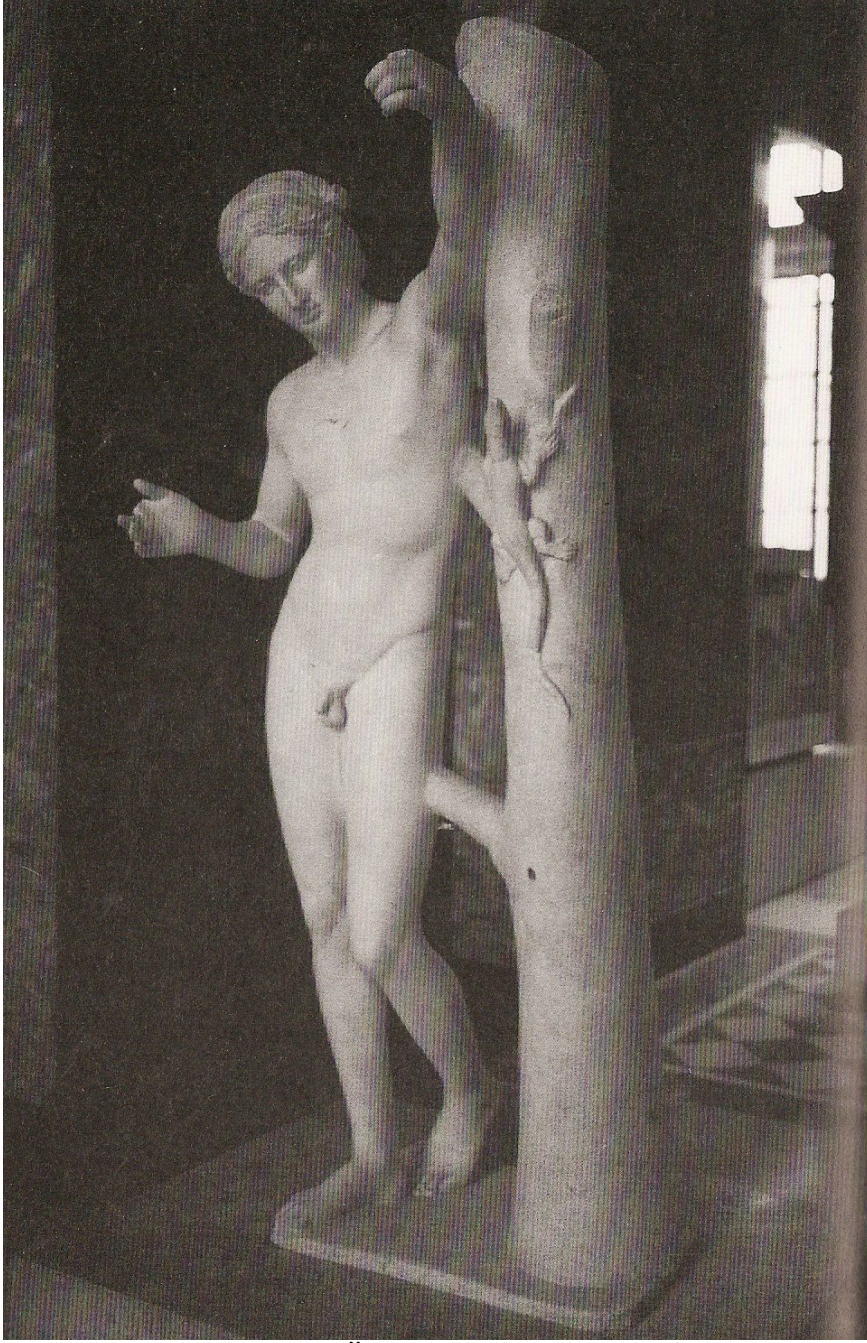
Rsim1.3. Afrodit. M.Ö. 430-440 civarı.

Resim 1.4 Agamemnon maskesi. M.Ö. 1200 civarı.

Resim 1.5 Afrodit. M.Ö. 350 civarı

Resim 1.6 Demeter. M.Ö. 340 civarı

Resim 1.7 Athena. M.Ö. 340-350 civarı.

Resim 1.8 Atlas

Resim 1.9 Demeter. M.Ö. 6.yy

Resim 1.10 Eros. M.Ö. 2.yy

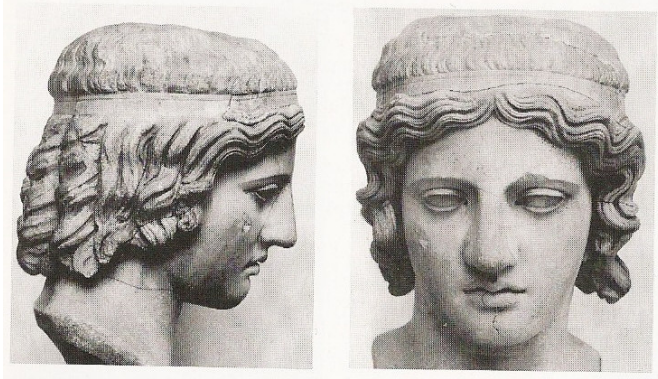

Resim 1.11 Akdeniz ve çevresi haritası.

Resim 1.12 Ege denizi ve çevresi haritası.

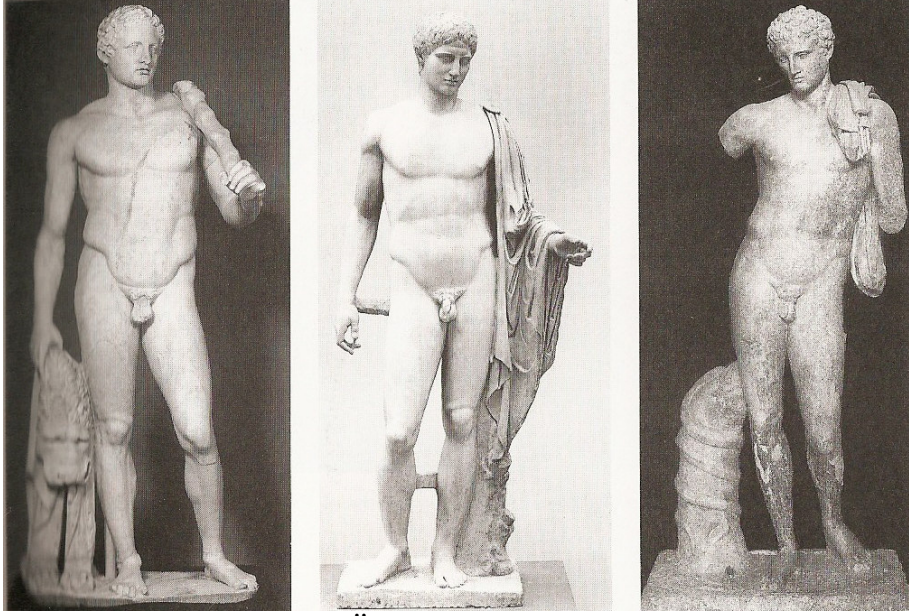

Resim 1.13 Hera başı. M.Ö. 430 civarı

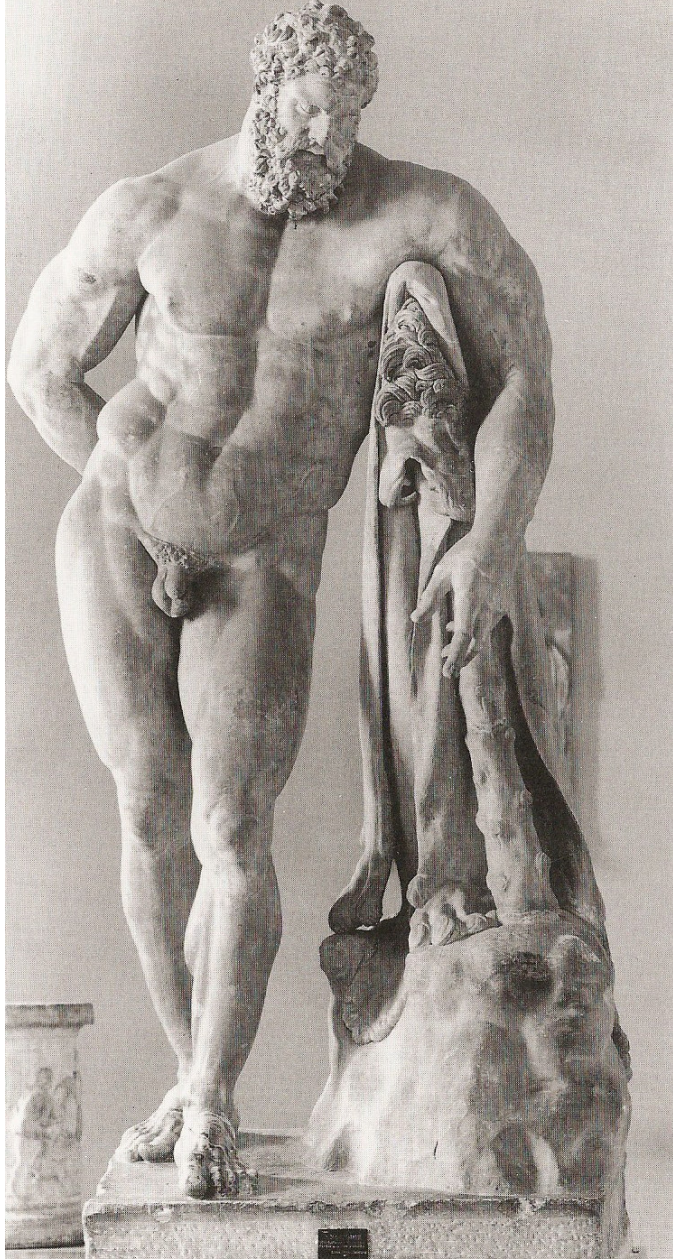

Resim 1.14 Herakles. M.Ö. 320 civarı

Resim 1.15 Hermes. M.Ö. 350 civarı

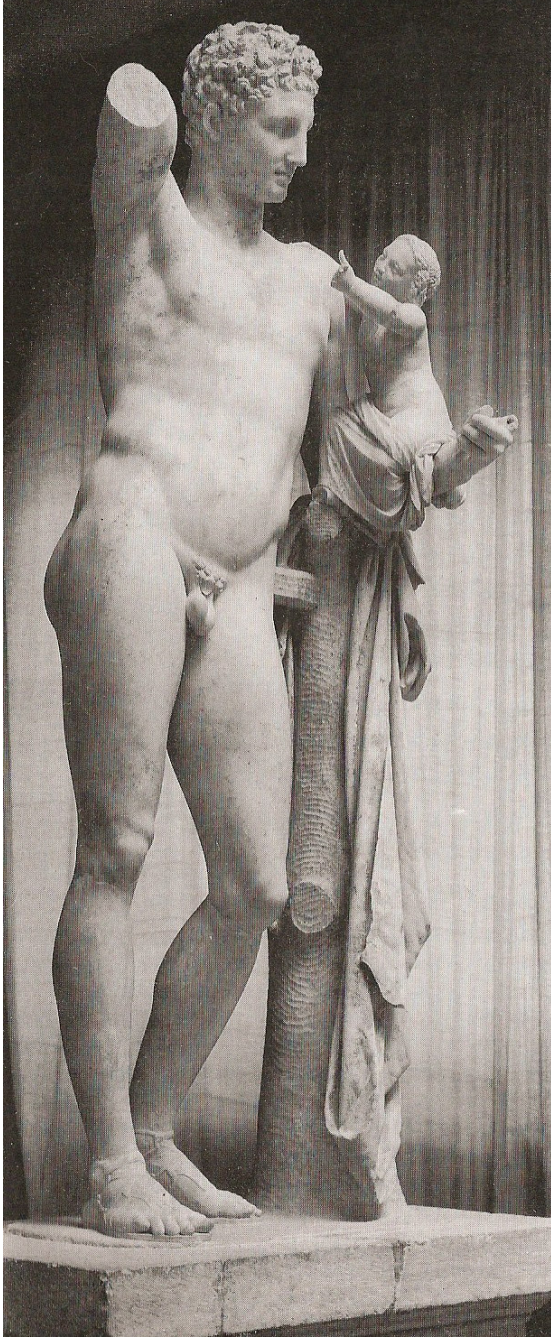
Resim 1.16 Herakles. M.Ö. 325 civarı

Resim 1.17 Herakles.

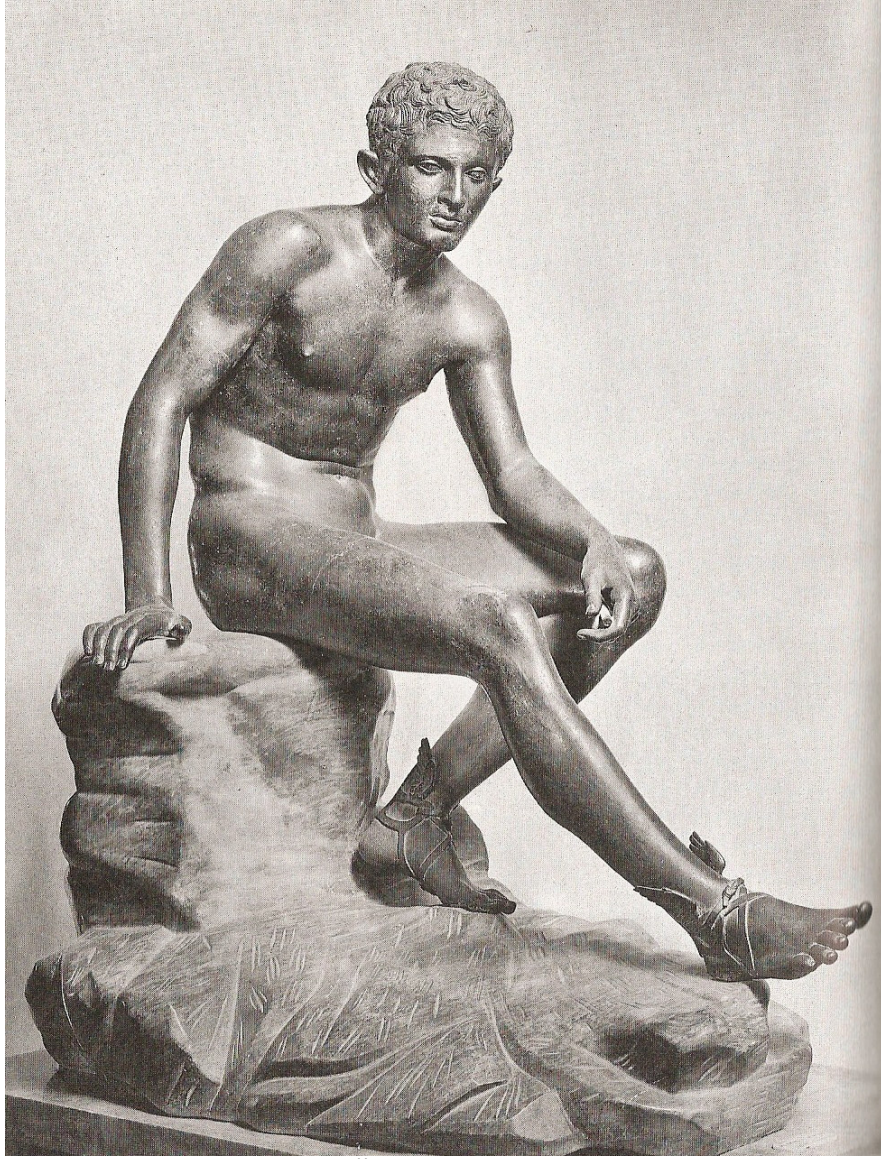

Resim 1.18 Hermes Dionysos'u tutarken.

Resim 1.19 Afrodit. M.Ö. 350 civarı

Resim 1.20 Hermes. M.Ö. 4.yy

Resim 1.21 Afrodit. M.Ö. 340 civarı

Resim 1.22 Medusa. M.Ö. 440 civarı

Resim 1.23 Nike. M.Ö. 420 civarı

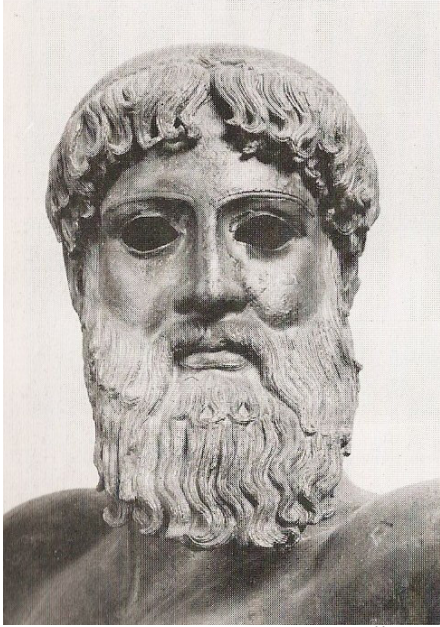

Resim 1.24 Nike. M.Ö. 200 civarı

Resim 1.25 Afrodit Eros ve Pan. M.Ö. 2.yy

Resim 1.26 Poseidon. M.Ö. 460 civarı

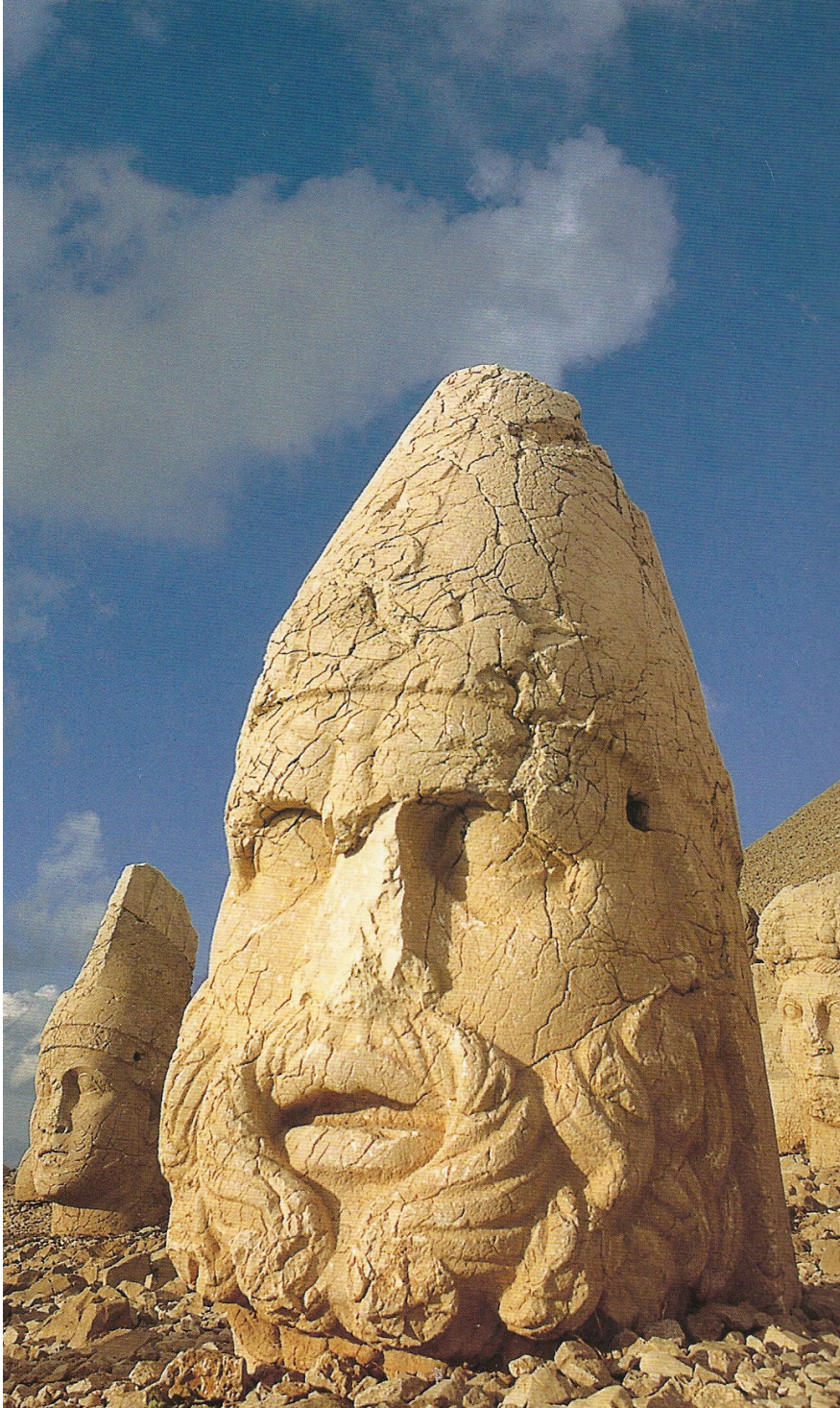

Resim 1.27 Poseidon. M.Ö. 460 civarı

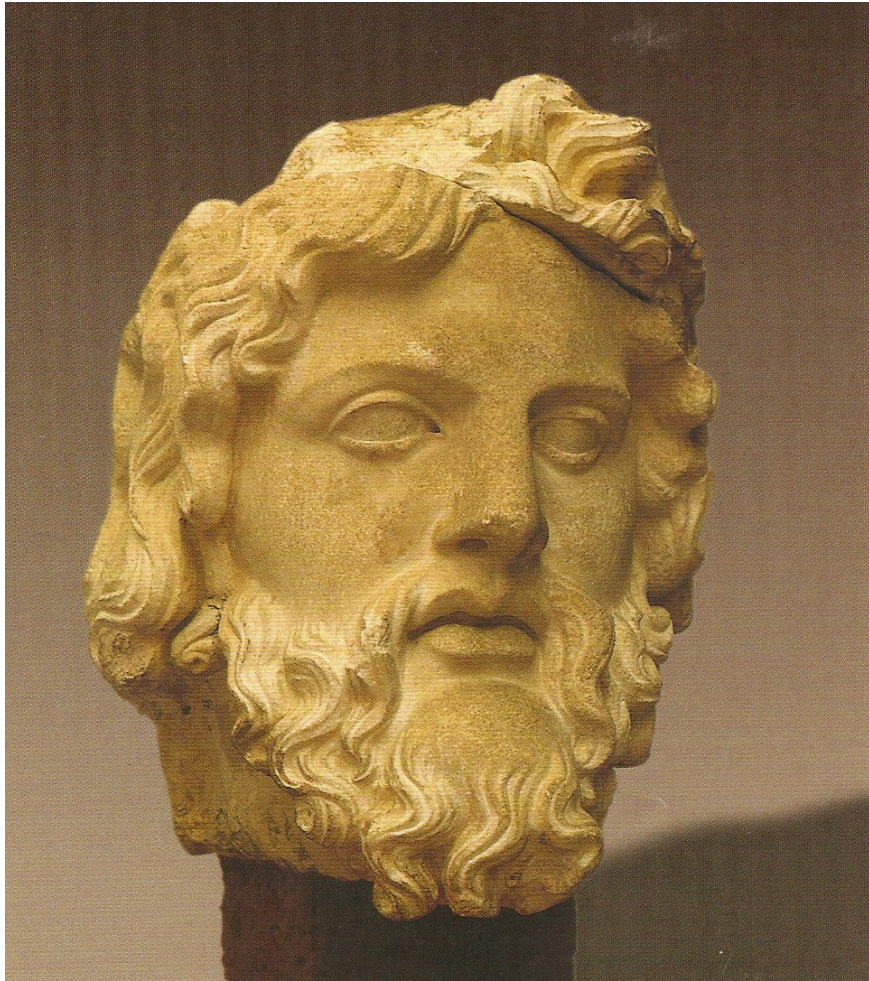
Resim 1.28 Poseidon. M.Ö. 2.yy

Resim 1.29 Zeus.

Resim 1.30 Zeus. M.S. 1.yy

Resim 1.31 Zeus. M.S. 2.yy

Resim 1.32 Persephone'nin ırzine geçilmesi.

Resim 1.33 Theseus'un Minotaur'u hunharca katletmesi.

Resim 2.1 Uyuyan Peri. Constantin Brancusi.

Resim 2.2 Pygmalion. Paul Delvaux.

Resim2.3 Prometheus akbabayı boğazlarken. Lipchitz.

Resim 2.4 Venüs ve Adonis. picabia.

Resim 3.1. Hares. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.2. Zümrüd'ü Anka serisinden. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.3 Deniz Dibi Cini Kılıcı. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.4 Zümrüd'ü Anka serisinden. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.5 Söylengen Kuşu. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.6 Zümrüd'ü Anka serisinden. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.7 Savaş Atı. Ali Teoman Germaner.

Resim 3.8 Şahmeran. Mehmet Aksoy.

Resim 3.9 Şahmeran'ın Katli. Mehmet Aksoy.

Resim 3.10 Kybele II. Mehmet Aksoy.

Resim 3.11 Kybele Attis. Mehmet Aksoy.

Resim 3.12 IO Bosphorus. Mehmet Aksoy.

Resim 3.13 Nike Anıtı Modeli. Mehmet Aksoy.

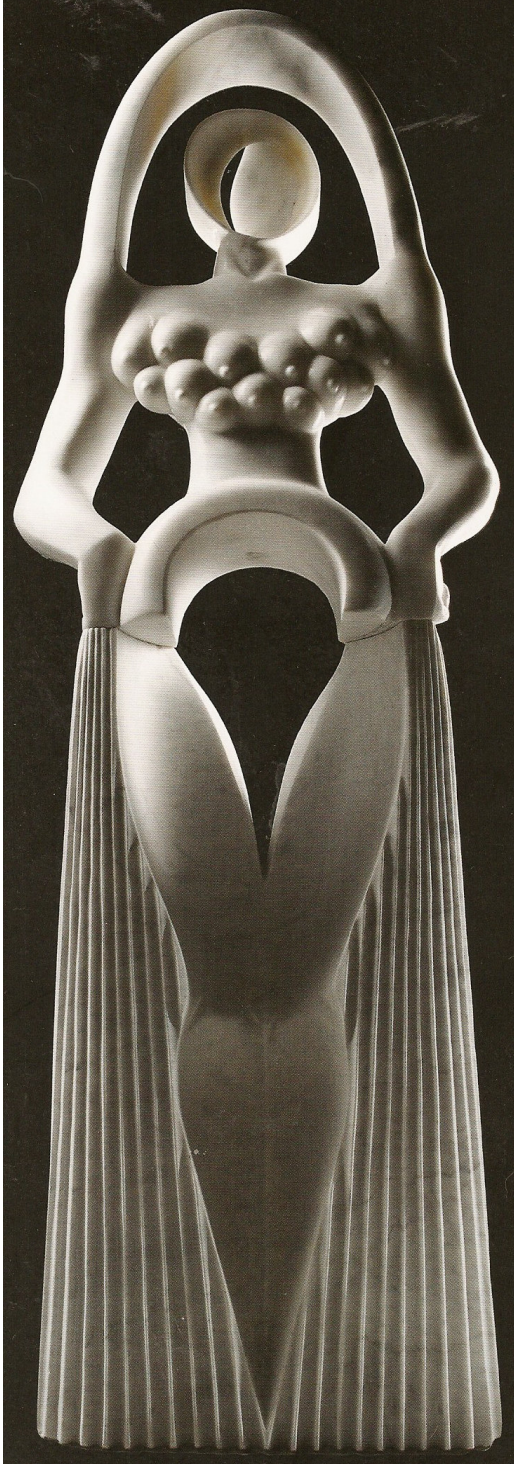
Resim 3.14 İkarus'u Düşünürken. Mehmet Aksoy.

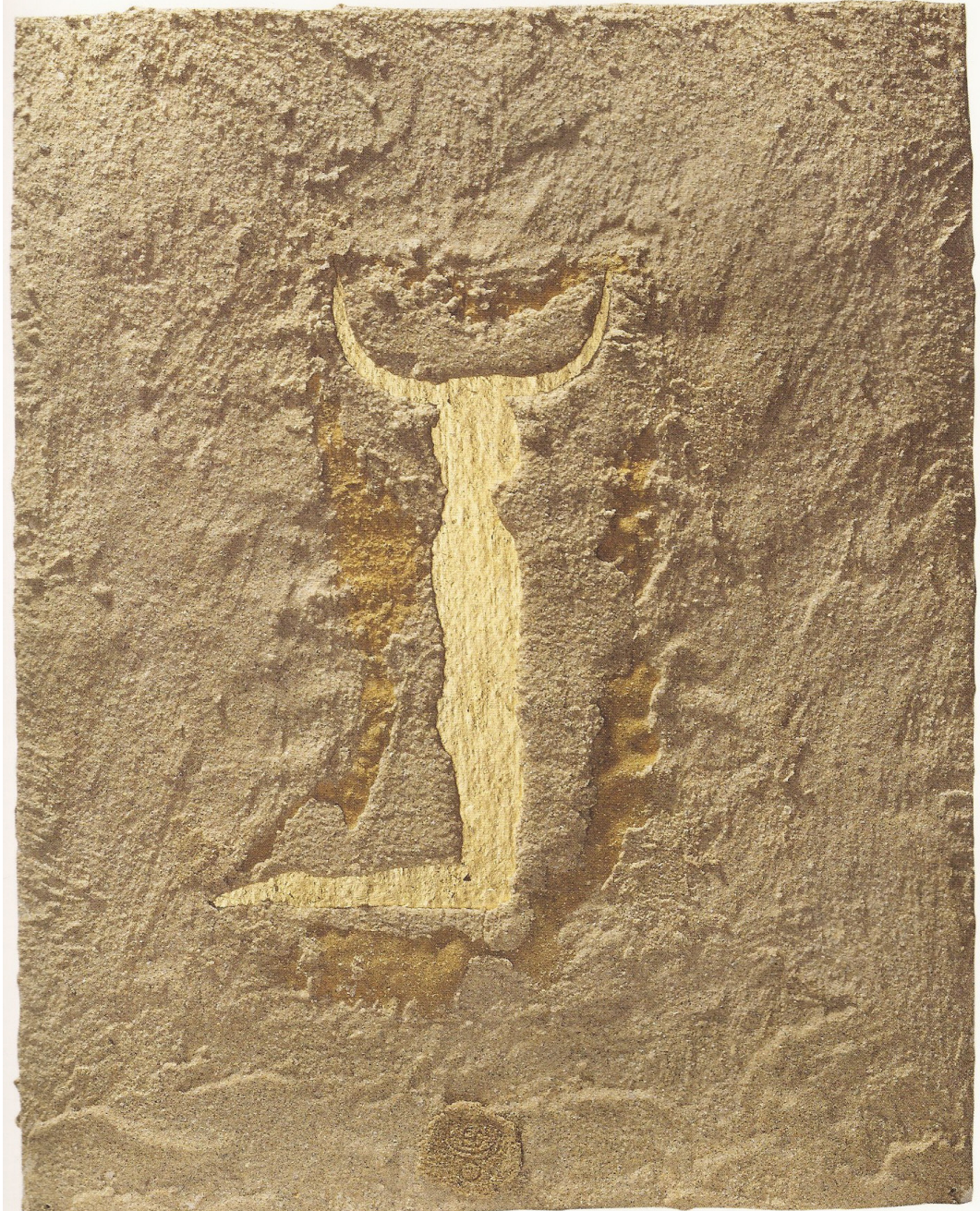
Resim 3.15 Pegasus. Mehmet Aksoy.

Resim 3.16 Güzel Kybele. Mehmet Aksoy.

Resim 3.17 Zeus. Ender Güzey.

Resim 3.18 Nuh'un Gemisi Kalıntıları. Ender Güzey.

Resim 3.19 Anka Kuşu. Ender Güzey.

Resim 3.20 Zeus'un Asası. Ender Güzey.

Resim 3.21 Altın'ın Mitolojisi. Ender Güzey.

Resim 3.22 İkarus. Ender Güzey.

Resim 3.23 Zeus Madrid. Ender Güzey.

Resim 3.24 Eros ve Afrodite serisinden. Ender Güzey.

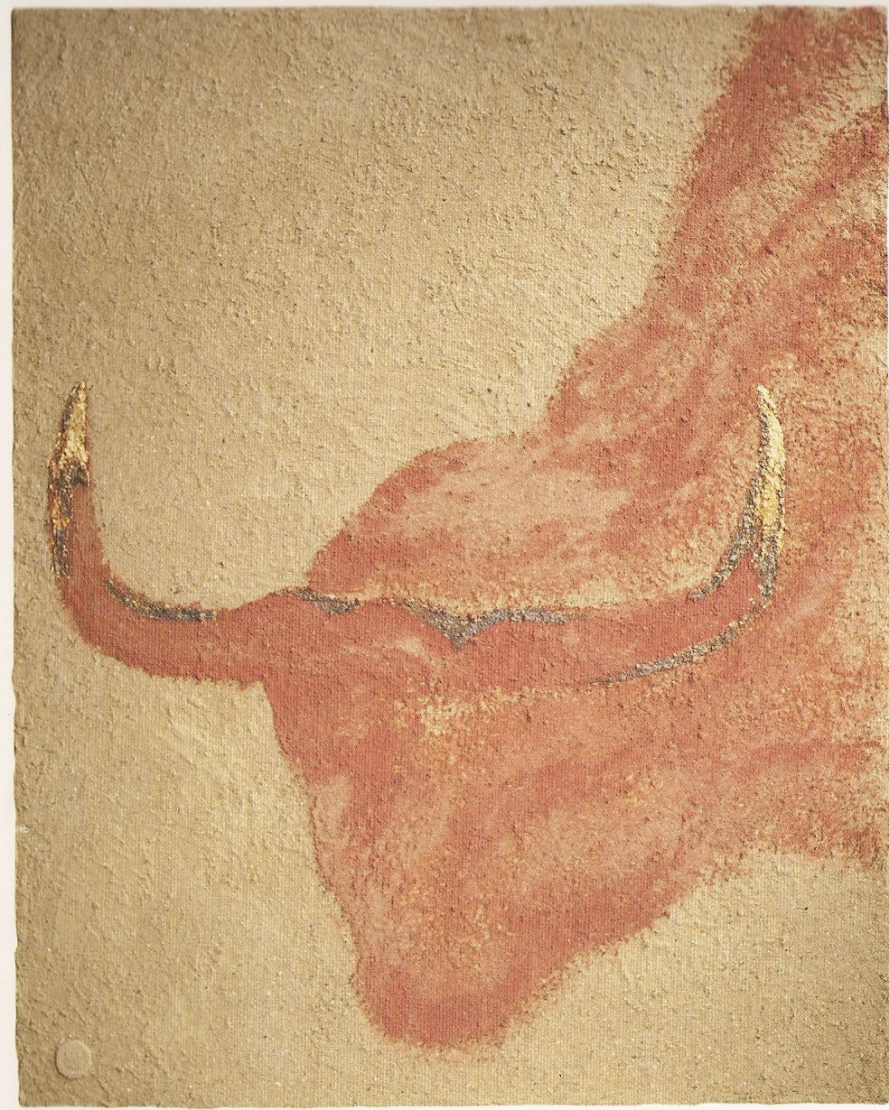
Resim 3.25 Eros ve Afrodite serisinden. Ender Güzey.

Resim 3.26 Pan. Ender Güzey.

Resim 3.27 Zeus. Ender Güzey.

Resim 3.28 Ay-Va. Rahmi Aksungur.

Resim 3.29 Ay Dişidir. Rahmi Aksungur.

Resim 3.30 Ağlayan Bakire. Rahmi Aksungur.

Resim 3.31 Peri. Rahmi Aksungur.

Resim 3.32 Pan. Şadi Çalık.

Resim 3.33 Aieskhilos Promete. Şadi Çalık.

Resim 3.34 Bakhalar ve Pan. Şadi Çalık.

14. ÖZGEÇMİŞ

Hüseyin SUNA

1983- Gültepe Endüstüri Meslek Lisesi Teknik Resim

1993-1998- Osmanbey Çağdaş A.Ş. 'de Stilizlik

1988-1996- Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü

Ödüller ve Sergiler

1990- Ankara Büyükşehir Belediyesi İnsan Hakları Anıt Yarışması Üçüncülük Ödülü

1991- TRT İkibin Yılı Sanatçıları

1992- Park Sergisi Ödülü

1993- Değirmendere Sempozyumu

1993- 54. Devlet Resim Heykel Yarışması Mansiyon Ödülü

1994- 7. İstanbul Sanat Bayramı “Yeni Eğilimler Sergisi” Jüri Özel Ödülü

1994- 55. Devlet Resim Heykel Yarışması Birincilik Ödülü

1996- Siemens Sanat Ödülü (Mansiyon tarafımdan kabul edilmedi)

1996- Yapı Endüstüri Merkezi Estetik Dalı Birincilik Ödülü

1997- Deutschland / Muenchen GAP Galeri Birinci Kişisel Sergi (Almanya)

- 1997- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 100. Yıl Parkı Atatürk Anıtı
Proje Yarışması Birincilik dl ve Yaptırımı
- 1997- Vakko Sanat Galerisi Kişisel Sergi (İzmir)
- 1997- Vakko Sanat Galerisi Kişisel Sergi (Ankara)
- 1997- Vakko Sanat Galerisi Kişisel Sergi (İstanbul)
- 1999- İzmir Anakent Belediye Başkanlığı Binası Atatürk rölyefi
- 1999- Bahçeşehir Belediyesi Dumlupınar Atatürk Anıtı
- 2004- Odtü Sanat Festivali Plastik Sanatlar Sergisi
- 2006- Tüyap Sanat Fuarı Bilim Sanat Galerisi Sergi
- 2007- ANKART Ankara Sanat Fuarı Ares Sanat Galerisi Sergi

Kendi atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir.